

PRACOWNIA BADAŃ I INICJATYW SPOŁECZNYCH

Janusz Sierosławski

**UŻYWANIE ALKOHOLU I NARKOTYKÓW
PRZEZ MŁODZIEŻ SZKOLNĄ**

**RAPORT Z BADAŃ ANKIETOWYCH
ZREALIZOWANYCH W PŁOCKU**

W 2019 R.

**EUROPEJSKI PROGRAM
BADAŃ ANKIETOWYCH W SZKOŁACH
ESPAD**

WARSZAWA 2019

SPIS TREŚCI

STRESZCZENIE	3
WPROWADZENIE	6
CEL BADANIA	7
POPULACJA I PRÓBA	8
PROCEDURA BADAWCZA	9
WYNIKI	10
Palenie tytoniu	10
Picie napojów alkoholowych	18
Używanie innych substancji psychoaktywnych	35
Problem dopalaczy	49
Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi	52
Problemy związane z używaniem alkoholu	57
Dostępność substancji psychoaktywnych	63
Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych	74
Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych	82
Rodzice a używanie substancji przez młodzież	84
Korzystanie z mediów społecznościowych i gier wideo	87
Gry hazardowe	88
Formy spędzania czasu wolnego	94
Wiarygodność wyników.....	96
Dynamika problemu w Płocku w latach 2012-2019 na tle zmian w kraju w latach 2011-2019.....	98
Płock na tle innych miast.....	122
WNIOSKI I REKOMENDACJE	137
PRZYPISY	139

STRESZCZENIE

W maju i czerwcu 2019 r. w ramach międzynarodowego projektu: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) zrealizowano audytoryjne badania ankietowe na próbie reprezentatywnej uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych (wiek: 15-16 lat) oraz klas drugich szkół ponadgimnazjalnych (wiek: 17-18 lat) Miasta Płock. Badania ESPAD podjęto w 1995 r. z inicjatywy Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group) działającej przy Radzie Europy. Na poziomie europejskim badania koordynowane są przez szwedzki ośrodek badań nad alkoholem i narkotykami (CAN) ze Sztokholmu.

Celem badania był przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych, ale także ocena czynników wpływających na rozpowszechnienie, ulokowanych zarówno po stronie popytu na substancje, jak i ich podaży.

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży. Chociaż raz w ciągu całego swojego życia piło 86,1% uczniów z młodszej grupy i 95,9% uczniów z starszej grupy. Picie napojów alkoholowych jest na tyle rozpowszechnione, że w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem piło 53,0% piętnasto-szesnastolatków i 79,7% siedemnasto-osiemnastolatków. Najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród całej młodzieży jest piwo, a najmniej – wino. Wysoki odsetek badanych przyznaje się do przekraczania progu nietrzeźwości. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem chociaż raz upiło się 12,0% uczniów z młodziej kohorty i 11,2% ze starszej grupy wiekowej. W czasie całego życia ani razu nie upiło się tylko 59,8% uczniów młodszych i 41,5% uczniów starszych.

Palenie tytoniu jest zachowaniem mniej powszechnym. Chociaż raz w życiu paliło 53,0% gimnazjalistów i 68,7% uczniów ze starszej grupy. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 25,7% uczniów z grupy młodziej i 35,1% ze starszej.

Zarówno picie napojów alkoholowych, jak palenie tytoniu jest podobnie, a nawet bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Jeszcze rzadziej zdarza się przyjmowanie leków uspokajających lub nasennych bez przepisu lekarza. Takie doświadczenia chociaż raz w życiu stały się udziałem 16,4% uczniów z młodszej kohorty i 16,7% ze starszej.

Sięganie po te leki jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Wyniki badania wskazują na znacznie niższy poziom rozpowszechnienia używania substancji nielegalnych niż alkoholu i tytoniu. Większość badanych nigdy po substancje nielegalne nie sięgała. Wśród tych, którzy mają za sobą takie doświadczenia większość stanowią osoby, które co najwyżej eksperymentowały z marihuaną lub haszyszem. Chociaż raz w ciągu całego życia używało tych substancji 26,0% młodszych uczniów i 39,2% starszych uczniów.

Aktualne, okazjonalne używania substancji nielegalnych, czego wskaźnikiem jest używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy, także stawia przetwory konopi na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia. W klasach trzecich gimnazjów używa tego środka ponad 20,4% uczniów, w klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych – 28,8%.

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem 10,5% uczniów klas trzecich gimnazjów i 12,8% uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych używało marihuany lub haszyszu.

Zarówno eksperymentowanie z substancjami nielegalnymi, jak ich okazjonalne używanie jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Do problemowych użytkowników przetworów konopi zidentyfikowanych przy pomocy testu przesiewowego zaliczyć można 6,1% gimnazjalistów oraz 6,6% uczniów ze starszej kohorty.

Rozpowszechnienie używania „dopalaczy” jest znacznie niższe niż przetworów konopi. Wśród gimnazjalistów 5,5%, a wśród starszych uczniów 4,1% używało kiedykolwiek tych substancji. Odsetek gimnazjalistów, którzy sięgali po „dopalacze” w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wyniósł 3,3%. W starszej kohorcie takich uczniów było 0,9%. Używanie „dopalaczy” jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Uwagę zwraca wysoki poziom dostępności napojów alkoholowych przejawiający się w ocenach respondentów. Na tym tle dostępność substancji nielegalnych jest oceniana niżej. Spośród substancji nielegalnych najwyżej oceniana jest dostępność przetworów konopi.

Badani narażeni są przede wszystkim na oferty napojów alkoholowych, spośród substancji nielegalnych uczniom najczęściej proponowane są przetwory konopi oraz alkohol produkowany nielegalnie domowym sposobem.

Większość młodzieży jest dobrze zorientowana w zakresie ryzyka szkód zdrowotnych i społecznych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. O stopniu ryzyka, według ocen respondentów, decyduje bardziej nasilenie używania, niż rodzaj substancji.

Oczekiwania wobec marihuany i haszyszu formułowane przez młodzież szkolną odwołują się w większym stopniu do pozytywnych konsekwencji niż ewentualnych szkód.

Okolo jednej piątej młodszej młodzieży i jednej czwartej – starszej, grała chociaż raz w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać. W czasie ostatnich 30 dni takie zachowanie zadeklarowało 7,9% uczniów trzecich klas gimnazjów i 8,9% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Można szacować, że ok. 0,9-2,3% młodzieży może być zagrożonych hazardem problemowym.

WPROWADZENIE

Idea paneuropejskiej współpracy w badaniach szkolnych na temat używania substancji psychoaktywnych powstała wśród badaczy tej problematyki skupionych wokół Rady Europy (Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs - Pompidou Group). Sprowadza się ona do uzgodnienia i na ile to możliwe, wystandaryzowania metodologicznych warunków badań w różnych krajach, tak aby ich wyniki uczynić maksymalnie porównywalnymi. Badania zainicjowane przez tę grupę przyjęły formę wieloletniego programu badawczego zatytułowanego: „European School Survey Project on Alcohol and Drugs” (ESPAD) i prowadzone są co cztery lata według tych samych wystandaryzowanych technik, co umożliwia porównywalność nie tylko w przestrzeni ale i w czasie. Polska włączając się do tego projektu uzyskała możliwość śledzenia zarówno rozmiarów zjawiska jak i jego trendów rozwojowych na szerokim tle sytuacji w Europie i w poszczególnych jej krajach.

ESPAD jest pierwszym ogólnopolskim badaniem spełniającym warunki międzynarodowej porównywalności i jednocześnie podjętym z intencją śledzenia trendu w zakresie używania substancji przez młodzież szkolną. Badanie ESPAD zrealizowano w Polsce już siedmiokrotnie: w 1995 r. w 1999 r., 2003 r., w 2007 r., w 2011 r., w 2015 r. oraz obecnie w 2019 r. na próbach losowych uczniów klas I i III szkół ponadpodstawowych (wg starego systemu edukacji) oraz klas III gimnazjów i klas II szkół ponadgimnazjalnych (wg nowego systemu edukacji). W 1995 r. badanie objęło 26 krajów europejskich, w tym Polskę, w 2015 r. w badaniu uczestniczyły już 34 kraje naszego kontynentu. Badanie ESPAD wspierane jest przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA), bowiem dostarcza danych w zakresie jednego z pięciu kluczowych wskaźników, tj. używania narkotyków w populacji generalnej.

Jak pokazały wyniki dotychczasowych badań ogólnopolskich picie alkoholu przez młodzież stało się niemal statystyczną normą. Używanie substancji nielegalnych stawało się coraz bardziej widocznym problemem. Pod względem rozpowszechnienia używania leków uspokajających i nasennych bez przepisu

lekarza polskie piętnasto-szesnastolatki plasują się na pierwszym miejscu w Europie. Wszystkie te napawające niepokojem zjawiska podlegają dynamice, stąd potrzeba monitorowania. Istotną cechą problemu używania substancji psychoaktywnych przez młodzież jest jego nierównomierna dystrybucja na terenie kraju. Generalnie problem ten bardziej rozpowszechniony jest w wielkich miastach. Na zróżnicowania związane ze stopniem urbanizacji nakładają się zróżnicowania regionalne. Zarówno ogólna strategia zapobiegawcza, jak konkretne działania profilaktyczne realizowane na poziomie lokalnym wymagają wiedzy o rozmiarach i trendach w rozwoju zjawiska. Stąd potrzeba podejmowania badań także w skali lokalnej. Wyniki badań ogólnopolskich mogą okazać się kiepskim przybliżeniem lokalnego obrazu zjawiska.

CEL BADANIA

Badanie miało na celu przede wszystkim pomiar natężenia zjawiska używania przez młodzież substancji psychoaktywnych w Płocku. Podstawowymi pytaniami badawczymi były zatem pytania o liczby młodych ludzi, którzy mieli doświadczenia z tego typu substancjami oraz o stopień nasilenia tych doświadczeń. Celem badania była również próba identyfikacji i pomiaru czynników wpływających na rozmiary zjawiska, zarówno po stronie popytu jak podaży. W badaniu poruszono zatem takie kwestie, jak dostępność substancji psychoaktywnych, zarówno w wymiarze fizycznym jak psychologicznym, gotowość do podjęcia prób z tymi środkami, przekonania na temat ich szkodliwości, doświadczenia w zakresie problemów związanych z ich używaniem.

Wszystkie te kwestie zostały poddane pomiarowi ilościowemu w celu dokonania oszacowań dla młodzieży Płocka i porównania z wynikami badań ESPAD zrealizowanymi w mieście w 2012 r. oraz 2015 r., jak również z wynikami badań ogólnopolskich przeprowadzonych w 2019 r. oraz w czterech innych miastach (Wrocław, Sopot, Kalisz, Szczecinek).

POPULACJA I PRÓBA

Założono objęcie badaniem dwóch kohort młodzieży – młodzież urodzoną w 2003 roku (wiek: 15-16 lat w momencie badania) i 2001 r. (wiek: 17-18 lat w momencie badania). Podejście kohortowe, przy zdefiniowaniu kohorty przez rok urodzenia, podyktowane było względami międzynarodowej porównywalności. Przy silnym zróżnicowaniu systemów szkolnych w Europie rok urodzenia jest jedynym wspólnym kryterium zapewniającym porównywalność badanych populacji. Założono, że 95% tej młodzieży uczęszcza do szkół, w zdecydowanej większości do trzecich klas gimnazjów i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (licea ogólnokształcące, technika, zasadnicze szkoły zawodowe). W związku z tym próba badawcza została pobrana spośród młodzieży szkolnej z tych typów szkół i poziomów klas.

W gimnazjach wykonano badanie pełne, tj. starano się dotrzeć do wszystkich klas szkolnych. W szkołach ponadgimnazjalnych dokonano losowania próby.

Operatem losowania była lista szkół dostarczona przez Urząd Miasta zawierająca informacje o liczbie klas w każdej ze szkół. Jednostką losowania była klasa szkolna, losowano oddzielnie z warstw definiowanych przez typ szkoły, próba miała zatem charakter klastrowo-warstwowy. Schemat doboru zakładał losowy dobór dwustopniowy. Najpierw losowano szkoły, a następnie klasy. Szkoły były losowane z prawdopodobieństwami proporcjonalnymi do liczby klas, tak aby wszystkie klasy miały jednakowe szanse znalezienia się w próbie, niezależnie od wielkości szkoły, z której pochodzą. Klasy dobierane były w losowaniu prostym. W klasach badaniu poddawano wszystkich obecnych w tym czasie uczniów, niezależnie od roku urodzenia.

Badanie przeprowadzono w 83 klasach szkolnych: 42 z poziomu gimnazjalnego i 41 z poziomu ponadgimnazjalnego. Zrealizowana próba uczniów Płocka włączonych do analiz liczyła 1454 uczniów w tym 787 uczniów trzecich klas gimnazjów oraz 667 uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Wśród gimnazjalistów 53,3% stanowiły dziewczęta, zaś 46,7% - chłopcy. W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych było 54,4% chłopców oraz 45,6% dziewcząt.

Zastosowana w badaniu wielkość próby przy opisanej wyżej metodzie jej losowania pozwala na uzyskanie reprezentatywności statystycznej dla każdej z kohort.

Wyniki prezentowane w raporcie obejmują nie tylko młodzież urodzoną w 2003 r. oraz w 2001 r., ale wszystkich uczniów trzecich klas gimnazjów i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Na potrzeby porównań międzynarodowych eliminowani z próby są uczniowie drugorocznicy oraz ci, którzy wcześniej rozpoczęli karierę szkolną.

PROCEDURA BADAWCZA

Badanie zostało zrealizowane metodą ankiety audytoryjnej przez zespół ankieterów rekrutujący się spoza systemu oświaty i wychowania. Jako ankieterzy byli zatrudniani przede wszystkim ludzie młodzi, głównie studenci, o łatwym kontakcie z młodzieżą szkolną. Ankieterzy zostali przeszkoleni oraz wyposażeni w szczegółową pisemną instrukcję. Do ich zadań, poza przeprowadzeniem badania w klasie, należało przygotowanie raportu zawierającego, obok opisu realizacji badania, informacje o klasie oraz o uczniach nieobecnych w trakcie badania.

Nawiązanie kontaktu z wylosowanymi szkołami należało do obowiązków koordynatora lub ankietera. Udział szkoły w badaniu negocjowany był także bezpośrednio przez koordynatora lub ankietera.

W procedurze badania położono bardzo duży nacisk na zapewnienie respondentom maksimum poczucia bezpieczeństwa oraz pełnej anonimowości. Służyły temu:

- wymóg nieobecności nauczyciela w klasie w trakcie badania,
- reguły postępowania ankietera (np. nie mógł on chodzić po klasie i zaglądać uczniom w kwestionariusze),
- specjalna procedura zwrotu wypełnionego kwestionariusza polegająca na umieszczeniu go przez ucznia w kopercie, a następnie zaklejeniu jej.

Uczniowie w instrukcji otrzymali zapewnienie o pełnej anonimowości badań, zarówno na poziomie pojedynczych uczniów, jak również całej klasy. Oznacza to, że tajemnicą objęte są również wyniki na poziomie klas.

Ankieterzy po sprawdzeniu kompletności materiałów przekazywali je do Instytutu za pośrednictwem koordynatora. Ankiety po zarejestrowaniu zostały poddane procedurze sprawdzenia. Następnie założono i zweryfikowano zbiór danych. Obliczenia wyników badania zostały wykonane za pomocą pakietu statystycznego SPSS for Windows ver. 20.

WYNIKI

Prezentację wyników rozpoczniemy od rozpowszechnienia używania różnych substancji psychoaktywnych: najpierw tytoniu, potem napojów alkoholowych a w końcu pozostałych środków, w tym nielegalnych. Następnie przytoczymy wyniki odnoszące się do problemów, jakich doświadcza młodzież w związku z używaniem substancji. Następnie zajmiemy się kwestią dostępności poszczególnych substancji. W dalszej kolejności omówimy opinie o szkodliwości używania poszczególnych substancji oraz oceny badanych odnoszące się do rozmiarów sięgania po nie w ich najbliższym otoczeniu. Następnie zobaczymy, jaki stosunek do używania substancji przez uczniów mają ich rodzice.

Palenie tytoniu

Rozpowszechnienie palenia tytoniu było badane w dwóch wymiarach czasowych - całego życia respondenta oraz ostatnich 30 dni przed badaniem. Pierwszy z nich pozwala na ustalenie zasięgu zjawiska eksperymentowania z tą substancją, tzn. podejmowania prób palenia tytoniu. Drugi przydatny jest do uchwycenia rozmiarów grupy aktualnie palących, w tym także palących okazjonalnie i względnie regularnie.

Dane na temat doświadczeń z paleniem tytoniu zebranych na przestrzeni całego życia zawiera tabela 1.

W 2019 r. w czasie całego życia, jakiegokolwiek doświadczenia z paleniem miało 53,0% uczniów klas trzecich gimnazjów i 68,7% uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych. Wśród uczniów, którzy podejmowali próby palenia można

wyróżnić frakcję osób, które paliły nie więcej niż 5 razy w swoim życiu. Frakcja ta liczy 21,8% młodszych i 21,4% starszych. Jednocześnie 18,1% z pierwszej grupy i 29,3% z drugiej paliło 40 razy lub więcej. Te ostatnie frakcje badanych, to osoby, których palenie zapewne wychodzi już poza fazę eksperymentowania.

Tabela 1. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie palił	41,0	44,9	47,0
	1-2 razy	15,9	12,2	14,6
	3-5 razy	7,5	8,7	7,2
	6-9 razy	5,0	6,2	3,8
	10-19 razy	4,3	6,3	4,2
	20-39 razy	5,0	4,3	5,1
	40 razy lub więcej	21,3	17,4	18,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie palił	23,9	34,1	31,3
	1-2 razy	12,8	13,2	12,8
	3-5 razy	8,4	7,3	8,6
	6-9 razy	5,0	6,1	5,1
	10-19 razy	5,1	7,4	6,2
	20-39 razy	4,3	3,5	6,8
	40 razy lub więcej	40,3	28,3	29,3

Porównanie wyników z 2019 r. z wynikami uzyskanymi w 2016 r. oraz 2012 r. wskazuje na wyraźny spadek rozpowszechnienie palenia tytoniu w młodszej grupie oraz lekki wzrost w starszej.

Palenie tytoniu jest zróżnicowane ze względu na płeć badanych (tabele 2 i 3).

Odsetek uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którzy podejmowali próby z paleniem jest wśród chłopców podobny jak wśród dziewcząt. W gimnazjach odsetki te różnią się znacząco, rozpowszechnienie doświadczeń z paleniem tytoniu wśród dziewcząt jest wyższe niż wśród chłopców. Odsetki tych, którzy wyszli poza fazę pojedynczych prób palenia wśród gimnazjalistów nie są różnicowane przez płeć, natomiast w grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych są one wyższe wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Porównanie zmian jakie dokonały się w czasie ostatnich 4 lat prowadzi do wniosku, że wskaźniki rozpowszechnienia palenia spadły w obu badanych kohortach zarówno wśród dziewcząt jak i wśród chłopców. Spadek ten nie był jednak równomierny. Generalnie większe spadki notujemy wśród dziewcząt niż wśród chłopców. Nieco mniej zmniejszyły się odsetki badanych podejmujących próby z paleniem, niż tych których palenie wyszło już poza fazę eksperymentowania. Najsilniej spadły odsetki dziewcząt z drugich klas szkół ponadpodstawowych, które paliły co najmniej 40 razy w czasie swojego życia.

Tabela 2. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez chłopców

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie palił	45,5	47,0	48,3
	1-2 razy	17,5	11,6	16,9
	3-5 razy	6,5	9,6	5,8
	6-9 razy	3,0	5,7	3,9
	10-19 razy	4,0	5,4	3,6
	20-39 razy	1,4	3,4	2,5
	40 razy lub więcej	22,1	17,3	19,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie palił	24,9	34,9	29,4
	1-2 razy	14,0	12,8	13,6
	3-5 razy	7,7	7,5	6,4
	6-9 razy	4,2	5,3	5,0
	10-19 razy	5,8	5,3	5,8
	20-39 razy	3,0	3,1	6,7
	40 razy lub więcej	40,5	31,1	33,1

Tabela 3. Palenie tytoniu kiedykolwiek w życiu przez dziewczęta

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie palił	36,9	42,4	45,8
	1-2 razy	14,6	12,8	12,8
	3-5 razy	8,4	8,0	8,2
	6-9 razy	6,8	6,8	3,6
	10-19 razy	4,6	7,3	4,8
	20-39 razy	8,2	5,3	7,5
	40 razy lub więcej	20,5	17,5	17,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie palił	23,2	33,2	33,4
	1-2 razy	12,0	13,7	11,6
	3-5 razy	9,0	7,2	11,3
	6-9 razy	5,7	6,7	5,3
	10-19 razy	4,6	9,5	6,6
	20-39 razy	5,3	3,9	6,6
	40 razy lub więcej	40,1	25,8	25,2

W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 25,7% piętnasto-szesnastolatków i 35,1% siedemnasto-osiemnastolatków (tabela 4).

Wśród nich, odnotowujemy znaczne zróżnicowanie pod względem nasilenia palenia. Badani z młodszej kohorty w niższym odsetku niż ich starsi koledzy zaliczali się do grupy palących rzadziej niż raz dziennie (11,2% uczniowie z młodszej kohorty i 16,9% uczniowie ze starszej kohorty). Odsetki palących codziennie w ilości przekraczającej 10 papierosów dziennie w obu kohorach są niemal identyczne (uczniowie drugich klas szkół ponadgimnazjalnych – 4,2%, młodzież z trzecich klas gimnazjów – 4,8%).

Tabela 4. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nie	70,9	73,6	74,3
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	7,8	8,9	7,7
	Mniej niż 1 papieros dziennie	3,4	5,8	3,5
	1-5 papierosów dziennie	8,7	6,3	6,7
	6-10 papierosów dziennie	4,6	2,8	3,1
	11-20 papierosów dziennie	2,5	1,5	1,7
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,9	1,0	3,1
II klasy szkół ponad- gimnazjaln ych	Nie	54,0	65,9	64,9
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	8,4	10,2	10,7
	Mniej niż 1 papieros dziennie	5,6	4,7	6,2
	1-5 papierosów dziennie	12,7	8,0	9,8
	6-10 papierosów dziennie	10,4	5,4	4,2
	11-20 papierosów dziennie	6,2	3,4	2,7
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,8	2,2	1,5

W 2016 r. w szkołach ponadgimnazjalnych Płocka odnotowano znaczny spadek odsetka badanych, którzy palili w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. W gimnazjach natomiast mieliśmy do czynienia raczej ze stabilizacją. W 2019 r. sytuacja zarówno w gimnazjach, jak w szkołach ponadgimnazjalnych nie uległa istotnej zmianie.

Rozpowszechnienie codziennego palenia w ilości co najmniej 10 papierosów w ciągu doby uległo pewnemu zwiększeniu z 2,5% do 4,8%. W starszej grupie obserwujemy raczej odmienną tendencję. .

Rozpowszechnienie aktualnego palenia okazało się być zależne od płci tylko wśród gimnazjalistów (tabele 5 i 6).

Tabela 5. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nie	72,6	76,9	77,1
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	6,3	7,9	5,0
	Mniej niż 1 papieros dziennie	2,8	3,6	3,0
	1-5 papierosów dziennie	9,1	5,4	5,2
	6-10 papierosów dziennie	4,2	3,3	3,9
	11-20 papierosów dziennie	2,8	1,5	1,9
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,3	1,3	3,9
II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	Nie	55,0	63,3	63,4
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	6,8	9,9	9,1
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,0	5,3	5,8
	1-5 papierosów dziennie	12,6	7,2	11,1
	6-10 papierosów dziennie	12,1	6,5	4,7
	11-20 papierosów dziennie	6,8	4,8	3,9
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,8	2,9	1,9

W grupie gimnazjalistów notujemy nieco wyższy odsetek dziewcząt niż chłopców palących w czasie ostatnich 30 dni. W tej grupie przynajmniej raz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem paliło 29,8% dziewcząt oraz 23,1% chłopców. W klasach drugich szkół z poziomu ponadgimnazjalnego w czasie ostatnich 30 dni paliło 31,7% dziewcząt oraz 36,7% chłopców, rozpowszechnieni tego zachowania

jest zatem wyższe wśród chłopców niż wśród dziewcząt. Codzienne palenie w ilościach przekraczających 10 papierosów dziennie w gimnazjach deklarowało mniej więcej tyle samo chłopców co dziewcząt, zaś w szkołach ponadgimnazjalnych – ponad dwukrotnie więcej chłopców niż dziewcząt.

Tabela 6. Palenie tytoniu w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nie	69,5	70,2	71,6
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,3	9,8	10,2
	Mniej niż 1 papieros dziennie	4,0	8,1	3,9
	1-5 papierosów dziennie	8,4	7,3	8,0
	6-10 papierosów dziennie	5,1	2,3	2,4
	11-20 papierosów dziennie	2,3	1,5	1,5
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	1,5	0,8	2,4
II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	Nie	53,1	68,3	66,7
	Mniej niż 1 papieros na tydzień	9,8	10,5	12,7
	Mniej niż 1 papieros dziennie	6,8	4,2	6,3
	1-5 papierosów dziennie	12,7	8,9	8,3
	6-10 papierosów dziennie	9,0	4,4	3,7
	11-20 papierosów dziennie	5,7	2,1	1,3
	Więcej niż 20 papierosów dziennie	2,8	1,6	1,0

Rozpowszechnienie aktualnego palenia wśród chłopców z gimnazjów pozostaje na poziomie zbliżonym do obserwowanego w 2012 r., zaś wśród chłopców ze szkół ponadgimnazjalnych notujemy spadek. Wśród dziewcząt obserwujemy podobne trendy.

Używanie nowego produktu nikotynowego, jaki są papierosy elektroniczne (e-papierosy) badano pytając o korzystanie z nich chociaż raz, kiedykolwiek w życiu oraz chociaż raz w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Wyniki zestawione w tabeli 7. sugerują, większe rozpowszechnienie używania e-papierosów niż palenia tytoniu.

Tabela 7. Używanie e-papierosów

poziom klasy		2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	66,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	38,2
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	67,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	40,8

Tabela 8. Używanie e-papierosów wg płci

poziom klasy		Chłopcy	Dziewczęta
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	66,6	66,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	38,6	37,6
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	71,2	63,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	43,5	37,7

W młodszej kohorcie używanie e-papierosów jest tak samo rozpowszechnione wśród dziewcząt i chłopców (tabele 7 i 8), w starszej grupie notujemy wyższe rozpowszechnienie wśród chłopców, niż dziewcząt.

Innym, w Polsce rzadko spotykanym produktem jest fajka wodna, dość znacznie rozpowszechniona w niektórych krajach europejskich.

Zgodnie z przewidywaniami w Płocku używanie fajki wodnej badani deklarują w znacznie mniejszym odsetku, niż używanie e-papierosów (tabela 9).

Tabela 9. Używanie fajki wodnej

poziom klasy		2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	21,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	4,8
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	27,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	6,2

Używanie fajki wodnej jest bardziej rozpowszechniane u chłopców niż u dziewcząt (tabela 10), przy czym zróżnicowanie związane z płcią jest silniejsze w starszej grupie, niż w młodszej.

Tabela 10. Używanie e-papierosów wg płci

poziom klasy		Chłopcy	Dziewczęta
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	23,3	18,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	6,3	3,6
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	30,0	24,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,3	3,6

Picie napojów alkoholowych

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej, podobnie jak ma to miejsce w dorosłej części

społeczeństwa. Próby picia ma za sobą 86,1% gimnazjalistów z klas trzecich i 95,9% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (tabela 11).

W czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem piło jakiekolwiek napoje alkoholowe 77,4% młodszych uczniów i 92,8% uczniów starszych. Warto zauważyć, że odsetki konsumentów alkoholu, definiowanych jako osoby, które piły jakikolwiek napój alkoholowy w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem, w przypadku uczniów młodszych nie odbiegają znacznie od odsetków konsumentów stwierdzanych w badaniach na populacji osób dorosłych.

Na tym tle nie dziwi wyższy odsetek konsumentów w klasach starszych - większość uczniów z tych klas w momencie badania była już pełnoletnia lub zbliżała się do wieku dorosłości. Niewiele niższy odsetek konsumentów alkoholu wśród uczniów klas trzecich gimnazjów - głównie piętnastolatków powinien budzić niepokój spoglądając na rzecz, czy to z perspektywy zdrowia publicznego, czy norm prawnych. Jak pokazują wyniki badania, wśród piętnastolatków picie alkoholu stanowi normę, przynajmniej w sensie statystycznym.

Tabela 11. Picie napojów alkoholowych

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	87,0	82,8	86,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	74,7	70,8	77,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	46,6	41,3	53,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	95,8	94,0	95,9
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	91,8	88,8	92,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	77,9	67,3	79,7

W 2019 r. zarówno gimnazjaliści, jak uczniowie szkół ponadgimnazjalnych częściej deklarowali picie napojów alkoholowych kiedykolwiek w życiu, a także picie w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. Wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych nie obserwujemy większych zmian.

Za wskaźnik względnie częstego używania alkoholu przyjęto picie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Jakiegokolwiek napoje alkoholowe w tym czasie piło 53,0% uczniów z grupy młodszej i 79,7% uczniów z grupy starszej. Częste używanie alkoholu było częściej deklarowane przez gimnazjalistów w 2019 r, niż w 2016 r. W starszej kohorcie także odnotowuje się wzrost.

Trzeba przypomnieć, że badanie w 2016 r. było realizowane na przełomie października i listopada - okres ostatnich 30 dni przypadał zatem na okres wrzesień-listopad, w zależności od tego kiedy, który z badanych wypełniał ankietę. Okres ten nie obejmował zatem świąt, karnawału, czy wakacji, które jak można przypuszczać szczególnie sprzyjają okazjom do picia. W 2019 r. badanie zrealizowano na wiosnę.

Rozpowszechnienie picia alkoholu okazało się zróżnicowane ze względu na płeć, aczkolwiek kierunek tej zależności wydaje się zaskakujący (tabele 12 i 13).

Tabela 12. Picie napojów alkoholowych wśród chłopców

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	84,5	83,3	86,9
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	69,0	68,5	76,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	44,3	37,4	49,2
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	96,0	93,2	95,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	92,0	87,3	92,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	76,3	66,0	77,1

Tabela 13. Picie napojów alkoholowych wśród dziewcząt

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	89,2	82,6	85,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	79,8	73,5	78,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	48,6	45,3	56,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	95,7	94,8	97,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	91,7	90,1	94,3
	W czasie 30 dni przed badaniem	79,1	68,6	83,6

Wartości większości wskaźników picia, zarówno wśród piętnasto-szesnastolatków, jak i siedemnasto-osiemnastolatków, są dla dziewcząt wyższe niż dla chłopców lub lokują się na podobnym poziomie u chłopców i u dziewcząt. Największa przewaga dziewcząt ujawnia się w przypadku rozpowszechnienia picia w czasie ostatnich 30 dni. Wyniki te zdają się sugerować, że się proces wyrównywania różnic w wzorach picia między dziewczętami i chłopcami, który wiązać można było z procesem emancypacji dziewcząt, jest w Płocku do tego stopnia zaawansowany, że dziewczęta przegoniły już chłopców. Picie alkoholu w naszej kulturze tradycyjnie było raczej domeną mężczyzn. Wśród dorosłych mieszkańców naszego kraju spotykamy wielokrotnie więcej niepijących kobiet, niż mężczyzn abstynentów, wśród młodzieży na poziomie kraju proces doganiania chłopców przez dziewczęta w ostatnich latach uległ zahamowaniu. Wśród płockich nastolatków, zwłaszcza w gimnazjach, dziewczęta w wyraźnie wyższym odsetku niż chłopcy sięgają po napoje alkoholowe.

Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych wśród dziewcząt z płockich gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych pozostaje na poziomie wyższym od wyników uzyskanych w 2016 r. Uczennice gimnazjów Płocka w większych

odsetkach deklarowały picie kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i w czasie ostatnich 30 dni niż ich rówieśnice w 2016 r. W starszej kohorcie w 2019 r. także obserwujemy wzrost wszystkich wskaźników w stosunku do 2016 r.

W grupie chłopców również notujemy wzrost wszystkich wskaźników w stosunku do 2016 r. zarówno u gimnazjalistów, jak w starszej kohorcie.

Konsumpcję poszczególnych typów napojów alkoholowych prześledzimy na przykładzie doświadczeń alkoholowych zebranych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem (tabela 14). Zarówno w trzecich klasach gimnazjów, jak wśród młodzieży starszej najwyższym odsetkiem konsumentów cieszy się piwo, na drugim miejscu jest wódka a dopiero na trzecim wino. Każdy z trzech typów napojów jest bardziej popularny w drugich klasach szkół ponadgimnazjalnych w porównaniu z trzecimi klasami gimnazjów.

Tabela 14. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Piwo	48,3	39,6	51,3
	Cydr	x	7,0	9,9
	Alkopop	x	9,0	8,2
	Wino	22,7	20,7	26,2
	Picie wódki	32,1	29,5	35,6
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Piwo	76,5	62,3	74,5
	Cydr	x	11,2	12,1
	Alkopop	x	15,8	10,1
	Wino	33,0	35,0	40,8
	Picie wódki	61,7	51,8	63,7

Wódkę piło, co najmniej raz w ciągu ostatnich trzydziestu dni, 36,6% badanych gimnazjalistów i 63,7% uczniów szkoły wyższego poziomu. Picie piwa zdarzyło się w tym czasie większej frakcji badanych – 51,3% gimnazjalistów i 75,5% uczniów ze starszej kohorty. Wino piło 26,2% młodszej młodzieży objętej badaniem i 40,8% uczniów ze starszej grupy.

Rozpowszechnienie picia każdego z napojów alkoholowych w 2019 r. uległo zwiększeniu, przy czym w przypadku gimnazjalistów wzrosło bardziej rozpowszechnianie picia piwa, zaś w przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych - wódki. Najmniejszy wzrost rozpowszechnienia wystąpił w przypadku wina.

Płeć wprowadza istotne różnice w obrazie popularności poszczególnych trunków. W tabelach 15 i 16 zebrano dane o odsetkach chłopców i dziewcząt pijących każdy z trunków w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 15. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród chłopców

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Piwo	46,7	40,1	50,3
	Cydr	x	7,8	12,2
	Alkopop	x	7,8	8,3
	Wino	20,9	18,1	20,2
	Picie wódki	30,5	28,4	33,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	76,5	66,0	76,5
	Cydr	x	11,4	14,6
	Alkopop	x	15,1	7,3
	Wino	24,7	28,3	27,7
	Picie wódki	63,6	58,6	66,2

Tabela 16. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem wśród dziewcząt

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Piwo	49,8	39,4	52,4
	Cydr	x	6,3	8,0
	Alkopop	x	9,9	8,3
	Wino	24,3	23,5	31,6
	Picie wódki	33,6	30,6	37,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	76,4	58,7	72,8
	Cydr	x	11,0	9,3
	Alkopop	x	16,6	13,4
	Wino	39,6	41,7	57,0
	Picie wódki	60,2	45,6	61,3

W trzecich klasach gimnazjów, zarówno wśród chłopców jak i wśród dziewcząt, na pierwszym miejscu jest piwo, potem wódka i wino. Podobnie jest w klasach starszych.

W przypadku piwa odsetki pijących w czasie ostatnich 30 dni w grupie gimnazjalistów są podobne wśród dziewcząt, jak wśród chłopców. W starszej kohorcie są one trochę wyższe wśród chłopców niż dziewcząt.

Inaczej jest z piciem wódki. Wprawdzie odsetek pijących ten napój jest w starszej grupie wyższy u chłopców niż u dziewcząt, ale w młodszej grupie obserwujemy odwrotne zróżnicowanie. W gronie gimnazjalistów dziewczęta częściej niż chłopcy deklarują picie wódki w czasie ostatnich 30 dni.

W przypadku wina dziewczęta częściej niż chłopcy zaliczają się do pijących w czasie ostatnich 30 dni. Prawdliwość ta dotyczy uczniów z obu kohort, przy czym w starszej kohorcie zróżnicowanie jest silniejsze.

Chłopcy z Płocka rzadziej deklarowali picie piwa i wódki niż ich rówieśnicy w 2016 r. Wzrost jest większy w przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych niż

gimnazjów. Nie obserwuje się istotnych różnic między 2016 r. i 2019 r. w przypadku wina.

Podobne zmiany między 2016 r. i 2019 r. notujemy w grupie dziewcząt..

Wskaźnikiem wielkość konsumpcji przy jednej okazji każdego z napojów alkoholowych było pytanie o ilość wypitą przy ostatniej okazji konsumpcji napojów alkoholowych.

Wielkości spożycia przy jednej okazji piwa, wina i wódki oraz dwóch względnie nowych na naszym rynku napojów alkoholowych tj. cydru oraz alkopopu (tabele 17-21) są silnie zróżnicowane, zarówno wśród uczniów klas trzecich gimnazjów jak klas drugich szkół ponadgimnazjalnych.

Typową ilością piwa konsumowaną przy jednej okazji przez uczniów młodszych jest od 0,5 litra do litra (21,5%) lub poniżej 0,5 litra (24,9%). W klasach starszych najczęściej pije się między 0,5 litra, a 1 litrem tego napoju (30,0%).

Tabela 17. Wielkość spożycia piwa przy ostatniej okazji picia napojów alkoholowych

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pije piwa	20,1	27,2	22,4
	Ostatnim razem nie pił piwa	14,5	18,9	18,4
	Poniżej 50 cl	24,4	24,9	23,7
	Od 50 cl do 100 cl	30,3	21,5	27,2
	Powyżej 100 cl do 200 cl	5,9	4,3	4,8
	Powyżej 200 cl	4,8	3,2	3,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie pije piwa	7,9	11,2	9,0
	Ostatnim razem nie pił piwa	19,2	30,2	20,5
	Poniżej 50 cl	17,5	18,5	17,8
	Od 50 cl do 100 cl	36,5	30,0	36,0
	Powyżej 100 cl do 200 cl	11,1	6,6	11,0
	Powyżej 200 cl	7,7	3,5	5,7

Porównanie rozkładów wielkości spożycia piwa przez uczniów gimnazjów w 2016 r. i w 2019 r. nie ujawnia znaczących różnic.

Mniej informacji mamy o wielkości spożycia wina i wódki przy jednej okazji, bowiem znacznie mniej badanych piło te trunki w czasie swojej ostatniej okazji. Rozkłady odpowiedzi pokazują jednak wyraźnie odmienny charakter tych dwóch napojów. W przypadku wina badani grupują się w rejonie niższych wartości, w przypadku wódki rozkład jest bardziej równomierny z lekkim przechyłem w stronę większych ilości, szczególnie wśród drugoklasistów ze szkół ponadgimnazjalnych.

Tabela 18. Wielkość spożycia wina przy ostatniej okazji picia napojów alkoholowych

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pije wina	46,8	46,3	67,1
	Ostatnim razem nie pił wina	35,4	35,0	24,6
	Poniżej 20 cl	11,3	13,1	4,5
	Od 20 cl do 40 cl	3,4	4,2	2,6
	Powyżej 40 cl do 74 cl	1,5	0,5	0,3
	75 cl lub więcej	1,6	0,9	0,9
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nigdy nie pije wina	28,6	22,8	20,5
	Ostatnim razem nie pił wina	51,1	51,6	46,3
	Poniżej 20 cl	10,4	14,7	16,4
	Od 20 cl do 40 cl	5,4	5,8	10,8
	Powyżej 40 cl do 74 cl	2,4	3,0	2,9
	75 cl lub więcej	2,2	1,9	3,1

W młodym pokoleniu, podobnie jak wśród dorosłych, wino i wódka zdają się pełnić inne funkcje. Picie wina ma wyraźnie bardziej symboliczny charakter, stąd wystarczają mniejsze ilości. Wódka zaś służy głównie jako intoksykant, stąd pije się jej więcej.

Porównanie rozkładów wielkości spożycia wina i wódki uzyskanych w 2016 r. i 2019 r. nie ujawnia żadnych znaczących różnic.

Tabela 19. Wielkość spożycia wódki przy ostatniej okazji picia napojów alkoholowych

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie piję wódki	40,8	46,4	39,5
	Ostatnim razem nie pił wódki	30,0	21,8	23,8
	Poniżej 8 cl	7,3	7,8	10,3
	Od 8 cl do 15 cl	5,9	5,6	6,2
	Powyżej 15 cl do 24 cl	6,6	7,8	8,3
	Powyżej 24 cl	9,5	10,5	11,9
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Nigdy nie piję wódki	18,9	19,4	14,2
	Ostatnim razem nie pił wódki	34,6	37,4	36,6
	Poniżej 8 cl	6,5	6,7	7,7
	Od 8 cl do 15 cl	10,3	6,1	8,3
	Powyżej 15 cl do 24 cl	10,7	8,5	9,1
	Powyżej 24 cl	19,0	22,0	24,2

Najmniej informacji zebrano na temat nowych napojów alkoholowych. Tylko nieliczni pili je podczas swojej ostatniej okazji alkoholowej. Napoje te nie zdobyły sobie jeszcze, jak widać, dużej popularności. Pite są one raczej w niewielkich ilościach.

Zarówno cydr jak alcopop, tak popularne wśród młodzieży, szczególnie młodszej, w krajach Zachodniej Europy, w Polsce nie zdobyły sobie jak na razie większego uznania, przynajmniej wśród nastolatków. Dane z tabel 20. i 21. przekonują, że każdy z tych napojów pojawia się we wzorze ostatniej konsumpcji napojów alkoholowych jedynie u nie więcej niż 7% badanych, niezależnie od tego, czy mowa o gimnazjalistach, czy o uczniach szkół ponadgimnazjalnych. Zdecydowana większości uczniów z obu grup w ogóle tych napojów nie pije. Ci nieliczni, którzy ostatnio pili cydr lub alcopop, w większości wypili nie więcej niż 1 litr.

Tabela 20. Wielkość spożycia cydru przy ostatniej okazji picia napojów alkoholowych

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pije cydru	92,5	77,7	67,1
	Ostatnim razem nie pił cydru	6,0	17,5	24,6
	Poniżej 50 cl	0,3	2,3	4,5
	Od 50 cl do 100 cl	0,2	1,8	2,6
	Powyżej 100 cl do 200 cl	0,3	0,0	0,3
	Powyżej 200 cl	0,6	0,6	0,9
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Nigdy nie pije cydru	91,3	56,3	50,2
	Ostatnim razem nie pił cydru	6,7	37,6	41,4
	Poniżej 50 cl	0,9	3,5	3,9
	Od 50 cl do 100 cl	0,7	1,6	2,8
	Powyżej 100 cl do 200 cl	0,1	0,4	0,8
	Powyżej 200 cl	0,2	0,6	0,9

Porównanie wyników badań z 2016 r. i 2019 r. nie ujawnia znaczących różnic ani w popularności alcopopu, ani w wielkości spożycia przy jednej okazji u tych, którzy po ten napój sięgają. Inaczej jest w przypadku cydru, którego popularność wzrosła.

Tabela 21. Spożycie jednorazowe alcopopu

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pije alcopopu	91,4	76,8	72,3
	Ostatnim razem nie pił alcopopu	5,9	16,4	19,7
	Poniżej 50 cl	1,0	2,7	2,6
	Od 50 cl do 100 cl	1,0	3,0	3,2
	Powyżej 100 cl do 200 cl	0,1	0,8	0,9
	Powyżej 200 cl	0,6	0,4	1,2
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Nigdy nie pije alcopopu	89,8	59,4	60,8
	Ostatnim razem nie pił alcopopu	6,9	34,8	31,4
	Poniżej 50 cl	1,6	2,9	3,0
	Od 50 cl do 100 cl	1,1	1,7	3,3
	Powyżej 100 cl do 200 cl	0,1	0,7	0,6
	Powyżej 200 cl	0,5	0,4	0,9

Szczególnie niebezpieczne dla zdrowia młodego człowieka, jak również dla porządku publicznego jest picie w znacznych ilościach, a szczególnie prowadzących do przekroczenia progu nietrzeźwości.

Kwestię nietrzeźwości badano przy użyciu pytania o upijanie się, gdzie nietrzeźwość została zdefiniowana precyzyjnie poprzez wskaźniki behawioralne (zataczanie się, bełkotanie, utrata pamięci). Takie sformułowanie pytania spowodowało, że chwytła ono stany silnego upicia, tak zatem trzeba interpretować wyniki. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 22.

Ponad dwie trzecie badanych uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz ponad jedna trzecia gimnazjalistów ma za sobą doświadczenie upicia się.

Tabela 22. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	41,4	33,3	37,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	31,8	26,9	30,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	12,3	12,0	12,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	66,4	57,1	65,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	47,2	44,8	46,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	21,5	15,4	16,7

Stanu silnego upojenia alkoholem doświadczyło chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy 30,4% piętnasto-szesnastolatków i 46,2% uczniów ze starszej grupy. W czasie ostatnich 30 dni w stanie silnego upojenia było 12,3% uczniów trzecich klas gimnazjów i 16,7% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych.

Porównanie odsetków potwierdzeń silnego upicia się w 2016 r. i w 2019 r. pokazuje, że młodzież gimnazjalna z Płocka w 2019 r. podobnie jak w 2016 r. potwierdzała

silne upicie się w czasie ostatnich 30 dni, jak również w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. Brak istotnych różnic w tych wskaźników obserwujemy także w starszej kohorcie.

Wskaźniki silnego upijania się są zróżnicowane ze względu na płeć. W szkołach ponadgimnazjalnych przybierają one wyraźnie wyższe wartości u chłopców niż u dziewcząt (tabele 23 i 24). Szczególnie znaczne względne różnice pojawiają się w przypadku pytania o ostatnie 30 dni przed badaniem.

W gimnazjach odnotować trzeba odmienną prawidłowość. Zróżnicowania ze względu na płeć występują, gdy analizujemy doświadczenia z całego życia oraz z ostatnich 12 miesięcy, ale mają odmienny kierunek, niż w starszej kohorcie., Upijanie się do tego stopnia, żeby się zataczać, bełkotać lub nie pamiętać co się działo jest bardziej rozpowszechnione wśród dziewcząt, niż wśród chłopców. Już w 2016 r. można był dostrzec przewagę dziewcząt, ale w 2019 r. stała się one bardziej wyraźna.

Tabela 23. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród chłopców

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	40,1	31,8	34,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	31,6	24,9	26,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	12,2	10,1	12,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	69,4	59,9	70,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	54,3	46,0	52,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	27,0	18,3	21,5

Tabela 24. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo, wśród dziewcząt

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Kiedyskolwiek w życiu	42,5	34,9	40,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	32,1	28,8	33,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	12,3	13,7	12,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedyskolwiek w życiu	63,9	54,5	58,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	41,6	43,6	39,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	17,1	12,8	11,2

Pytaniem uzupełniającym naszą wiedzę o upijaniu się młodzieży był próba oszacowania na skali dziesięciopunktowej poziomu intoksykacji przy ostatnim upiciu się. Jak pokazują dane z tabeli 25. odsetki badanych są dość wyrównane.

Zgodnie z przewidywaniami, uczniowie z klas trzecich gimnazjum w nieco niższym odsetku niż ich starsi koledzy, deklarują bardzo silne upicie się.

Tabela 25. Nasilenie nietrzeźwości

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pił alkoholu	14,6	20,3	14,5
	1 (brak efektu)	31,2	33,7	39,2
	2	14,0	11,7	14,4
	3	10,5	8,3	8,2
	4	7,5	6,5	5,9
	5	6,8	4,6	3,3
	6	3,4	4,4	3,0
	7	4,4	4,8	4,5
	8	3,3	2,0	1,9
	9	1,4	1,2	1,2
	10 (bardzo silne upicie)	2,9	2,6	4,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie pił alkoholu	4,9	6,2	5,2
	1 (brak efektu)	23,8	28,7	28,2

2	14,4	15,6	17,4
3	11,7	11,9	12,6
4	9,7	8,6	9,8
5	10,8	8,8	7,6
6	7,7	5,7	6,4
7	6,0	5,9	6,5
8	3,7	3,4	3,0
9	1,7	1,6	1,2
10 (bardzo silne upicie)	5,6	3,7	2,1

Jak pokazują dane z tabel 26 i 27. chłopcy ze szkół ponadgimnazjalnych w większym odsetku niż dziewczęta potwierdzali wyższy poziom upicia się. W gimnazjach nie odnotowujemy różnic między chłopcami i dziewczętami.

Tabela 26. Nasilenie nietrzeźwości wśród chłopców

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pił alkoholu	17,3	21,7	13,1
	1 (brak efektu)	32,1	33,9	41,1
	2	12,2	10,8	14,2
	3	8,6	8,1	6,9
	4	6,5	7,3	5,0
	5	6,0	3,8	3,3
	6	3,6	3,3	3,6
	7	5,8	5,1	5,6
	8	3,8	2,2	1,4
	9	1,0	1,4	1,1
	10 (bardzo silne upicie)	3,1	2,4	4,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie pił alkoholu	4,9	7,3	5,6
	1 (brak efektu)	19,0	23,8	26,1
	2	11,5	13,8	15,4
	3	11,2	13,5	12,1
	4	10,8	7,8	9,0
	5	11,9	11,3	9,8
	6	10,1	5,8	6,7
	7	6,8	6,3	7,6
	8	4,7	3,8	3,4
	9	1,4	3,0	2,0
	10 (bardzo silne upicie)	7,7	3,8	2,2

Tabela 27. Nasilenie nietrzeźwości wśród dziewcząt

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nigdy nie pił alkoholu	12,2	18,7	15,7
	1 (brak efektu)	30,4	33,6	37,6
	2	15,6	12,6	14,7
	3	12,2	8,6	9,2
	4	8,4	5,8	6,7
	5	7,5	5,3	3,4
	6	3,2	5,6	2,4
	7	3,2	4,5	3,4
	8	2,8	1,8	2,4
	9	1,7	1,0	1,2
	10 (bardzo silne upicie)	2,8	2,5	3,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nigdy nie pił alkoholu	4,9	5,2	4,0
	1 (brak efektu)	27,6	33,1	30,9
	2	16,8	17,4	19,9
	3	12,1	10,1	13,3
	4	8,8	9,4	11,0
	5	9,9	6,6	5,0
	6	5,8	5,6	6,0
	7	5,4	5,6	5,3
	8	3,0	3,1	2,7
	9	1,9	0,2	0,3
	10 (bardzo silne upicie)	3,9	3,8	1,7

Niezależnie od samooceny badanych w kwestii upicia się, w badaniu przyjęto także obiektywną miarę nadmiernego spożycia przy jednej okazji. Taką miarą było wypicie 5 drinków lub więcej przy jednej okazji. W tabeli 28 zestawiono odsetki badanych, którym zdarzało się przekraczać tą miarę.

Tabela 28. Picie nadmierne w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

	Wypicie 5 lub więcej drinków z rzędu w czasie ostatnich 30 dni			
poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Ani razu	64,9	65,4	60,2
	1 raz	16,4	13,6	13,4
	2 razy	7,7	9,3	10,0
	3-5 razy	6,6	7,4	8,1
	6-9 razy	1,8	2,5	3,5
	10 lub więcej razy	2,7	1,8	4,9

II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Ani razu	43,0	44,4	39,6
	1 raz	18,2	19,5	18,1
	2 razy	15,4	16,5	19,0
	3-5 razy	12,5	12,3	15,1
	6-9 razy	5,3	3,2	5,1
	10 lub więcej razy	5,5	4,0	3,2

W 2019 r. w czasie ostatnich 30 dni przed badanie „binge drinking” stał się udziałem 39,8% gimnazjalistów oraz 60,4% starszej młodzieży

Warto zauważyć, że w 2019 r. w młodszej grupie 8,4% badanych wypijało ponad 5 drinków przy jednej okazji, czyli co najmniej co dziesięć dni. W starszej grupie takich uczniów było 8,3%. W 2019 r. nie obserwujemy większych zmian w starszej kohorcie oraz wzrost w grupie gimnazjalistów.

Używanie innych substancji psychoaktywnych

Do szerokiej grupy innych niż alkohol i tytoń substancji psychoaktywnych należą takie substancje legalne jak leki przeciwbólowe i nasenne, czy substancje wziewne oraz szeroka gama substancji nielegalnych. Pod pojęciem substancji nielegalnych rozumiemy tu substancje, których produkcja i obrót nimi są czynami zabronionymi przez prawo. W języku publicystyki substancje te często nazywane są narkotykami.

Dane z tabeli 29 pokazują, że wśród uczniów klas młodszych na pierwszym miejscu pod względem rozpowszechnienia eksperymentowania znajdują się marihuana i haszysz (26,0%) a na drugim leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza (16,4%). Wśród uczniów klas starszych na pierwszym miejscu również znajdują się marihuana i haszysz (39,2%). Leki uspokajające i nasenne przyjmowane bez zalecenia lekarza także ułożyły się na drugim miejscu (16,7%).

Wśród gimnazjalistów na trzecim miejscu znalazły się substancje wziewne (9,4%), a na kolejnych miejscach: amfetamina (4,1%), kokaina (4,0%), ecstasy (3,0%) oraz grzyby halucynogenne (2,8%).

W starszej kohorcie na trzecim miejscu znajduje się substancje wziewne (4,5%), a na kolejnych miejscach: ecstasy (4,2%), amfetamina 4,1%, kokaina (3,9%), LSD lub inne halucynogeny (3,5%) oraz grzyby halucynogenne (1,5%).

W przypadku przetworów konopi, leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza oraz amfetaminy wyższe rozpowszechnienie eksperymentowania odnotować trzeba wśród starszej młodzieży niż w młodszej grupie, zaś do doświadczeń z substancjami wziewnymi częściej przyznawała się młodzież ze szkół gimnazjalnych.

GHB, względnie nowy w Polsce narkotyk, używany był kiedykolwiek przez 1,4% gimnazjalistów i 0,5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Substancja ta była używana kiedykolwiek przez odsetek badanych, niewiele odbiegający od odsetka respondentów, którzy przyznali się do używania nieistniejącego środka – relewinu (1,3% młodszych uczniów i 0,3% starszej młodzieży).

Tabela 29. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	31,4	20,8	26,0
	Substancje wziewne	11,4	11,8	9,4
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	15,4	13,6	16,4
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	x	4,7	6,8
	Amfetamina	4,9	2,9	4,1
	Metamfetamina	x	1,3	3,3
	LSD lub inne halucynogeny	3,9	2,2	3,2
	Crack	2,5	0,5	2,1
	Kokaina	4,5	2,7	4,0
	Relevin	1,9	1,0	1,3
	Heroina	3,2	1,3	2,8
	Ecstasy	4,6	1,5	3,0
	Grzyby halucynogenne	4,8	2,2	2,8
	GHB	1,3	0,6	1,4
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,4	1,7	3,9
	Alkohol razem z tabletkami	5,3	3,9	7,1
	Sterydy anaboliczne	3,0	2,0	3,9
	Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	X	X	14,5

II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	44,7	35,1	39,2
	Substancje wziewne	6,8	7,3	4,5
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	18,9	16,4	16,7
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	x	4,5	4,4
	Amfetamina	8,1	4,7	4,1
	Metamfetamina	x	3,4	2,7
	LSD lub inne halucynogeny	4,2	4,0	3,5
	Crack	1,7	1,3	0,9
	Kokaina	4,5	3,9	3,9
	Relevin	1,2	1,5	0,3
	Heroina	2,5	1,4	1,7
	Ecstasy	5,1	3,8	4,2
	Grzyby halucynogenne	4,0	2,5	1,5
	GHB	1,3	1,5	0,5
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,9	2,5	2,0
	Alkohol razem z tabletkami	9,0	5,2	5,7
	Sterydy anaboliczne	3,5	2,6	3,2
	Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	X	X	22,7

Należy także zwrócić uwagę na bardzo niskie, mieszczące się w wąskim przedziale 2,0-3,9% rozpowszechnienie prób używania narkotyków w zastrzykach. Szczególny niepokój powinny budzić natomiast dość znaczne odsetki młodzieży eksperymentującej z alkoholem w połączeniu z lekami (7,1% w młodszej kohorcie i 5,7% w starszej). Znacznie bardziej rozpowszechnione jest łączeniu alkoholu z marihuaną lub haszyszem (14,5% w młodszej kohorcie i 22,7% w starszej). Łączne przyjmowanie różnych substancji jest szczególnie niebezpieczne ze względu na zwiększone ryzyko szkód zdrowotnych w wyniku efektu synergicznego, jaki pojawia się zwłaszcza przy łączeniu alkoholu z psychoaktywnymi lekami.

W 2019 r. w stosunku do 2016 r. odnotować trzeba wzrost rozpowszechnienia większości substancji wśród gimnazjalistów. Najbardziej jest on widoczny w przypadku przetworów konopi.

Dane z tabel 30 i 31 pokazują, że rozpowszechnienie podejmowania prób z substancjami psychoaktywnymi innymi niż alkohol i tytoń zależne jest od płci.

Związek między używaniem substancji, a płcią występuje na obu poziomach nauczania.

Chłopcy częściej deklarują próby używania przetworów konopi oraz w starszej grupie amfetaminę i sterydy anaboliczne.

Eksperymentowanie z lekami uspokajającymi i nasennymi znacząco bardziej rozpowszechnione jest wśród dziewcząt. Także łączne przyjmowanie leków z alkoholem występuje częściej wśród dziewcząt niż wśród chłopców, ale tylko w starszej kohorcie.

Ponadto w gimnazjach eksperymentowanie z substancjami wziewnymi częściej zdarzało się wśród dziewcząt niż wśród chłopców.

Tabela 30. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród chłopców

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	32,9	25,1	31,3
	Substancje wziewne	9,6	8,3	7,3
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	10,2	9,3	8,3
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	x	2,1	5,6
	Amfetamina	5,1	3,1	5,8
	Metamfetamina	x	1,8	5,0
	LSD lub inne halucynogeny	3,3	2,8	4,2
	Crack	3,7	1,0	2,5
	Kokaina	5,1	3,1	4,4
	Relevin	3,0	1,0	2,2
	Heroina	3,7	1,3	3,3
	Ecstasy	5,4	1,6	3,9
	Grzyby halucynogenne	5,6	3,4	4,4
	GHB	1,9	0,8	2,2
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	3,3	1,3	5,0
	Alkohol razem z tabletkami	4,2	2,3	4,4
	Sterydy anaboliczne	4,4	2,8	4,7
	Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	X	X	16,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	51,5	39,6	43,8
	Substancje wziewne	5,7	7,5	5,3
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	9,9	10,2	9,4
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	x	3,2	2,2
	Amfetamina	10,1	7,5	5,8
	Metamfetamina	x	5,8	3,9
	LSD lub inne halucynogeny	5,2	5,8	4,7
	Crack	2,6	2,5	1,7

Kokaina	5,4	5,6	5,3
Relevin	1,9	2,4	0,3
Heroína	3,1	2,7	1,7
Ecstasy	6,4	5,8	6,4
Grzyby halucynogenne	5,6	3,6	2,8
GHB	2,1	2,9	0,6
Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,4	3,6	2,5
Alkohol razem z tabletkami	7,1	3,9	3,3
Sterydy anaboliczne	5,4	4,4	3,9
Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	X	X	27,5

Tabela 31. Używanie substancji chociaż raz w życiu wśród dziewcząt

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	29,9	16,5	21,4
	Substancje wziewne	13,1	14,9	11,4
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	20,0	17,8	23,6
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	x	7,3	8,0
	Amfetamina	4,6	2,8	2,7
	Metamfetamina	x	0,8	1,9
	LSD lub inne halucynogeny	4,4	1,5	2,4
	Crack	1,5	0,0	1,7
	Kokaina	4,0	2,3	3,6
	Relevin	0,8	1,0	0,5
	Heroína	2,7	1,3	2,4
	Ecstasy	3,8	1,5	2,2
	Grzyby halucynogenne	4,0	1,0	1,4
	GHB	0,8	0,5	0,7
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,7	2,0	2,9
	Alkohol razem z tabletkami	6,3	5,6	9,4
	Sterydy anaboliczne	1,7	1,3	3,1
	Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	X	X	12,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	39,2	31,0	33,9
	Substancje wziewne	7,6	7,2	3,7
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	25,9	22,5	25,2
	Leki przeciwbólowe w celu odurzenia się	x	5,8	7,0
	Amfetamina	6,5	2,1	2,0
	Metamfetamina	x	1,2	1,3
	LSD lub inne halucynogeny	3,5	2,3	2,0

Crack	0,9	0,2	0,0
Kokaina	3,7	2,3	2,3
Relevin	0,7	0,7	0,3
Heroina	2,0	0,2	1,7
Ecstasy	4,1	1,9	1,7
Grzyby halucynogenne	2,8	1,4	0,0
GHB	0,7	0,2	0,3
Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	1,5	1,4	1,3
Alkohol razem z tabletkami	10,6	6,5	8,6
Sterydy anaboliczne	2,0	0,9	2,0
Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	X	X	17,2

Za wskaźnik aktualnego używania substancji przyjmuje się zwykle używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. W 2016 r. lista substancji, których używanie w czasie ostatnich 12 miesięcy podlegało badaniu została znacznie rozszerzona (tabela 32). W 2019 r. dodano jeszcze jedną substancję (heroina). Dane zawarte w tabeli pokazują, że przetwory konopi używało w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem 20,4% uczniów z młodszej grupy i 28,8% - ze starszej. Substancje wziewne aktualnie używało 5,8% gimnazjalistów i 1,4% uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych, zaś ecstasy 2,5% uczniów z pierwszej grupy i 3,1% - z drugiej.

Tabela 32. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy

Poziom klasy		2012	2016	2019
II klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	26,0	17,1	20,4
	Substancje wziewne	5,9	6,4	5,8
	Ecstasy	3,1	1,0	2,5
	Amfetamina	x	1,8	3,2
	Metamfetamina	x	0,9	2,7
	Kokaina	x	2,2	2,6
	Crack	x	0,4	1,6
	Heroina	x	x	2,1
II klasy szkół ponadgim-	Marihuana lub haszysz	35,2	25,5	28,8
	Substancje wziewne	3,0	3,3	1,4

nazjalnych	Ecstasy	3,7	1,8	3,1
	Amfetamina	x	2,6	2,8
	Metamfetamina	x	1,7	1,5
	Kokaina	x	1,7	3,2
	Crack	x	0,8	0,5
	Heroina	x	x	1,1

Podobnie jak w przypadku eksperymentowania z marihuaną lub haszyszem, rozpowszechnianie używania tych substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy jest w 2019 r. większe, niż było w 2016 r. Używanie innych substancji nie uległo większym zmianom.

Łatwy do zaobserwowania jest także związek między aktualnym używaniem substancji a płcią (tabele 33 i 34). Podobnie jak w przypadku eksperymentowania występuje ono częściej wśród chłopców niż wśród dziewcząt.

Tabela 33. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród chłopców

Poziom klasy		2012	2016	2019
II klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	27,5	20,7	23,1
	Substancje wziewne	5,1	5,2	5,9
	Ecstasy	3,7	1,3	3,4
	Amfetamina	x	1,8	4,9
	Metamfetamina	x	1,3	4,5
	Kokaina	x	2,9	3,1
	Crack	x	0,8	2,3
	Heroina	x	x	3,2
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	41,6	30,6	32,5
	Substancje wziewne	3,3	3,7	1,7
	Ecstasy	5,4	2,7	4,3
	Amfetamina	x	4,0	4,0
	Metamfetamina	x	2,7	2,3
	Kokaina	x	2,7	4,3
	Crack	x	1,5	0,9

	Heroina	x	x	1,2
--	---------	---	---	-----

Tabela 34. Używanie substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy wśród dziewcząt

Poziom klasy		2012	2016	2019
II klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	24,7	13,5	18,0
	Substancje wziewne	6,6	7,3	5,7
	Ecstasy	2,5	0,8	1,7
	Amfetamina	x	1,8	1,7
	Metamfetamina	x	0,5	1,2
	Kokaina	x	1,5	2,2
	Crack	x	0,0	1,0
	Heroina	x	x	1,2
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	30,0	20,8	24,3
	Substancje wziewne	2,8	3,0	1,0
	Ecstasy	2,2	0,9	1,7
	Amfetamina	x	1,4	1,4
	Metamfetamina	x	0,7	0,7
	Kokaina	x	0,7	2,0
	Crack	x	0,2	0,0
	Heroina	x	x	1,0

Okres ostatnich 30 dni przed badaniem można przyjąć za wskaźnikowy dla względnie częstego, okazjonalnego używania. Palenie marihuany lub używanie innych narkotyków, podobnie jak picie alkoholu, w większości przypadków nie ma charakteru regularnego. Stąd trudno mieć pewność, że wszyscy uczniowie, którzy zadeklarowali kontakt z daną substancją w czasie ostatnich 30 dni na pewno używają jej, co najmniej raz na miesiąc. Można jednak założyć, z pewnym przybliżeniem, że proporcje używających raz na miesiąc wśród tych, którzy nie używali w ostatnim miesiącu są równe proporcji używających rzadziej, a potwierdzających używanie w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Przy takim założeniu można uznać, że 10,5% uczniów klas trzecich gimnazjów i 15,5% uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych używa marihuany lub haszyszu, co

najmniej raz w miesiącu (tabela 35). Analogiczne odsetki dla substancji wziewnych wynoszą – 2,6% u gimnazjalistów oraz 0,5% u uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Podobnie jak w przypadku używania w czasie ostatnich 12 miesięcy oraz kiedykolwiek w życiu, w 2016 r. odnotowujemy mniejszy odsetek młodzieży używającej przetworów konopi w czasie ostatnich 30 dni w porównaniu do 2012 r.

Tabela 35. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	14,0	8,8	10,5
	Substancje wziewne	3,6	3,3	2,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	18,8	10,8	12,5
	Substancje wziewne	1,6	2,0	0,5

Podobnie jak przy poprzednich wskaźnikach istotne różnicowania wiąże się z płcią – chłopcy w większym odsetku niż dziewczęta sięgają często po każdą z substancji (tabele 36 i 37). W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych to różnicowanie jest podobne jak wśród gimnazjalistów.

Tabela 36. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród chłopców

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	16,7	12,6	12,3
	Substancje wziewne	3,3	3,9	3,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	25,3	15,4	16,1
	Substancje wziewne	1,9	3,2	0,9

Tabela 37. Używanie substancji w czasie ostatnich 30 dni wśród dziewcząt

poziom klasy		2012	2016	2019
--------------	--	------	------	------

III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	11,5	5,0	9,0
	Substancje wziewne	3,8	2,8	2,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	13,7	6,5	8,4
	Substancje wziewne	1,3	0,9	0,0

Przetwory konopi jako najbardziej rozpowszechnione substancje nielegalne mogły stać się przedmiotem głębszych analiz skierowanych na identyfikację wzoru intensywnego używania. Wśród młodzieży szkolnej odsetki użytkowników innych substancji są zbyt małe, aby grupa bardziej intensywnych ich użytkowników była dostatecznie liczna do takich analiz.

W próbie analizy intensywnego używania przetworów konopi posłużono się pytaniami zaczerpniętymi z dwóch testów.

Pierwszy z nich, to test przesiewowy skonstruowany w Polsce do identyfikacji problemowych użytkowników marihuany (Problemowe Używanie Marihuany - PUM) wśród nastolatków sięgających po tę substancję (Okulicz-Kozaryn, Sierosławski, 2007). Skrócona wersja tego testu przeznaczona do badań ankietowych składa się z czterech pytań, na które odpowiedzieć można tylko „tak” lub „nie”. Każde z pytań dotyczy występowania określonego symptomu w czasie ostatnich 12 miesięcy. Badanie walidacyjne testu przesiewowego PUM zrealizowane w 2003 r. wykazało, że wśród nastolatków wystąpienie 2 lub więcej symptomów świadczy o problemowym używaniu marihuany.

Drugim testem zastosowanym w tym badaniu jest test służący do identyfikowania nadużywania przetworów konopi (Cannabis Abuse Screening Test – CAST). Test ten został opracowany we Francji przez zespół badaczy z Francuskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (Beck & Legleye 2003). Test składa się z sześciu pytań o częstotliwość występowania poszczególnych symptomów nadużywania przetworów konopi w czasie ostatnich 12 miesięcy, na które odpowiada się przy użyciu pięciopunktowej skali od „nigdy” do „bardzo często”.

Test ten nie był walidowany w Polsce, stąd też jego wyniki należy traktować z ostrożnością.

Rozkłady odpowiedzi na pytanie pierwszego testu pokazują, że 9,5% uczniów z klas młodszych i 12,3% uczniów starszych samodzielnie dokonywało zakupu marihuany (tabela 38.). W przypadku 5,5% gimnazjalistów oraz 5,8% uczniów szkół ponadgimnazjalnych palenie jest nie tylko elementem życia towarzyskiego, ale zdarza się też w samotności. Warto zauważyć, że z powodu używania marihuany lub haszyszu 4,6% badanych z młodszej kohorty oraz 3,7% starszej chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy nie poszło do szkoły lub spóźniło się do niej. Często odczuwana potrzeba palenia marihuany stała się udziałem 5,4% badanych z młodszej grupy oraz 3,5% ze starszej.

Tabela 38. Symptomy problemowego używania marihuany- test przesiewowy PUM

Poziom klasy		2016	2019
III klasy gimnazjum	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	3,7	4,6
	Częsta potrzeba użycia marihuany	4,1	5,4
	Samodzielny zakup marihuany	7,2	9,5
	Palenie konopi samotnie	4,4	5,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie pójście lub spóźnienie się do szkoły z powodu marihuany	6,1	3,7
	Częsta potrzeba użycia marihuany	4,8	3,5
	Samodzielny zakup marihuany	9,4	12,3
	Palenie konopi samotnie	5,2	5,8

Pozytywny wynik testu przesiewowego, czyli potwierdzenie co najmniej 2 symptomów, uzyskało 6,1% gimnazjalistów oraz 6,6% uczniów ze starszej kohorty. Oznacza to, że mniej więcej co piętnasty uczeń używał marihuany w sposób, który może rodzić już problemy. W 2016 r. odsetki badanych, którzy uzyskali pozytywny wynik testu były niemal identyczne w starszej grupie i podobne w młodszej.

Jak wynika z danych zestawionych w tabeli 39. najczęściej zgłaszanym symptomem zaczerpniętym z drugiego testu było palenie przedpołudniem (10,6%

uczniów młodszych i 10,8% uczniów starszych). Na dalszych miejscach znalazły się problemy z pamięcią (8,9% uczniów młodszych i 18,1% uczniów starszych) oraz palenie samotnie (8,0% uczniów młodszych i 11,9% uczniów starszych). Symptomy problemowego używania przetworów konopi były deklarowane przez uczniów z obu poziomów nauczania jako występujące często w bardzo ograniczonym zakresie – w większości nie osiągając nawet 3%.

Tabela 39. Symptomy problemowego używania przetworów konopi - test przesiewowy CAST

Poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Od czasu do czasu	Raczej często	Bardzo często
III klasy gimnazjum	Palenie przedpołudniem	89,4	5,1	2,4	1,0	1,9
	Palenie samotnie	92,0	3,0	2,1	1,2	1,7
	Problemy z pamięcią po paleniu	91,1	4,3	1,9	0,7	1,9
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	94,8	1,4	0,2	1,2	2,4
	Bezowocne próby ograniczenia używania	92,1	1,4	2,4	0,7	3,3
	Problemy z powodu używania	94,8	2,3	0,7	0,5	1,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Palenie przedpołudniem	89,2	7,4	2,6	0,3	0,6
	Palenie samotnie	88,1	5,9	4,2	0,0	1,7
	Problemy z pamięcią po paleniu	81,9	9,9	5,4	1,1	1,7
	Przyjaciele lub krewni mówili żeby ograniczyć używanie	90,6	5,1	2,3	1,4	0,6
	Bezowocne próby ograniczenia używania	92,0	3,7	2,0	0,9	1,4
	Problemy z powodu używania	94,9	2,9	1,1	0,6	0,6

Dane z tabeli 40 pokazują, że 12,5% młodzieży młodszej i 11,3% młodzieży starszej ma doświadczenia z lekami uspokajającymi i nasennymi przyjmowanymi w celach leczniczych. W tej grupie wyróżnić trzeba frakcję ok. 5% badanych, którzy te uzależniające leki przyjmowali przez trzy tygodnie lub dłużej.

Wedle danych zestawionych w tabeli nie notuje się znaczących różnic między 2016 r. i 2019 r. w rozmiarach używania leków z przepisu lekarza.

Tabela 40. Używanie leków z przepisu lekarza

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nie, nigdy	91,0	90,5	87,5
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	7,1	6,7	7,4
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	1,9	2,8	5,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie, nigdy	89,2	88,6	88,7
	Tak, ale krócej niż przez trzy tygodnie	8,6	8,5	6,8
	Tak, przez trzy tygodnie lub dłużej	2,2	2,8	4,5

Należy zwrócić uwagę, że zjawisko używania leków uspokajających i nasennych w celach innych niż medyczne ma szerszy zakres niż zjawisko używania ich wedle przepisu lekarza w celach leczniczych.

Problem „dopalaczy”

Problem „dopalaczy” (smart drugs, legal highs) pojawił się w Europie w połowie poprzedniej dekady. W Polsce zaczął narastać w ostatnich latach. Problem dopalaczy rozwijał się na styku świata substancji legalnych i nielegalnych. „Dopalacze” oferowane są w większości krajów europejskich, a także w internecie. Wszędzie problem ten jest przedmiotem troski władz i zaniepokojenia społecznego. Nasza wiedza na temat dopalaczy jest wyrywkowa, zarówno na wymiarze farmakologicznym, jak społeczno-kulturowym. Brak nawet precyzyjnej naukowej definicji „dopalaczy”.

„Dopalacze” określić można jako preparaty zawierające w swym składzie substancje psychoaktywne nie objęte kontrolą prawną. Niektóre z nich są pochodzenia roślinnego, inne – syntetycznego. Dopalacze w zasadzie cieszą się statusem legalności – jednak obrót nimi odbywa się na zasadach pewnego wybiegu, stanowi ominięcie prawa. W Polsce dopalacze jeszcze do października 2010 r. sprzedawane były jak produkty kolekcjonerskie, w innych krajach sprzedawane bywają jako kładzidełka, sole do kąpieli, odświeżacze powietrza, itp.

Z używaniem „dopalaczy” wiąże się wiele zagrożeń. Są to nowe, nieprzebadane substancje przyjmowane wedle nowych, nierozpoznanych wzorów. W efekcie brak doświadczeń z tymi substancjami u użytkowników zwiększa ryzyko powikłań. Co do niektórych z tych substancji, można przypuszczać, że są bardziej niebezpieczne niż ich nielegalne odpowiedniki. Inne mogą okazać się całkiem niegroźne. W 2010 r. szpitale raportowały liczne przypadki zatruc, w tym ze skutkiem śmiertelnym. Zgłaszały też trudności w niesieniu pomocy osobom, które przedawkowały „dopalacze”. Powodem był trudny do określenia obraz toksykologiczny. Z drugą falą takich przypadków mieliśmy do czynienia w 2015 r.

Potrzeba rozpoznania epidemiologicznego fenomenu „dopalaczy” skłoniła do wprowadzenia do ankiety już w 2011 r. kilku pytań na temat kontaktów z tymi substancjami.

W 2016 r. w Płocku 4,6% badanych z pierwszej grupy i 6,0% badanych z drugiej grupy było kiedykolwiek w sklepie z „dopalaczami”. W 2019 r. analogiczny odsetek

w młodszej grupie nie uległ zmianie (4,5%), zaś w starszej wyraźnie spadł (1,8%). Odsetki respondentów, którzy dokonywali zakupów „dopalaczy” w 2016 r. były niższe wśród uczniów trzecich klas gimnazjów – 3,0% i nieznacznie wyższe wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych – 6,6%. W 2019 r. notujemy odwrócenie tego zróżnicowania: w młodszej grupie kupowało dopalacze w sklepie 5,5% zaś w starszej - 2,4%.

Dane o źródłach zakupów dopalaczy zestawiono w tabeli 41.

Tabela 41. Kupowanie dopalaczy

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	W sklepie z dopalaczami	4,9	2,2	3,0
	Przez internet	1,7	1,3	2,6
	W inny sposób	3,9	2,6	5,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	W sklepie z dopalaczami	11,1	3,4	0,5
	Przez internet	2,4	2,5	0,6
	W inny sposób	5,5	5,4	2,1

Na uwagę zasługuje trend spadkowy odsetków uczniów, którzy dokonywali zakupów dopalaczy w sklepie z tymi substancjami.

Do używania dopalaczy, chociaż raz w życiu, przyznało się 5,5% gimnazjalistów i 4,1% uczniów szkół ponadgimnazjalnych (tabela 42). Odsetki aktualnych użytkowników są sporo niższe (wśród uczniów trzecich klas gimnazjów – 4,4%, wśród uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych – 1,8%). W czasie ostatnich

30 dni po substancje te sięgało tylko 3,3% badanych z pierwszej grupy i 0,9% z drugiej grupy.

Tabela 42. Używanie dopalaczy

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	7,4	4,0	5,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	4,3	2,6	4,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,5	1,4	3,3
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	16,4	9,3	4,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	3,8	5,3	1,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,0	2,8	0,9

Porównanie odsetków badanych w 2016 r. i 2019 r. pokazuje tendencję spadkową rozpowszechnienia używania dopalaczy w starszej kohorcie. W grupie gimnazjalistów w 2016 odnotowano spadek w stosunku do 2012, zaś w 2019 r. stabilizację z lekka tendencja do wzrostu.

W tabeli 43. pokazano, pod jakimi postaciami dopalacze były używane w czasie ostatnich 12 miesięcy. Najczęściej dopalaczy używano w postaci mieszanki ziołowej do palenia (5,1% uczniów młodszych i 6,0% starszych). Dopalacze pod innymi postaciami były wykorzystywane znacznie rzadziej.

Wyniki z 2019 r. nie odbiegają od wyników z 2016r.

Tabela 43. Używanie dopalaczy – postać substancji używanej w czasie ostatnich 12 miesięcy

Poziom klasy		2016	2019
III klasy gimnazjum	Mieszanki ziołowe do palenia	5,0	5,1
	Proszek, kryształki lub tabletki	1,3	3,7
	Płyn	0,3	2,2
	Inne	2,2	3,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Mieszanki ziołowe do palenia	8,2	6,0
	Proszek, kryształki lub tabletki	3,7	1,4
	Płyn	0,8	0,6
	Inne	2,3	2,0

Oczekiwania wobec alkoholu i przetworów konopi

Sięganie po napoje alkoholowe oraz rozmiary picia zależne są, przynajmniej w pewnym stopniu, od postaw i oczekiwań wobec alkoholu. W jednym z pytań ankiety prosiliśmy badanych o określenie na pięciopunktowej skali szacunkowej, na ile prawdopodobne jest ich zdaniem, że doświadczą po alkoholu wymienionych w pytaniu konsekwencji (tabela 44).

Tabela 44. Oczekiwania wobec alkoholu

poziom klasy		Bardzo prawdopo- dobne	Prawdo- podobne	Nie wiadomo	Mało prawdopo- dobne	Zupełnie nieprawdo- podobne
III klasy gimnazjum	Poczuje się odprężony	19,2	30,5	30,4	8,9	11,1
	Będę miał kłopoty z policją	7,5	10,4	41,4	16,0	24,6
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	13,4	21,0	37,8	15,6	12,2
	Poczuje się szczęśliwy	13,4	26,9	35,5	12,7	11,4
	Zapomnę o swoich problemach	11,2	22,9	35,5	14,0	16,5
	Nie będę w stanie przestać pić	7,4	6,5	32,5	17,9	35,7
	Będę miał kaca	14,1	19,5	34,7	14,9	16,8
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	17,1	26,3	35,1	9,8	11,7
	Zrobię coś, czego będę żałował	13,4	18,3	36,8	14,2	17,3
	Będę się świetnie bawić	17,9	27,5	36,1	8,1	10,4
	Zrobi mi się niedobrze	11,1	21,0	38,7	14,6	14,6
II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Poczuje się odprężony	23,8	41,5	18,1	9,8	6,9
	Będę miał kłopoty z policją	4,3	7,8	26,8	27,4	33,7
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	7,1	18,6	37,4	26,4	10,6
	Poczuje się szczęśliwy	11,2	36,8	31,1	12,9	8,1
	Zapomnę o swoich problemach	8,4	25,7	29,9	22,7	13,3
	Nie będę w stanie przestać pić	3,8	5,1	21,2	28,1	41,9
	Będę miał kaca	11,3	20,7	29,6	22,5	15,8
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	17,2	39,0	26,5	10,0	7,4
	Zrobię coś, czego będę żałował	7,8	15,6	32,2	25,7	18,7
	Będę się świetnie bawić	19,0	39,8	27,4	7,0	6,7
	Zrobi mi się niedobrze	7,1	18,7	37,7	23,0	13,5

Wśród poddanych ocenie respondentów następstw picia znalazły się konsekwencje negatywne i pozytywne. Dla uproszczenia obrazu spróbujemy zbudować rankingi spodziewanych konsekwencji negatywnych i pozytywnych opierając się na odsetkach odpowiedzi „bardzo prawdopodobne”.

W trzecich klasach gimnazjów w zakresie następstw negatywnych na pierwszym miejscu znalazł się kac (14,1%), na drugim – obawa, że zrobi się coś, czego będzie się potem żałowało (13,4%) oraz z tym samym wynikiem szkody zdrowotne

(13,4%). Na kolejnym miejscu lokuje się złe samopoczucie (mdłości) (11,1). Jeszcze mniejsze odsetki badanych obawiają się kłopotów z policją (7,5%) lub utraty kontroli nad własnym piciem (7,4%).

Wśród konsekwencji pozytywnych najwięcej uczniów z młodszej grupy wymienia poczucie odprężenia (19,2%), a w dalszej kolejności - świetną zabawę (17,9%), towarzyskość (17,1%) i poczucie szczęścia (13,4%). Najrzadziej wymieniane jest zapomnienie o swoich problemach (11,2%).

W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych ranking następstw pozytywnych wygląda podobnie, jak w klasach trzecich gimnazjum. W zakresie konsekwencji pozytywnych oczekiwania uczniów z drugich klas szkół ponadgimnazjalnych nie różnią się zasadniczo od antycypacji ich młodszych kolegów, jedynie oczekiwania poczucia odprężenia są bardziej rozpowszechnione, niż wśród gimnazjalistów, zaś oczekiwania poczucie szczęścia nieco mniej.

W zakresie oczekiwań konsekwencji negatywnych ranking w starszej kohorcie niewiele odbiega od rankingu w grupie gimnazjalistów. Nieco niższe odsetki badanych ze starszej kohorty niż z młodszej obawiają się kłopotów z policją oraz szkód zdrowotnych.

W badaniach z 2012 r. porównanie częstości wyborów konsekwencji pozytywnych i negatywnych w grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych wskazywało wyraźnie na większą popularność tych pierwszych, zaś w grupie gimnazjalistów nie zaobserwowano takiej prawidłowości (tabela 45). Innymi słowy starsza młodzież w odróżnieniu od gimnazjalistów zdawała się oczekiwać po alkoholu więcej dobrego niż złego. W 2016 r. w młodszej kohorcie wzrosły odsetki uczniów oczekujących takich pozytywnych konsekwencji picia, jak poczucie odprężenia, czy poczucie szczęścia. Spadły natomiast odsetki uczniów oczekujących konsekwencji negatywnych. Z tej ogólnej tendencji wyłamuje się jedynie spadek odsetków badanych, którzy spodziewają się świetnej zabawy po alkoholu. W konsekwencji w 2016 r. gimnazjaliści także zdają się oczekiwać po alkoholu więcej dobrego niż złego. W 2019 r. obserwujemy tendencję spadkową pozytywnych oczekiwań wobec alkoholu. W dalszym ciągu jednak, te pozytywne zdają się przeważać.

Tabela 45. Oczekiwania wobec alkoholu (bardzo prawdopodobne)

poziom klasy		2012	2016	2016
III klasy gimnazjum	Poczuje się odprężony	17,2	23,8	19,2
	Będę miał kłopoty z policją	12,6	8,2	7,5
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	18,6	11,2	13,4
	Poczuje się szczęśliwy	14,7	17,8	13,4
	Zapomnę o swoich problemach	19,2	18,5	11,2
	Nie będę w stanie przestać pić	7,8	7,6	7,4
	Będę miał kaca	23,0	15,4	14,1
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	19,0	19,8	17,1
	Zrobię coś, czego będę żałował	18,8	12,1	13,4
	Będę się świetnie bawić	23,9	20,1	17,9
	Zrobi mi się niedobrze	17,9	12,4	11,1
II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Poczuje się odprężony	28,0	26,8	23,8
	Będę miał kłopoty z policją	7,6	5,2	4,3
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	10,5	7,4	7,1
	Poczuje się szczęśliwy	19,6	14,7	11,2
	Zapomnę o swoich problemach	23,2	16,1	8,4
	Nie będę w stanie przestać pić	5,1	5,4	3,8
	Będę miał kaca	21,1	13,1	11,3
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	25,9	20,2	17,2
	Zrobię coś, czego będę żałował	11,7	10,1	7,8
	Będę się świetnie bawić	34,8	20,8	19,0
	Zrobi mi się niedobrze	10,1	9,3	7,1

W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych w 2019 r. w stosunku do poprzednich badań notujemy generalny spadek odsetków uczniów formułujących zarówno oczekiwania pozytywne, jak i negatywne. Proces ten nie zaburzył jednak ogólnej prawidłowości obserwowanej już w 2012 r. w tej grupie, a polegającej na przewadze oczekiwań pozytywnych nad negatywnymi.

W 2019 r. po raz pierwszy zadano pytanie o powody picia. Rozkłady odpowiedzi zamieszczono w tabeli 46.

Tabela 46. Powody picia w czasie ostatnich 12 miesięcy

poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Czasami	Często	Zawsze
III klasy gimnazjum	pomaga bawić się na imprezie	51,5	17,2	14,0	10,2	7,1
	pomaga, gdy czujesz się przygnębiony lub nerwowy	73,0	11,6	8,6	3,5	3,3
	żeby poprawić zły nastrój	67,5	12,1	12,3	4,5	3,6
	lubię czuć się w ten sposób	66,4	11,4	8,7	8,1	5,4
	żeby być na haju	78,3	7,4	6,2	3,3	4,7
	dzięki temu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne	50,6	16,0	14,1	11,2	8,1
	dopasować się do grupy	81,6	11,7	3,5	1,2	2,1
	uatrakcyjnienia imprezy i uroczystości	51,6	17,6	14,9	10,0	5,9
	żeby zapomnieć o swoich problemach	75,8	9,8	7,1	4,0	3,3
	to jest fajne	65,5	15,8	9,0	4,1	5,6
	żeby być lubianym	91,0	5,8	0,9	0,6	1,7
	żeby nie czuć się pominięty	87,7	6,8	2,8	0,9	1,8

poziom klasy		Nigdy	Rzadko	Czasami	Często	Zawsze
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	pomaga bawić się na imprezie	22,7	17,3	25,7	22,6	11,7
	pomaga, gdy czujesz się przygnębiony lub nerwowy	63,6	19,5	10,7	4,2	2,0
	żeby poprawić zły nastrój	55,7	20,1	15,4	6,6	2,3
	lubię czuć się w ten sposób	53,8	19,1	16,1	7,2	3,8
	żeby być na haju	72,1	10,4	10,1	4,5	2,9
	dzięki temu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne	28,4	18,3	23,8	21,6	8,0
	dopasować się do grupy	70,5	18,0	7,1	2,6	1,8
	uatrakcyjnienia imprezy i uroczystości	31,2	19,6	22,7	17,2	9,3
	żeby zapomnieć o swoich problemach	70,8	14,2	8,3	4,5	2,3
	to jest fajne	55,8	18,2	14,9	6,9	4,2
	żeby być lubianym	87,2	8,0	2,3	1,1	1,5
	żeby nie czuć się pominięty	84,1	9,8	3,2	1,4	1,7

Uczniowie z młodszej i starszej kohorty deklarowali, że najczęstszymi powodami picia (dla których używano alkoholu często bądź zawsze) było, że pomaga bawić się na imprezie (wśród uczniów z młodszej kohorty – 17,2% i wśród uczniów ze starszej kohorty – 34,3%), dzięki niemu spotkania towarzyskie są bardziej zabawne (odpowiednio – 19,2% i 29,6%) oraz ponieważ uatrakcyjnienia on imprezy i uroczystości (odpowiednio – 15,9% i 26,5%). Z kolei najrzadziej deklarowanymi motywami, dla których alkohol jest pity często bądź zawsze było używanie go aby być lubianym (2,3% wśród uczniów z młodszej kohorty i 2,6% wśród uczniów ze starszej kohorty), żeby nie czuć się pominięty (2,7% wśród uczniów z młodszej kohorty i 3,0% wśród uczniów ze starszej kohorty) oraz aby dopasować się do grupy (3,2% wśród uczniów z młodszej kohorty i 4,4% wśród uczniów ze starszej kohorty).

Podobnie, jak w przypadku pytania o oczekiwania wobec alkoholu, zadano pytanie o oczekiwania wobec przetworów konopi. Rozkłady odpowiedzi zamieszczono w tabeli 47.

Tabela 47. Oczekiwania wobec marihuany i haszyszu

poziom klasy		Nie- możliwe	Mało prawdo- podobne	Może	Całkiem prawdo- podobne	Pewne
III klasy gimnazjum	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	33,3	11,5	38,6	10,6	6,0
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	34,0	16,1	32,8	12,6	4,6
	Utrata wątku myślenia	33,6	13,5	31,8	14,1	7,0
	Mniejsza nieśmiałość	31,7	10,2	29,5	17,5	11,1
	Trudności z koncentracją	31,8	11,2	34,4	14,2	8,4
	Zwiększenie otwartości	28,8	8,9	31,2	20,0	11,1
	Zwiększenie intensywności radości	27,8	6,5	29,9	21,2	14,6
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	29,0	8,5	34,1	16,7	11,7
	Zmniejszenie zahamowań	30,3	11,5	31,7	16,6	9,9
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	44,5	17,7	29,0	5,3	3,5
II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	27,8	10,1	40,0	18,1	4,0
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	29,2	20,6	35,5	11,3	3,4
	Utrata wątku myślenia	27,2	17,0	34,3	16,7	4,8
	Mniejsza nieśmiałość	24,6	10,7	33,8	24,6	6,3
	Trudności z koncentracją	25,4	13,2	38,3	17,1	6,0
	Zwiększenie otwartości	22,4	7,7	35,6	26,2	8,0
	Zwiększenie intensywności radości	20,4	5,1	34,5	25,2	14,7
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	21,7	8,4	37,5	21,4	11,0
	Zmniejszenie zahamowań	24,0	11,4	36,8	21,0	6,8
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	40,9	21,9	28,2	6,3	2,6

Badani częściej za całkiem prawdopodobne lub pewne uważali konsekwencje pozytywne. Wśród nich na trzech pierwszych miejscach lokują się „Zwiększenie intensywności radości” (młodsza kohorta – 35,8%, starsza kohorta – 39,9%), zwiększenie otwartości (młodsza kohorta – 31,1%, starsza kohorta – 34,3%).

Najczęściej oczekiwaną konsekwencją negatywną były trudności z koncentracją (młodsza kohorta – 22,6%, starsza kohorta – 23,1%), a następnie – utrata wątku myślenia (młodsza kohorta – 21,2%, starsza kohorta – 21,5%) oraz trudności w prowadzeniu rozmowy (młodsza kohorta – 17,1%, starsza kohorta – 14,7%).

Porównanie wyników z 2012 r. i 2016 r. w starszej kohorcie ujawniło zwiększenie się odsetków badanych potwierdzających poszczególne oczekiwania, zarówno te pozytywne, jak i te negatywne (tabela 48). Nie zmieniły się jedynie odsetki spodziewających się poczucia bycia prześladowanym przez innych oraz bardziej intensywnego postrzegania rzeczy po użyciu marihuany.

W młodszej kohorcie wzrosły jedynie odsetki badanych potwierdzających pozytywne oczekiwania. Najsilniej wzrósł odsetek oczekujących zmniejszenia nieśmiałości.

W 2019 r. w starszej grupie najbardziej wzrósł odsetek spodziewających się bardziej intensywnego postrzegania rzeczy. W młodszej grupie nie zaobserwowano większych zmian.

Tabela 48. Oczekiwania wobec marihuany i haszyszu (całkiem prawdopodobne lub pewne)

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	14,3	14,8	16,5
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	15,6	13,7	17,1
	Utrata wątku myślenia	19,1	18,3	21,1
	Mniejsza nieśmiałość	25,7	31,4	28,6
	Trudności z koncentracją	23,5	22,5	22,6
	Zwiększenie otwartości	28,5	34,6	31,1
	Zwiększenie intensywności radości	34,5	38,6	35,8
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	24,3	27,0	28,4
	Zmniejszenie zahamowań	24,3	29,1	26,5
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	9,9	8,1	8,8
II klasy szkół ponadgim- nazjalnych	Bardziej intensywne postrzeganie rzeczy	15,0	16,9	22,2
	Trudności z prowadzeniem rozmowy	12,6	15,1	14,7
	Utrata wątku myślenia	14,7	20,2	21,5
	Mniejsza nieśmiałość	20,4	28,9	30,9
	Trudności z koncentracją	16,2	22,0	23,1
	Zwiększenie otwartości	24,5	33,6	34,3
	Zwiększenie intensywności radości	33,9	40,9	39,9
	Zwiększenie intensywności doświadczeń	23,4	30,4	32,4
	Zmniejszenie zahamowań	20,7	26,7	27,8
	Poczucie bycia prześladowanym przez innych	7,1	9,3	9,0

Problemy związane z używaniem alkoholu

Picie napojów alkoholowych często sprzyja powstawaniu różnych problemów. Problemy te występować mogą także bez związku z używaniem substancji, jednak picie zwiększa prawdopodobieństwo ich pojawienia się. W jednym z pytań ankiety respondenci otrzymali listę takich problemów z prośbą, aby określili, czy w czasie ostatnich 12 miesięcy stały się one ich udziałem w związku z piciem alkoholu, w związku z używaniem narkotyków oraz bez związku z używaniem substancji. Wyniki zawiera tabela 49.

Generalnie badani doświadczają problemów nie związanych z używaniem substancji.

Tabela 49. Doświadczania poszczególnych problemów związanych z piciem alkoholu, używaniem narkotyków oraz bez związku z używaniem substancji w czasie ostatnich 12 miesięcy

Poziom klasy		związane z alkoholem	związane narkotykami	bez związku z substancjami
Młodsza kohorta (15-16 lat)	Bójka	3,8	1,4	33,8
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	5,5	1,0	40,6
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	8,8	1,1	27,4
	Poważna kłótnia	6,6	1,7	51,6
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	2,7	0,9	4,8
	Kłopoty z policją	5,7	1,3	7,6
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia alkoholem	1,3	1,0	3,4
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	1,4	0,6	15,9
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	2,4	1,1	7,0
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	2,5	1,0	2,9
	Samouszkodzenia	2,9	0,9	15,5
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem alkoholu	1,9	1,0	21,8
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem alkoholu	0,6	0,6	1,1
	Pływanie będąc pod wpływem alkoholu	3,2	1,0	36,1
Poziom klasy		związane z alkoholem	związane narkotykami	bez związku z substancjami

Starsza kohorta (17-18 lat)	Bójka	8,9	0,6	23,4
	Wypadek lub uszkodzenie ciała	7,4	0,2	27,3
	Zniszczenie rzeczy lub ubrania	13,5	0,8	17,6
	Poważna kłótnia	12,3	0,5	41,9
	Stałe(a)ś się ofiarą rabunku lub kradzieży	0,5	0,2	3,6
	Kłopoty z policją	4,5	0,6	5,1
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu zatrucia alkoholem	0,9	0,5	1,5
	Korzystanie z pomocy medycznej z powodu wypadku lub uszkodzenia ciała	1,4	0,2	13,8
	Seks bez zabezpieczenia (bez antykoncepcji)	5,7	0,8	10,4
	Niechciane przez Ciebie doświadczenia seksualne	3,5	0,6	3,3
	Samouszkodzenia	4,2	0,3	8,6
	Kierowanie pojazdem będąc pod wpływem alkoholu	2,7	0,6	28,2
	Spowodowanie wypadku będąc pod wpływem alkoholu	0,3	0,3	1,4
	Pływanie będąc pod wpływem alkoholu	4,4	0,8	30,0

Częściej deklarowane są problemy związane z piciem alkoholu, niż z używaniem narkotyków.

W obu kohortach do najbardziej rozpowszechnionych konsekwencji picia alkoholu należały: zniszczenie rzeczy lub ubrania (8,8% w młodszej kohorcie i 8,9% w starszej kohorcie). Kolejnymi problemami pod względem rozpowszechnienia były, poważna kłótnia (6,6% w młodszej kohorcie i 12,3% w starszej kohorcie), wypadek lub uszkodzenie ciała (5,5% w młodszej kohorcie i 7,4% w starszej kohorcie) oraz bójka (3,8% w młodszej kohorcie i 8,9% w starszej kohorcie).

W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych w miarę często pojawiały się kłopoty z policją (4,5%), prowadzenie pojazdu będąc pod wpływem alkoholu (2,7%), seks bez zabezpieczenia, tzn. bez antykoncepcji (5,7%), pływanie pod wpływem alkoholu (4,4%) oraz samouszkodzenia (4,2%).

W grupie gimnazjalistów natomiast wskazać trzeba na samouszkodzenia (2,9%), pływanie pod wpływem alkoholu (3,2%) oraz kłopoty z policją (5,7%).

Dostępność substancji psychoaktywnych

Aby zbadać dostępność poszczególnych substancji psychoaktywnych prosiliśmy respondentów o oszacowanie, na ile trudne byłoby dla nich zdobycie każdej z nich, gdyby tego chcieli. Skala odpowiedzi wyznaczona była przez dwie skrajne możliwości: „Niemożliwe” oraz „Bardzo łatwe”. Pozostawiono też możliwość odpowiedzi „nie wiem”. Ocenie badanych poddano dostępność tytoniu, napojów alkoholowych, leków uspokajających i nasennych, „dopalaczy” oraz kilku środków nielegalnych. Pełen rozkład odpowiedzi uczniów przedstawia tabela 50.

Należy zwrócić uwagę, że w ocenach respondentów poziom dostępności napojów alkoholowych jest wysoki. Uczniowie klas trzecich gimnazjów, a więc młodzież w wieku 15-16 lat, uznali za bardzo łatwe do zdobycia: piwo – 50,1% uczniów, wino – 38,6% uczniów i wódka – 38,3% uczniów. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia piwo (5,1%), wino (7,1%) i wódkę (10,8%). Młodzież deklaruje podobny poziom dostępu do tytoniu. Za bardzo łatwy do zdobycia uznało go 46,9% gimnazjalistów, za niemożliwy do zdobycia, jedynie – 3,3%. Można zauważyć, że większość badanych nie ma dużych trudności z dostępem do napojów alkoholowych i tytoniu, mimo że według polskiego prawa sprzedaż i podawanie używek nieletnim jest zabroniona.

Dostępność poszczególnych napojów alkoholowych i tytoniu w ocenach uczniów szkół ponadgimnazjalnych jest znacznie wyższa, co nie powinno dziwić, bowiem badani ze starszej grupy są już w większości pełnoletni lub do pełnoletniości niewiele im brakuje. Zgodnie z oczekiwaniami odsetki deklarujących bardzo łatwy dostęp największe są w przypadku tytoniu i piwa, a najmniejsze w przypadku wódki. Odpowiedź „Bardzo łatwe” padła w przypadku papierosów ze strony 71,3% starszej młodzieży, w przypadku piwa – 78,9% wina – 73,0% i wódki 69,7%. Jedynie niewielki odsetek tej grupy badanych uznał za niemożliwe do zdobycia: tytoń – 0,5%, piwo – 0,9%, wino – 1,1% i wódkę – 1,4%. W przeważającej większości badani nie mieli problemów z oceną dostępności napojów alkoholowych. Nie potrafiło odpowiedzieć na to pytanie jedynie 7-13% uczniów gimnazjów i 4-8% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Dostęp do mniej popularnych, relatywnie nowych na polskiej scenie alkoholowej, napojów alkoholowych, takich jak cydr lub alkopop oceniany jest niżej, niż do tradycyjnych napojów alkoholowych. Wprawdzie odsetki deklarujących brak dostępu są niewiele wyższe, niż w przypadku piwa, wina, czy wódki, to jednak frakcje deklarujących łatwy dostęp są wyraźnie niższe.

Kwestia dostępu do leków uspokajających i nasennych okazała się trudniejsza do oceny. Na to pytanie odpowiedzi „Nie wiem” udzielił, mniej więcej, co ósmy badany. Dostęp do tych leków jest też zdaniem młodzieży znacznie trudniejszy. Bardzo łatwo byłoby je dostać 23,4% respondentów z młodszej grupy i 21,5% starszych uczniów, niemożliwe do zdobycia byłoby to dla 14,2% badanych w pierwszej grupie i dla 11,3% z drugiej.

Oceny dostępu do „dopalaczy” lokują się niżej niż oceny dostępności leków. Wśród gimnazjalistów 25,9% uważa zdobycie ich za niemożliwe, zaś 10,9% twierdzi, że zdobycie ich byłoby bardzo łatwe. W starszej kohorcie analogiczne odsetki są podobne i wynoszą 22,6% oraz 9,3%.

Należy odnotować, że dostępność substancji nielegalnych oceniana jest znacznie niżej niż substancji legalnych. Wyjątkiem są przetwory konopi, których dostępność zdaje się nie odbiegać znacznie od dostępności leków. Bardzo łatwy dostęp do nich deklaruje 18,7% gimnazjalistów oraz 21,1% uczniów szkół ponadgimnazjalnych, zaś za niemożliwe do zdobycia uważa je odpowiednio 19,1% oraz 11,3% badanych.

Odsetki uczniów młodszych, którzy uważają je za niemożliwe do zdobycia inne nielegalne substancje wahają się od 29,7% w przypadku ekstazy do 32,2% w przypadku metamfetaminy lub cracku. Odsetki młodzieży ze szkół gimnazjalnych stwierdzającej, że byłoby jej bardzo łatwo dostać poszczególne substancje wahają się od 6,1% w przypadku cracku, do 7,8% w przypadku kokainy.

W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych badani w przypadku większości substancji nielegalnych w podobnym odsetku co młodszy uczniowie uznają je za bardzo łatwe do zdobycia. Ogólnie wydaje się, że młodzież starsza ocenia swój dostęp do substancji nielegalnych nieco wyżej niż młodzież młodsza, zwłaszcza gdy spojrzymy na odsetki tych, którzy deklarują, że zdobycie poszczególnych substancji byłoby dla nich niemożliwe.

Na koniec trzeba zwrócić uwagę na bardzo wysokie odsetki badanych, którzy nie potrafili oszacować swoich możliwości w zakresie dostępu do substancji nielegalnych. Najmniej badanych miało trudności z oceną dostępu do marihuany i haszyszu (gimnazjaliści – 19,1%, uczniowie szkół ponadgimnazjalnych – 9,0%), najwięcej z oceną dostępu do cracku (gimnazjaliści – 32,1%, uczniowie szkół ponadgimnazjalnych – 27,1%). Te relatywnie wysokie odsetki badanych, którzy wybrali odpowiedź „Nie wiem” wskazują na znaczą frakcję osób do tego stopnia nie zainteresowanych substancjami nielegalnymi, że nie potrafiących nawet wyobrazić sobie skali trudności w zdobyciu tego typu środków.

Tabela 50. Ocena dostępności poszczególnych substancji

Poziom klasy		Nie możliwe	Bardzo trudne	Dosyć trudne	Dosyć łatwe	Bardzo łatwe	Nie wiem
III klasy gimnazjum	Papierosy	3,3	2,9	7,9	27,8	46,9	3,3
	Piwo	5,1	2,6	7,3	28,5	50,1	5,1
	Cydr	9,5	5,0	8,7	23,0	28,8	9,5
	Alcopop	12,8	5,5	8,0	16,6	22,7	12,8
	Wino	7,1	4,6	10,4	29,9	38,6	7,1
	Wódka	10,8	7,4	9,6	25,2	38,3	10,8
	Marihuana lub haszysz	19,1	11,0	14,8	22,7	18,7	19,1
	Amfetamina	31,3	16,7	16,3	10,8	6,9	31,3
	Metamfetamina	32,1	16,6	17,0	8,9	6,3	32,1
	Leki uspokajające lub nasenne	14,2	9,2	14,8	25,7	23,4	14,2
	Ecstasy	29,7	16,5	15,4	10,8	7,2	29,7
	Kokaina	30,2	16,2	15,4	10,0	7,8	30,2
	Crack	32,1	17,1	14,4	7,5	6,1	32,1
	Heroina	31,2	18,4	14,1	9,5	6,3	31,2
	Dopalacze	25,9	15,8	13,6	16,0	10,9	25,9
Poziom klasy		Nie możliwe	Bardzo trudne	Dosyć trudne	Dosyć łatwe	Bardzo łatwe	Nie wiem
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Papierosy	0,5	0,3	1,1	21,6	71,3	0,5
	Piwo	0,9	0,6	1,2	16,6	78,9	0,9
	Cydr	2,1	1,4	3,9	15,4	62,7	2,1
	Alcopop	3,2	2,3	5,4	13,1	45,8	3,2

Wino	1,1	1,1	3,6	17,5	73,0	1,1
Wódka	1,4	2,1	3,3	19,5	69,7	1,4
Marihuana lub haszysz	9,0	9,3	13,2	33,4	21,1	9,0
Amfetamina	23,9	19,1	16,8	13,4	4,4	23,9
Metamfetamina	24,1	19,7	17,9	9,9	4,7	24,1
Leki uspokajające lub nasenne	11,3	6,9	17,2	29,7	21,5	11,3
Ecstasy	23,4	16,3	15,3	12,8	7,1	23,4
Kokaina	25,4	18,9	15,0	11,5	5,7	25,4
Crack	27,1	18,9	16,1	7,4	4,2	27,1
Heroina	27,0	19,3	17,2	7,8	4,4	27,0
Dopalacze	22,6	14,0	16,3	14,9	9,3	22,6

Dane zawarte w tabeli 51 pozwalają na porównanie ocen dotyczących dostępności poszczególnych substancji dokonanych przez młodzież badaną w latach w 2012 – 2019. W tabeli 51. zawarto odsetki respondentów, którzy na pytanie o to, jak trudno byłoby im zdobyć każdą z poszczególnych substancji, gdyby tego chcieli, wybrali odpowiedź „bardzo łatwo”.

Dane zestawione w tabeli sugerują tendencję wzrostową dostępności napojów alkoholowych oraz papierosów. Tentacja ta ujawnia się zarówno w grupie gimnazjalistów, jak uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Podobna tendencja występuje w przypadku dostępności leków uspokajających i nasennych, ale tylko wedle ocen gimnazjalistów.

W starszej kohorcie obserwujemy trend spadkowy dostępu do amfetaminy. Ponadto w 2019 r. zmniejszył się odsetek uczniów ze starszej grupy deklarujących łatwy dostęp do nowych substancji psychoaktywnych, czyli „dopalaczy”.

Tabela 51. Ocena dostępności poszczególnych substancji jako bardzo znacznej (substancje bardzo łatwe do zdobycia)

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Papierosy	41,6	42,6	46,9
	Piwo	42,3	44,0	50,1
	Wino	31,0	33,1	38,6
	Wódka	28,4	31,8	38,3
	Marihuana lub haszysz	18,3	17,8	18,7
	Amfetamina	5,9	5,1	6,9
	Leki uspokajające lub nasenne	19,9	22,0	23,4
	Ecstasy	6,3	4,3	7,2
	Dopalacze	11,5	11,6	10,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Papierosy	59,8	56,9	71,3
	Piwo	60,4	65,6	78,9
	Wino	53,1	54,6	73,0
	Wódka	48,7	48,5	69,7
	Marihuana lub haszysz	22,3	18,5	21,1
	Amfetamina	7,1	5,4	4,4
	Leki uspokajające lub nasenne	19,8	24,1	21,5
	Ecstasy	8,1	5,8	7,1
	Dopalacze	13,7	13,2	9,3

Odpowiedzi na pytanie o to, czy badanemu kiedykolwiek proponowano jakieś substancje psychoaktywne dostarczyły innego wskaźnika dostępności. Badanym przedstawiono listę środków legalnych i nielegalnych i proszono o zaznaczenie tych, które w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem ktokolwiek im proponował. Rozkład odpowiedzi zawarty w tabeli 52 wskazuje na podobne prawidłowości jak przy używaniu poszczególnych substancji.

Tabela 52. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Piwo	74,2	61,1	70,5
	Wino	39,2	33,8	44,2
	Wódka	55,3	46,0	55,5
	Marihuana lub haszysz	33,1	23,3	26,7
	LSD	4,1	2,3	6,2
	Amfetamina	6,0	4,4	7,1
	Leki uspokajające lub nasenne	6,7	5,1	9,1
	Crack	3,5	1,8	4,0
	Kokaina	5,7	4,0	7,3
	Ecstasy	4,4	2,3	5,3
	Heroina	4,4	2,2	4,9
	Sterydy anaboliczne	3,6	2,3	4,2
	Polska heroina (kompot)	4,2	2,5	5,0
	Bimber	17,9	17,0	19,4
II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	Piwo	89,0	83,7	87,9
	Wino	53,4	55,3	60,4
	Wódka	78,7	70,0	80,5
	Marihuana lub haszysz	38,0	30,3	32,2
	LSD	4,0	4,5	4,7
	Amfetamina	5,9	6,2	3,7
	Leki uspokajające lub nasenne	6,0	4,7	3,8
	Crack	2,3	2,6	0,6
	Kokaina	5,1	4,2	3,5
	Ecstasy	5,1	4,2	4,1
	Heroina	3,1	2,2	1,5
	Sterydy anaboliczne	3,9	3,0	3,3
	Polska heroina (kompot)	3,0	2,9	1,5
	Bimber	32,3	35,3	34,6

Najczęściej proponowanym młodzieży środkiem jest bez wątpienia alkohol. Z propozycjami dotyczącymi substancji nielegalnych spotykają się mniej liczne frakcje badanych i stosunkowo najczęściej dotyczą one konopi. Otrzymało je chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy 26,7% uczniów z klas młodszych i 32,3% uczniów klas starszych. Odsetki uczniów, którym proponowano amfetaminę wynosiły w przypadku piętnasto-szesnastolatków – 7,1% i siedemnasto-osiemnastolatków – 3,7%. Z propozycjami ecstasy spotkało się 5,3% uczniów z młodszej kohorty oraz

4,1% ze starszej. Analogiczne odsetki dla propozycji kokainy wynoszą 7,3% oraz 3,4%.

Zwraca uwagę wysoki odsetek uczniów, którzy spotykali się z propozycjami alkoholu nielegalnie wytworzonego domowym sposobem, czyli bimbru. W młodszej grupie z taką ofertą spotkało się 19,4% badanych, w starszej zaś – 34,6%.

Ekspozycja uczniów badanych w 2016 r. na propozycje poszczególnych substancji była zbliżona do tej obserwowanej w badaniu z 2012 r., choć trzeba też odnotować istotne różnice. Przede wszystkim w 2016 r. w obu kohortach zmniejszyły się odsetki badanych spotykających się z ofertami marihuany lub haszyszu, niż miało to miejsce w 2012 r. Także ekspozycja na propozycje każdego z napojów alkoholowych spadła, z wyjątkiem wina w starszej kohorcie.

W 2019 r. w przypadku propozycji napojów alkoholowych obserwujemy wzrost w stosunku do 2016 r. W młodszej kohorcie podobny proces dotyczy także większości substancji nielegalnych.

Odsetki badanych z młodszej kohorty, którzy dokonywali zakupu poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni są niższe, niż analogiczne odsetki wśród badanych ze starszej kohorty (tabela 53).

W obu kohortach badani w największym odsetku kupowali piwo, następnie wódkę, a w najniższym – wino.

Większość badanych dokonujących zakupów wina, bądź wódki robiła to 1-2 razy w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Trochę inaczej jest z piwem. Wprawdzie tu również największa frakcja badanych dokonywała zakupów 1-2 razy, ale dość znaczna jest też frakcja kupujących ten napój 3-5 razy w tym czasie.

Tabela 53. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom klasy		Nie kupowa- łem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	71,2	14,2	6,0	4,1	1,5	3,1
	Wino	89,8	4,8	2,0	1,5	0,1	1,9

	Wódka	81,0	7,3	5,0	3,2	0,9	2,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	45,2	25,8	15,8	7,7	3,2	2,3
	Wino	83,7	11,1	2,7	1,2	0,6	0,6
	Wódka	69,8	17,9	7,6	2,7	0,9	1,1

W tabeli 54 zestawiono odsetki uczniów badanych w 2019 r., 2016 r. i 2012 r., którzy dokonywali zakupów poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem. Zestawienie to sugeruje, że w grupie gimnazjalistów odsetek kupujących piwo po spadku w 2016 r. uległ zwiększeniu w 2019 i to do poziomu wyższego niż w 2012 r. W 2019 r. zwiększeniu uległy też odsetki kupujących wino i wódkę, po stabilizacji w latach 2012-2016.

Tabela 54. Odsetki uczniów, którzy dokonywali zakupów napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Piwo	26,7	20,4	28,8
	Wino	7,0	7,5	10,2
	Wódka	14,7	16,3	19,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	57,2	42,4	54,8
	Wino	12,6	15,6	16,3
	Wódka	35,7	29,1	30,2

W starszej kohorcie odsetki uczniów kupujących piwo i kupujących wódkę w latach 2012-2016 spadły, zaś odsetek kupujących wino nie uległ istotnej zmianie. W 2019 r. notujemy wzrost odsetków kupujących piwo, kontynuację wzrostu odsetków kupujących wino oraz stabilizację w zakresie zakupów wódki.

Odsetki badanych, którzy pili poszczególne napoje alkoholowe w takich miejscach, jak pub, bar, kawiarnia, restauracja, czy dyskoteka (tabela 55) są wyższe od

analogicznych odsetków dokonujących zakupów w sklepach sprzedających na wynos (tabela 53).

Zarówno wśród gimnazjalistów, jak i w starszej kohorcie badani w największym odsetku pili piwo, w mniejszym wódkę, a w najmniejszym wino. Wyniki te pozostają w zgodzie zarówno z rankingiem popularności poszczególnych napojów, jak i z rankingiem napojów kupowanych na wynos.

Tabela 55. Picie napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem w miejscach publicznych (pub, bar, kawiarnia, restauracja, dyskoteka)

Poziom klasy		Nie piłem	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	64,4	18,4	9,5	2,9	1,6	3,2
	Wino	81,9	10,9	3,7	0,9	0,4	2,1
	Wódka	75,1	12,9	5,7	2,3	1,2	2,9
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	Piwo	42,1	27,8	17,6	7,4	3,2	1,8
	Wino	75,9	16,9	4,6	1,5	0,3	0,8
	Wódka	51,3	26,5	13,5	5,5	1,8	1,4

Uczniowie zostali także zapytani o to, czy spotkali się z odmową sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek (tabela 56.). W młodszej kohorcie największy odsetek uczniów spotkał się z odmową sprzedaży wódki 1-2 razy (11,4%) oraz piwa 1-2 razy (4,2%).. Uczniowie ze starszej kohorty również najczęściej spotykali się z odmową sprzedaży piwa 1-2 razy (6,2%), 10 razy lub więcej odmówiono zakupu 1,7% badanych. W przypadku odmów sprzedaży wódki odsetek badanych, którzy mieli takie doświadczenie 1-2 razy jest nieco niższy, a wina jeszcze niższy.

Tabela 56. Odmowy sprzedaży napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ze względu na młody wiek

Poziom klasy		Nie kupował/ Nie było odmowy	1-2 razy	3-5 razy	6-9 razy	10-19 razy	20 lub więcej razy
III klasy gimnazjum	Piwo	84,3	11,4	2,3	0,8	0,0	1,2
	Wino	92,8	4,2	1,2	0,7	0,0	1,2
	Wódka	86,7	7,5	2,8	1,1	0,3	1,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	88,7	6,2	2,6	0,8	0,8	0,9
	Wino	94,7	2,6	0,5	1,1	0,5	0,8
	Wódka	90,0	5,8	1,2	0,8	1,1	1,2

Kolejne pytanie mające za zadanie uszczegółowienie wiedzy na temat dostępności substancji psychoaktywnych dotyczyło przetworów konopi i sondowało znajomości miejsc, gdzie można te substancje łatwo nabyć (tabela 57).

Większość respondentów orientuje się, gdzie można kupić marihuanę lub haszysz. Odsetek badanych znających takie miejsca jest wśród starszej młodzieży (46,3%) taki sam, jak obserwowany wśród młodszej młodzieży (46,7%).

Gimnazjaliści najczęściej wymieniali w tym kontekście ulicę i park (23,8%), mieszkanie dealera (16,3%), szkołę (16,1%), dyskotekę i bar (13,1%) oraz internet (12,0%).

Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych najczęściej wspominali o ulicy i parku (24,5%), a następnie – o mieszkaniu dealera (18,6%), dyskotece (19,1%) i szkole (15,3%).

Tabela 57. Miejsca gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Nie znam takich miejsc	56,2	59,7	53,7
	Ulica, park	18,2	19,5	23,8
	Szkoła	10,8	13,9	16,1
	Dyskoteka, bar	13,0	9,8	13,1
	Mieszkanie dealera	20,3	17,3	16,3
	Internet	9,9	12,4	12,0
	Inne miejsce	8,1	6,1	9,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie znam takich miejsc	53,8	53,2	53,3
	Ulica, park	20,8	24,5	24,5
	Szkoła	13,9	15,7	15,3
	Dyskoteka, bar	20,5	17,0	19,1
	Mieszkanie dealera	18,7	20,6	18,6
	Internet	5,9	11,5	9,0
	Inne miejsce	7,2	6,5	6,6

W 2016 r. nieznacznie większa proporcja uczniów gimnazjów w Płocku orientowała się gdzie łatwo można kupić marihuanę lub haszysz, niż miało to miejsce w 2012 r. Znajomość poszczególnych miejsc ewentualnego zakupu pozostawała w 2016 r. na zbliżonym poziomie w stosunku do 2012 r. W 2019 r. odsetek gimnazjalistów, którzy wiedzieli gdzie można kupić przetwory konopi zwiększył się do poziomu wyższego niż w 2012 r.

W starszej grupie nie odnotowano zmian odsetka uczniów znających miejsca sprzedaży marihuany lub haszyszu.

Warto zwrócić uwagę na tendencję wzrostową odsetka gimnazjalistów, którzy wskazują szkołę jako miejsce, gdzie można łatwo nabyć przetwory konopi. Takiej tendencji nie obserwujemy u siedemnasto-osiemnastolatków.

Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych

Używanie substancji psychoaktywnych, zarówno legalnych takich jak napoje alkoholowe, czy tytoń, jak nielegalnych takich jak narkotyki niesie za sobą ryzyko pojawienia się szkód zdrowotnych i społecznych. Ryzyko to jest szczególnie duże, gdy po substancje te sięgają ludzie bardzo młodzi, nie świadomi tego, co może im grozić. Pewne znaczenie profilaktyczne może tu mieć wiedza na temat wielorakich niebezpieczeństw związanych z ich używaniem. Nie tylko dlatego, że uświadomienie sobie ryzyka skłaniać powinno do ograniczania konsumpcji, ale również dlatego, że stwarza ono szansę zadbania o jak największe zminimalizowanie niebezpieczeństwa powikłań. Zobaczmy, zatem na ile młodzież zdaje sobie sprawę z ryzyka związanego z używaniem różnych substancji.

Przedstawiliśmy badanym listę środków legalnych i nielegalnych i poprosiliśmy, aby na czterostopniowej skali od „nie ma ryzyka” do „duże ryzyko” ocenili ryzyko zaszkodzenia sobie w wyniku używania każdego z nich. W przypadku większości substancji pytano osobno o ryzyko związane z podejmowaniem prób oraz ryzyko wynikające z regularnego używania. Tylko przy napojach alkoholowych, traktowanych zresztą łącznie, oraz przy konopiach wprowadzono trzy poziomy nasilenia używania. W przypadku alkoholu odpowiadają one trzem stylom picia tj.: „małe ilości jednorazowo ale często”, „duże ilości jednorazowo ale rzadko” oraz „dużo jednorazowo i często”. W odniesieniu do przetworów konopi trzy poziomy używania odpowiadają eksperymentowaniu, używaniu okazjonalnemu i używaniu regularnemu.

Pełne rozkłady odpowiedzi uczniów zestawiono w tabeli 58.

Zdecydowana większość uczniów dostrzega ryzyko szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Tylko bardzo nieliczni stwierdzają, że ich używanie nie jest związane z żadnym negatywnym następstwem. Stosunkowo najwięcej takich odpowiedzi padło przy eksperymentowaniu z marihuaną lub haszyszem, a następnie paleniu papierosów od czasu do czasu oraz próbowaniu „dopalaczy”. Jednak regularne palenie papierosów w ilości co najmniej jednej paczki dziennie lub

regularne palenie marihuany lub haszyszu traktowane jest jako zachowanie bardzo ryzykowne.

Analiza rozkładów odpowiedzi wskazuje na nasilenie używania jako główne źródło zróżnicowania ryzyka, w mniejszym stopniu rolę tę pełni rodzaj substancji. Jest tak zarówno w klasach trzecich szkół gimnazjalnych jak i klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych. Eksperymentowanie z tak niebezpiecznymi narkotykami, jak ecstasy traktowane jest w sumie jako mniej ryzykowne, niż regularne palenie papierosów lub częste picie w dużych ilościach napojów alkoholowych. Ryzyko związane z używaniem poszczególnych substancji jest jednak również różnicowane przez badanych, chociaż, jak się wydaje, w mniejszym stopniu. Jeśli wziąć pod uwagę tylko odsetki respondentów wybierających odpowiedź „duże ryzyko”, to na poziomie eksperymentowania za najbardziej groźną w opiniach badanych uznać można amfetaminę (46,5% w młodszej grupie i 53,3% w starszej grupie). W przypadku przetworów konopi odsetki te są wyraźnie niższe – 22,7% w młodszej grupie i 20,6% w starszej grupie. Na poziomie regularnego używania największe odsetki badanych za obarczone dużym ryzykiem uznały używanie nowych substancji psychoaktywnych, czyli tzw. „dopalaczy” (84,7% w młodszej grupie i 88,8% w starszej grupie) oraz amfetaminy (81,6% w młodszej grupie i 85,7% w starszej grupie). Trzeba jednak dodać, że regularne palenie tytoniu oceniane było jako obarczone dużym ryzykiem również przez znaczną frakcję badanych (75,1% w młodszej grupie i 80,0% w starszej grupie).

Tabela 58. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji

Poziom klasy		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
III klasy gimnazjum	Pałą papierosy od czasu do czasu	11,4	35,6	37,9	12,7	2,4
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	4,4	4,5	13,9	75,1	2,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	45,0	36,3	10,3	5,9	2,5
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	8,9	16,8	34,1	37,8	2,5
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	4,4	4,5	15,3	71,8	4,0
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	6,3	7,2	23,7	57,5	5,3
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	23,6	25,8	20,9	22,7	7,1
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	14,8	21,1	29,3	27,8	7,1
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	8,9	5,8	15,7	62,6	7,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	7,6	16,3	24,2	37,1	14,8
	Biorą ecstasy regularnie	3,5	1,9	8,1	73,2	13,3
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	5,9	10,0	25,7	46,5	11,8
	Biorą amfetaminę regularnie	2,8	1,7	4,1	81,6	9,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	5,1	7,2	18,4	43,6	25,7
	Próbują 1 raz lub 2 razy „dopalaczy”	9,8	15,3	24,7	42,7	7,4
	Biorą „dopalacze” regularnie	5,6	0,9	2,3	84,7	6,5

Poziom klasy		Nie ma ryzyka	Małe ryzyko	Umarkowane ryzyko	Duże ryzyko	Nie wiem
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Palą papierosy od czasu do czasu	8,7	40,5	38,4	10,1	2,3
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	2,1	2,6	12,8	80,0	2,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	37,1	40,1	15,3	3,8	3,8
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	4,7	14,9	34,8	42,5	3,2
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	1,8	2,7	12,8	79,1	3,6
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	3,5	8,3	32,8	50,6	4,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	23,2	30,4	18,3	20,6	7,5
	Palą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	12,2	24,5	31,1	25,7	6,5
	Palą marihuanę lub haszysz regularnie	5,3	6,8	16,6	64,7	6,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	5,6	16,0	23,7	38,4	16,3
	Biorą ecstasy regularnie	1,5	2,0	5,9	77,1	13,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	3,5	9,8	21,2	53,3	12,2
	Biorą amfetaminę regularnie	1,7	0,5	3,2	85,7	9,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	2,1	5,9	16,5	49,5	26,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy „dopalaczy”	4,0	10,9	27,2	49,5	8,4
	Biorą „dopalacze” regularnie	2,0	0,3	1,8	88,8	7,1

Oceniając ryzyko związane z różnymi stylami picia napojów alkoholowych, za najbardziej niebezpieczny model młodzież uznała częste picie w dużych ilościach

(71,8% w młodszej grupie i 79,1% w starszej grupie). Na drugim miejscu znalazło się rzadsze picie w dużych ilościach (57,5% w młodszej grupie i 50,6% w starszej grupie), a na trzecim częstsze picie, ale w mniejszych ilościach (37,8% w młodszej grupie i 42,5% w starszej grupie).

Warto także zauważyć, że odsetki badanych uznających palenie marihuany lub haszyszu od czasu do czasu za czynność obarczoną dużym ryzykiem są wyraźnie niższe nie tylko od odsetków badanych traktujących częste picie dużych ilości napojów alkoholowych jako bardzo ryzykowne, ale także tych którzy jako bardzo ryzykowne traktują picie weekendowe, a nawet częste picie niewielkich ilości alkoholu. Oznacza to, że młodzież nie traktuje okazjonalnego używania przetworów konopi jako czegoś, co jest bardziej ryzykowne niż picie alkoholu, niezależnie od wzoru picia.

Warto zauważyć, że oceny poszczególnych substancji dokonywane przez uczniów z obu poziomów nauczania różnią się między sobą. Uczniowie gimnazjów w mniejszych odsetkach niż uczniowie ze starszej kohorty uważają za bardzo ryzykowne codzienne palenia tytoniu, wypijanie 1 lub 2 drinków prawie codziennie, Wypijanie 4-5 drinków prawie codziennie, regularne używanie ecstasy oraz próbowanie amfetaminy. We wszystkich pozostałych punktach nie stwierdza się różnic między gimnazjalistami a starszą młodzieżą.

Dane na temat postrzegania ryzyka szkód w efekcie używania substancji psychoaktywnych prowadzą do wniosku, że młodzież Płocka jest dość dobrze zorientowana w skali zagrożeń. Nie ulega też ona stereotypom nadal obecnym wśród części starszego pokolenia, według których pojedyncze eksperymenty z narkotykami budzą znacznie większe zagrożenie niż częste używanie w dużych ilościach substancji legalnych, takich jak alkohol czy tytoń.

Warto zauważyć, że regularne używanie relatywnie nowych w Polsce substancji, jakimi są „dopalacze”, traktowane jest podobnie, a nawet bardziej jako niebezpieczne jak regularne używanie amfetaminy, substancji od dawna obecnej na naszej „scenie narkotykowej”. Wystawia to, jak się wydaje, dobrą notę edukacji publicznej w sprawie szkodliwości dopalaczy i przeczy przekonaniom, że młodzież uważa je za całkiem bezpieczne.

Porównanie ocen ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji dokonanych przez młodzież w latach 2012 i 2016 i 2019. umożliwiając dane zestawione w tabeli 55. Prezentują one odsetki uczniów, którzy wybrali odpowiedź „duże ryzyko”.

W 2016 r. w grupie gimnazjalistów wzrosły odsetki badanych przypisujących duże ryzyko regularnego używaniu przetworów konopi, ekstazy, amfetaminy oraz dopalaczy. Ponadto zwiększyły się odsetki uznających za bardzo ryzykowne częste i w dużych ilościach picie alkoholu oraz próby z dopalaczami. Spadły natomiast odsetki badanych dla których duże ryzyko wiąże się z piciem 1-2 drinków prawie codziennie.

W 2019 r. obserwujemy zwiększenie się odsetków przekonanych o dużym ryzyku związanym z piciem napojów alkoholowych, niezależnie od tego, o jakim stylu picia mowa. Wzrosły także odsetki badanych przypisujących duże ryzyko próbowaniu substancji nielegalnych z wyjątkiem marihuany i haszyszu oraz eksperymentowaniu z nowymi substancjami psychoaktywnymi.

W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych w latach 2012-2019 wzrosły odsetki badanych traktujących używanie substancji jako bardzo ryzykowne. Jedynie w przypadku palenia papierosów od czasu do czasu, próbowania marihuany lub haszyszu oraz próbowania ekstazy nie nastąpiły żadne zmiany. W 2019 r. odnotować trzeba, podobnie jak u gimnazjalistów, wzrost odsetków uczniów, którzy uważają próbowanie substancji nielegalnych innych niż przetwory konopi za bardzo ryzykowne.

Porównanie wyników obu pomiarów zdaje się sugerować, że w zakresie przekonywanie młodych ludzi, co do szkodliwości używania substancji psychoaktywnych, w tym zwłaszcza dopalaczy oraz narkotyków innych niż przetwory konopi, udało się w mieście osiągnąć znaczny sukces.

**Tabela 59. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji
- odsetki badanych wybierających odpowiedź „duże ryzyko”**

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Pałą papierosy od czasu do czasu	12,3	9,9	12,7
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	70,7	68,6	75,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	X	X	5,9
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	29,4	22,8	37,8
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	59,8	63,6	71,8
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	41,6	41,0	57,5
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	25,4	23,6	22,7
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	27,3	29,7	27,8
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	60,6	68,8	62,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy esctasy	31,4	32,3	37,1
	Biorą esctasy regularnie	62,6	72,1	73,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	38,8	38,0	46,5
	Biorą amfetaminę regularnie	71,8	81,7	81,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	X	X	43,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy „dopalaczy”	18,9	31,9	42,7
	Biorą „dopalacze” regularnie	75,6	83,3	84,7

Poziom klasy		2012	2016	2019
--------------	--	------	------	------

II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	Palą papierosy od czasu do czasu	11,3	7,7	10,1
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	62,6	73,7	80,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy elektronicznych papierosów	X	X	3,8
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	29,0	29,1	42,5
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	58,4	66,3	79,1
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	30,5	39,4	50,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	21,3	22,4	20,6
	Palą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	23,2	27,6	25,7
	Palą marihuanę lub haszysz regularnie	57,4	66,4	64,7
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	32,2	33,6	38,4
	Biorą ecstasy regularnie	63,1	77,0	77,1
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	40,8	44,5	53,3
	Biorą amfetaminę regularnie	71,1	84,2	85,7
	Próbują 1 raz lub 2 razy syntetycznych kannabinoidów	X	X	49,5
	Próbują 1 raz lub 2 razy „dopalaczy”	18,7	33,5	49,5
	Biorą „dopalacze” regularnie	72,3	82,9	88,8

Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych

Odpowiedzi na pytanie o to, ile osób spośród przyjaciół respondenta używa substancji psychoaktywnych dostarczają uzupełniającego wskaźnika rozpowszechnienia używania tych środków przez młodzież. Wprawdzie z odpowiedzi respondentów nie można w prosty sposób wyliczyć liczby osób używających poszczególnych środków, ale mogą one w pewnym stopniu pełnić rolę kontrolną wobec oszacowań uzyskanych na podstawie informacji dotyczących używania tych substancji przez respondentów. Wskaźnik rozpowszechnienia używania substancji w najbliższym otoczeniu badanych można też z pewnymi zastrzeżeniami interpretować jako wskaźnik ryzyka sięgania po te substancje. Znaczne rozpowszechnienie substancji wśród przyjaciół respondenta może zwiększać szanse na to, że będzie on ich używał. Rozkłady odpowiedzi na to pytanie o to, ilu zdaniem respondenta jego przyjaciół używa poszczególnych substancji psychoaktywnych zawiera tabela 54. Badani na to pytanie odpowiadali przy użyciu skali której krańce wyznaczane były przez odpowiedzi: „nikt” i „wszyscy”.

Tabela 60. Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród przyjaciół

Poziom klasy		Nikt	Kilka osób	Sporo	Większość	Wszyscy
III klasy gimnazjum	palą papierosy	13,3	35,6	27,5	19,4	4,2
	pije napoje alkoholowe	9,2	25,2	29,8	28,6	7,2
	pali marihuanę lub haszysz	45,4	37,7	9,3	5,2	2,5
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	78,0	16,9	1,8	0,9	2,4
	bierze ecstasy	83,5	11,2	1,5	1,2	2,6
	używa środków wziewnych	85,8	9,2	1,8	0,9	2,2
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	palą papierosy	7,4	33,2	37,6	20,2	1,7
	pije napoje alkoholowe	3,2	13,1	26,1	44,5	13,2
	pali marihuanę lub haszysz	35,4	48,8	10,8	4,6	0,5
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	83,1	14,8	1,2	0,8	0,2
	bierze ecstasy	87,2	10,9	1,2	0,3	0,5
	używa środków wziewnych	95,6	3,7	0,3	0,3	0,2

Przedstawione w tabeli rozkłady odpowiedzi potwierdzają znaczne rozpowszechnienie używania przez młodzież substancji legalnych, przede wszystkim alkoholu i tytoniu. W klasach młodszych tylko 9,2% uczniów nie ma wśród przyjaciół nikogo, kto piłby, a 13,3% - kto by palił. W klasach starszych analogiczne odsetki wynoszą 3,2% oraz 7,4%. Jednocześnie w klasach młodszych 23,6% badanych twierdzi, że co najmniej większość ich przyjaciół pali i 35,8% twierdzi, że pije. W klasach starszych takich respondentów było odpowiednio 21,8% i 57,7%.

W klasach młodszych 54,6% młodych ludzi przyjaźni się z osobami palącymi konopie, w klasach starszych – 64,6%. Zdecydowanie rzadziej badani mają do czynienia z osobami używającymi innych substancji. Zarówno w klasach młodszych jak starszych przeważająca większość badanych twierdzi, że nikt z przyjaciół nie używa tych środków. Zgodnie z oczekiwaniami rozpowszechnienie używania poszczególnych substancji psychoaktywnych innych niż alkohol w otoczeniu respondentów nie jest jednakowe.

Relatywnie najczęściej spotykamy tu leki uspokajające i nasenne przyjmowane bez przepisu lekarza. Do posiadania wśród przyjaciół osób przyjmujących takie leki w ten sposób przyznało się 22,0% badanych gimnazjalistów oraz 16,9% uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych. W obu kohortach na drugim miejscu jest ekstazy (wśród gimnazjalistów 16,5% oraz 16,9% w starszej kohorcie), a na trzecim środki wziewne (wśród gimnazjalistów 14,2% oraz 4,4% w starszej kohorcie).

Tabela 57 prezentuje odsetki badanych, którzy mają wśród swoich przyjaciół osoby używające poszczególnych substancji obserwowane w badaniach z 2012 r. 2016 r. oraz z 2019 r.

W 2016 r. w przypadku większości środków odnotowano spadek odsetków badanych, którzy potwierdzali posiadanie wśród przyjaciół osób używających substancji. Brak zmian dotyczył tylko substancji wziewnych w starszej kohorcie oraz ekstazy i substancji wziewnych w młodszej kohorcie. W 2019 r. obserwujemy kontynuację spadku odsetka gimnazjalistów, którzy mają wśród swoich przyjaciół osoby palące tytoń, a także osoby używające środków wziewnych.

Tabela 61. Odsetki badanych, którzy mają wśród swoich przyjaciół osoby

używające poszczególnych substancji

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	palą papierosy	92,4	87,9	86,7
	pije napoje alkoholowe	93,3	88,7	90,8
	pali marihuanę lub haszysz	60,7	49,9	54,6
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	19,0	16,7	22,0
	bierze ecstasy	13,0	12,2	16,5
	używa środków wziewnych	17,3	16,3	14,2
II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	palą papierosy	96,2	89,7	92,6
	pije napoje alkoholowe	97,3	93,5	96,8
	pali marihuanę lub haszysz	72,9	60,7	64,6
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	23,3	17,8	16,9
	bierze ecstasy	18,5	14,2	12,8
	używa środków wziewnych	11,1	11,9	4,4

W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych kontynuację spadku obserwujemy tylko w przypadku ecstasy oraz leków uspokajających i nasennych przyjmowanych bez wskazań medycznych.

Rodzice a używanie substancji przez młodzież

Wśród różnych instytucji odpowiedzialnych za wychowanie młodego pokolenia najważniejsza rola zdaje się przypadać rodzinie. Także w kwestii używania substancji rodzina, a szczególnie rodzice, mogą mieć decydujący wpływ. Przyzwolenie ze strony rodziców lub brak zainteresowania stosunkiem dzieci do alkoholu i innych substancji może sprzyjać ich używaniu przez młodych ludzi a odpowiednio realizowana strategia wychowawcza może zapobiec podejmowaniu i ponawianiu doświadczeń z substancjami. Doniosłość profilaktycznej roli rodziny podkreślana była przez większość dorosłych badanych w ogólnopolskich badaniach ankietowych zrealizowanych w 2002 r. z inicjatywy Krajowego Biura ds.

Przeciwdziałania Narkomanii i Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz powtórzonych w 2006 r. i 2010 r. przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.

W referowanym tu badaniu zapytano uczniów, czy rodzice pozwalają im pić napoje alkoholowe tylko we ich towarzystwie, czy także bez swojej obecności, czy też w ogóle zabraniają picia. Wyniki zestawiono w tabeli 62.

Badani deklarujących brak zgody rodziców na picie przez nich alkoholu pozostają w mniejszości – w grupie gimnazjalistów 37,3% ojców oraz 39,8% matek zajmuje taka pozycję.

Ok. 11% badanych ma pełne przyzwolenie ze strony rodziców. Dalsze 27-31% deklaruje, że brak zgody ogranicza się do picia bez obecności rodziców.

Tabela 62. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
III klasy gimnazjum	Ojciec	37,3	27,1	10,8	24,7
	Matka	39,8	31,2	11,3	17,8
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	9,8	10,9	50,2	29,0
	Matka	11,4	12,2	51,4	25,1

W klasach starszych mniejsze frakcje badanych deklarują brak przyzwolenia – 9,8% ze strony ojca i 11,4% ze strony matki. Blisko pięciokrotnie wyższe niż wśród uczniów młodszych odsetki uczniów starszych mają pozwolenie na picie także bez obecności rodziców (ok. 50%).

Mniej dziwią wysokie odsetki uczniów ze starszej kohorty, którym rodzice pozwalają pić napoje alkoholowe, bowiem część z nich jest już pełnoletnia, a części do owej pełnoletności się zbliża.

Brak zgody rodziców na picie napojów alkoholowych jest zróżnicowany ze względu na płeć respondenta (tabela 59. i 60.). W młodszej kohorcie ojcowie i matki

chłopców częściej nie zgadzali się na konsumpcję alkoholu przez ich pociechy, niż miało to miejsce w przypadku dziewcząt. Takie wyniki mogą być efektem przekonania rodziców o bardziej ryzykownym sposobie picia alkoholu przez chłopców. W konsekwencji rodzice mogą częściej zakazywać picia synom niż córkom. W starszej kohorcie obserwujemy podobną prawidłowość, ale a znacznie mniejszym nasileniu. .

Tabela 63. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Chłopcy)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
III klasy gimnazjum	Ojciec	40,1	24,3	13,4	22,3
	Matka	44,4	26,9	13,0	15,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	11,2	7,7	49,3	31,8
	Matka	13,8	8,8	47,5	29,9

Tabela 64. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych (Dziewczęta)

Poziom klasy		Nigdy nie pozwala	Pozwala, ale tylko przy rodzicach	Pozwala także bez obecności rodziców	Trudno powiedzieć
III klasy gimnazjum	Ojciec	34,6	29,5	8,8	27,0
	Matka	35,4	35,0	10,0	19,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	7,7	14,7	51,8	25,8
	Matka	8,0	16,3	56,5	19,3

Korzystanie z mediów społecznościowych i gier wideo

W kwestionariuszu zawarto również pytania dotyczące korzystania z mediów społecznościowych takich jak Twitter, Facebook czy Skype oraz grania w gry na urządzeniach elektronicznych, takich jak komputer, smartfon, konsola, czyli gier wideo.

W tabeli 65. przedstawiono czas korzystania z mediów społecznościowych w typowym dniu roboczym i weekendowym w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem.

Analiza typowego dnia roboczego młodszej kohorty ujawnia najliczniejszą frakcję badanych, która korzysta z mediów społecznościowych 2-3 godziny dziennie (29,5%), mniej osób poświęca na tą aktywność ok. 4-5 godzin (24,6%) lub 6 godz. lub więcej (21,8%). W przypadku typowego dnia weekendowego, dominują dwie frakcje badanych: frakcja korzystająca 6 godzin lub więcej (30,6%) oraz korzystająca ok. 4-5 godzin (25,8%).

Tabela 65. Czas korzystanie z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype w typowym dniu w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem

Poziom klasy		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godz. i więcej
III klasy gimnazjum	typowy dzień roboczy	5,1	6,0	13,0	29,5	24,6	21,8
	typowy dzień weekendowy	5,0	4,9	11,0	22,6	25,8	30,6
II klasy szkół ponad-gimnazjalnych	typowy dzień roboczy	2,3	7,4	16,1	30,5	24,6	19,2
	typowy dzień weekendowy	2,3	5,9	10,0	27,2	25,9	28,7

W starszej kohorcie, w typowym dniu roboczym, największy odsetek uczniów poświęca na korzystanie z mediów społecznościowych 2-3 godziny dziennie (30,5%) lub około 4-5 godzin dziennie (24,6%). W trakcie weekendu dominuje korzystanie z mediów społecznościowych korzystająca 6 godz. i więcej (28,7%) oraz 2-3 godziny dziennie (27,2%).

Większa ilość czasu wolnego w weekend wydaje się sprzyjać dłuższemu korzystaniu z mediów społecznościowych, zwłaszcza w przypadku uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Kolejna badana kwestia dotyczy symptomów nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook czy Skype (tabela 66.).

Tabela 66. Symptomy nadmiernego korzystania z mediów społecznościowych, takich jak Twitter, Facebook, Skype

Poziom klasy		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie
III klasy gimnazjum	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	19,1	26,2	20,8	19,9	14,1
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	7,6	10,5	18,2	28,0	35,7
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	18,4	21,1	17,2	19,3	24,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	21,0	23,4	22,2	22,2	11,0
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	4,5	8,9	17,1	33,3	36,2
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	14,4	15,9	15,1	29,0	25,7

W młodszej grupie 45,3% badanych twierdzi, że spędza za dużo czasu w tych mediach, około 39,5% jest zdania, że ich rodzice uważają, że poświęca na tą aktywność za dużo czasu. Co piąty-szósty (18,1%) ma zły humor, jeśli nie ma dostępu do tych mediów. W starszej grupie rozkład odpowiedzi jest podobny - analogiczne odsetki wynoszą 44,5%, 30,2% oraz 13,5%.

W kwestii czasu poświęconego na gry na urządzeniach elektronicznych pytano o przeciętny czas dziennie przeznaczany na gry. Rozkład odpowiedzi zawarto w tabeli 67.

Tabela 67. Czas korzystanie z gier na komputerze, tablecie, konsoli, smartfonie lub innym urządzeniu elektronicznym w typowym dniu w czasie ostatnich 7 dni przed badaniem

Poziom klasy		Nie korzystał	Pół godziny lub mniej	Ok. 1 godz.	Ok. 2-3 godz.	Ok. 4-5 godz.	6 godz. i więcej
III klasy gimnazjum	typowy dzień roboczy	28,9	14,3	15,9	22,5	8,1	10,3
	typowy dzień weekendowy	27,7	10,6	10,3	18,4	16,0	17,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	typowy dzień roboczy	41,0	16,7	15,5	14,3	6,0	6,3
	typowy dzień weekendowy	36,0	15,1	10,7	16,6	10,9	10,6

W grupie gimnazjalistów odsetki badanych, którzy nie korzystali w czasie ostatnich 7 dni z gier na urządzeniach elektronicznych w typowy dzień roboczy i typowy dzień są podobne (dzień roboczy – 28,9%, dzień weekendowy – 27,7%). W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych większa frakcja badanych nie korzysta z gier w dni robocze (41,0%) niż w dni weekendowe (36,0%).

Analiza typowego dnia roboczego w młodszej kohorcie graczy ujawnia najliczniejszą frakcję badanych, którzy grali 2-3 godziny dziennie (22,5%). W przypadku typowego dnia weekendowego także dominuje frakcje badanych grających 2-3 godziny (18,4%). Jednak więcej niż 4 godziny dziennie w dzień roboczy stanowią 18,4%, zaś w dzień weekendowy – 33,1%.

W starszej kohorcie, w typowym dniu roboczym, największy odsetek graczy poświęcał na grę pół godziny lub mniej (16,7%) lub około godziny dziennie (15,9%). W trakcie weekendu dominuje korzystanie z gier 2-3 godziny dziennie (16,6%).

Uczniowie zostali także zapytani o symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich jak komputer, smartfon, konsola (tabela 68.).

W młodszej grupie 22,0% badanych jest zdania, że ich rodzice uważają, że poświęcają na tę aktywność za dużo czasu, 18,1% badanych twierdzi, że spędza za dużo czasu na graniu w gry, a 9,2% badanych ma zły humor, jeśli nie ma dostępu

do tych gier. W starszej grupie analogiczne odsetki są niższe i wynoszą odpowiednio: 16,7%, 12,1% oraz 6,7%.

Tabela 68. Symptomy nadmiernego korzystania z gier na urządzeniach elektronicznych, takich komputer, smartfon, konsola

Poziom klasy		Zdecydo- wnie tak	Raczej tak	Ani tak, ani nie	Raczej nie	Zdecydo- wnie nie
III klasy gimnazjum	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	7,6	10,5	13,3	21,3	47,3
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	3,5	5,7	11,3	20,2	59,3
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	11,3	10,7	11,4	16,3	50,3
II klasy szkół ponadgimna- zjalnych	Przekonanie, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	4,2	7,9	11,1	22,0	54,8
	Zły humor jeśli brak możliwości uczestnictwa w tych mediach	2,3	4,4	7,3	18,0	68,0
	Przekonanie rodziców, że spędza się za dużo czasu w tych mediach	8,6	8,0	5,8	15,3	62,3

Gry hazardowe

Sektor gier i zakładów wzajemnych w Polsce, obejmujący takie formy działalności jak: loterie pieniężne, gry liczbowe, zakłady wzajemne, salony gry bingo, kasyna, salony gry na automatach, punkty gry na automatach o niskich wygranych. Gry hazardowe uprawiać można w internecie oraz poprzez uczestnictwo w loteriach SMS.

W porównaniu do innych problemów społecznych, hazardowi i problemom z nim związanym poświęca się niewiele uwagi w debacie publicznej. Hazard patologiczny, czyli uzależnienie od gier, w powszechnej opinii uznawane jest za stosunkowo marginalne zjawisko dotyczące niewielkiej liczby dorosłych mężczyzn. Hazard

problemowy i patologiczny prowadzi do różnego rodzaju problemów zarówno u samych graczy, jak i u ich rodzin oraz najbliższego środowiska społecznego.

Szeroka oferta różnego rodzaju form gier hazardowych skłania do postawienia pytania o rozpowszechnienie uprawiania gier, które z czasem mogą doprowadzić do problemu hazardu.

Dane z tabeli 69 pokazują, że 20,6% gimnazjalistów oraz 25,0% uczniów ze starszej kohorty ma za sobą doświadczenia gry na pieniądze. W czasie ostatnich 30 dni przed badaniem uczestniczyło w grach hazardowych 7,9 gimnazjalistów i 8,9% uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Tabela 69. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	30,4	24,8	20,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	15,3	16,7	11,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	6,8	8,2	7,9
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	30,0	20,4	25,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	15,1	12,5	15,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,8	6,9	8,9

Porównanie wyników uzyskanych w 2019 r. z wynikami wcześniejszych badań wskazuje na spadek odsetków badanych w młodszej kohorcie, którzy kiedykolwiek w życiu brali udział w grach hazardowych. W starszej grupie obserwujemy wzrost po bardzo silnym spadku obserwowanym w 2016 r..

Następne pytanie dotyczyło częstotliwości stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem (tabela 70). Najliczniejszą frakcję w obu kohortach stanowiły osoby, które grały raz na miesiąc lub rzadziej (8,2% w młodszej i 8,3% w starszej grupie).

Tabela 70. Częstotliwość stawiania pieniędzy w grach hazardowych w czasie ostatnich 12 miesięcy

Poziom klasy		2016	2019
III klasy gimnazjum	Nie grał	86,1	87,0
	Raz na miesiąc lub rzadziej	6,4	8,2
	2-4 razy w miesiącu	2,4	2,5
	2-3 razy w tygodniu	1,7	2,3
	4-5 razy w tygodniu	1,2	0
	6 lub więcej razy w tygodniu	2,2	0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie grał	88,8	83,7
	Raz na miesiąc lub rzadziej	5,3	8,3
	2-4 razy w miesiącu	2,4	4,4
	2-3 razy w tygodniu	1,4	3,6
	4-5 razy w tygodniu	0,2	0
	6 lub więcej razy w tygodniu	1,8	0

Wyniki z 2019 r. nie odbiegają od wyników uzyskanych w 2016 r.

W tabeli 71. zaprezentowano dane dotyczące grania w różne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem. W starszej kohorcie największą popularnością cieszyły się zakłady sportowe (10,8%), zaś wśród gimnazjalistów loterie takie, jak bingo, lotto, itp. (10,8%). wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych). W obu kohortach najmniejszą popularnością cieszyły się automaty (odpowiednio – 5,6% w młodszej grupie i 3,0% w starszej grupie). Ze

względem na zmianę pytań wyniki te są nieporównywalne z wynikami uzyskanymi w 2016 r.

Tabela 71. Granie w poszczególne gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem

Poziom klasy		2019
III klasy gimnazjum	Automaty	5,6
	Karty lub kości	9,7
	Loterie (bingo, lotto)	10,8
	Zakłady sportowe	9,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Automaty	3,0
	Karty lub kości	9,6
	Loterie (bingo, lotto)	10,8
	Zakłady sportowe	13,4

W badaniu zastosowano dwa wskaźniki grania problemowego (tabela 72). Pierwszy to potrzeba stawiania w grze coraz większych pieniędzy, a drugi to okłamywanie kogoś ważnego dla respondenta w sprawie tego jak dużo gra w gry hazardowe.

Potrzebę stawiania coraz większych pieniędzy wyraziło 7,5% uczniów trzecich klas gimnazjów oraz 6,9% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Kłamanie w sprawie tego jak wiele się gra okazało się mniej rozpowszechnione, tylko 2,7% uczniów gimnazjów oraz 5,5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych przyznało się do tego zachowania. W starszej kohorcie odsetki te układają się w trend spadkowy. Wśród gimnazjalistów można mówić o stabilizacji naznaczonej niewielkimi fluktuacjami.

Tabela 72. Granie problemowe w gry hazardowe

poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	5,9	7,2	7,5
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	3,1	2,7	3,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Potrzeba stawiania coraz większych pieniędzy	8,2	6,9	5,5
	Kłamanie w sprawie tego, jak wiele się gra	3,5	2,8	1,7

W 2012 r. uczniowie, którzy zadeklarowali oba symptomy, stanowili wśród gimnazjalistów 1,4%, zaś wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 2,0%. W 2016 r. analogiczne odsetki były niemal identyczne, tj. w grupie gimnazjalistów – 1,6%, zaś w grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 2,1%. W 2019 r. także nie odnotowano większych zmian, uczniowie którzy zadeklarowali oba symptomy, stanowili wśród gimnazjalistów 2,3%, zaś wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 0,9%.

Formy spędzania czasu wolnego

Dane na temat popularności różnych form spędzania czasu wolnego przez młodzież zawarto w tabeli 73.

Tabela 73. Formy spędzania czasu wolnego

		Nigdy	Kilka razy w roku	Raz lub dwa razy na miesiąc	Przynaj- mniej raz na tydzień	Prawie codziennie
III klasy gim- nazjów	Gra w gry komputerowe	14,0	20,5	13,4	21,9	30,2
	Aktywne uprawianie sportu	5,1	6,5	15,1	33,7	39,6
	Czytanie książki dla przyjemności	34,4	32,3	14,9	9,5	8,9
	Wychodzenie z przyjaciółmi wieczorem	13,7	13,7	27,9	27,9	16,9
	Inne hobby	20,4	8,7	14,3	21,4	35,3
	Chodzenie ze znajomymi do centrum handlowego	5,0	9,3	22,0	38,9	24,7
	Używanie Internetu dla przyjemności	1,4	0,6	1,0	5,6	91,3
	Gra na automatach do gry	82,9	13,3	1,9	0,8	1,1
II klasy szkół ponad- gim- nazjal- nych	Gra w gry komputerowe	14,6	26,4	17,2	20,2	21,6
	Aktywne uprawianie sportu	4,2	8,3	17,3	43,0	27,2
	Czytanie książki dla przyjemności	33,4	33,7	16,4	9,8	6,8
	Wychodzenie z przyjaciółmi wieczorem	4,8	12,8	28,1	42,0	12,2
	Inne hobby	23,4	10,2	14,4	23,1	29,0
	Chodzenie ze znajomymi do centrum handlowego	4,4	8,7	33,0	36,0	17,9
	Używanie Internetu dla przyjemności	0,2	0,2	1,4	4,8	93,5
	Gra na automatach do gry	85,1	11,4	1,7	1,2	0,6

W obu kohortach niemal wszyscy badani spędzają czas używając internetu dla przyjemności. Zdecydowana większość z nich robi to prawie codziennie (91,3% gimnazjalistów i 93,5% uczniów szkół ponadgimnazjalnych). Trzy inne bardzo popularne formy spędzania czasu wolnego to aktywne uprawianie sportu, wychodzenie z przyjaciółmi wieczorem oraz chodzenie ze znajomymi do centrum handlowego. Do każdej z nich przyznaje się co najmniej 90% badanych w każdej z kohort, chociaż odsetki robiących to prawie codziennie są znacznie niższe. Jeśli

spojrzymy na prawie codzienne aktywności, to na pierwszy plan z trzech wyżej wymienionych form, wysuwa się w młodszej kohorcie aktywne uprawianie sportu, a w starszej inne hobby. Prawie codziennie oddaje się uprawianiu sportu 39,6% gimnazjalistów, zaś zajmowaniem się hobby 29,0% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Dla porównania prawie codziennie chodzi ze znajomymi do centrów handlowych 24,7% uczniów z młodszej kohorty i 17,9% ze starszej.

Wysoką pozycję w rankingu form spędzania wolnego czasu mają gry komputerowe – 86,0% gimnazjalistów i 85,4% uczniów szkół ponadgimnazjalnych zadeklarowało granie w te gry, a 30,2% i 21,6% spędza czas w ten sposób prawie codziennie.

Mniejszą popularnością wśród młodzieży cieszy się czytanie książek dla przyjemności (wśród gimnazjalistów 65,6%, w tym 8,9% prawie codziennie oraz wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych 66,6%, w tym 6,8% prawie codziennie,).

Najrzadziej badani przyznawali się do grania na automatach – 17,1% uczniów z młodszej kohorty oraz 14,9% ze starszej. Prawie codzienne granie raportowało ok. 1% badanych w każdej z kohort.

Wiarygodność wyników

W badaniu zastosowano dwa mechanizmy sprawdzające wiarygodność uzyskanych wyników. Pierwszy, to pytanie o używanie nieistniejącego narkotyku nazwanego relevin. Jak pamiętamy z cytowanych już wyników używanie tego środka chociaż raz w życiu zadeklarowało 1,3% gimnazjalistów i 0,3% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Oznaczać to może, że badani w nieznacznym tylko stopniu deklarowali doświadczenia, które nie miały pokrycia w faktach. Tego typu skrzywienie pojawić się może w nieco większym stopniu u gimnazjalistów niż w starszej kohorcie.

Próba przybliżenia skali możliwego zatajania swoich doświadczeń z narkotykami w odpowiedziach na pytania ankiety było pytanie, które brzmiało: Gdybyś kiedykolwiek używał(a) marihuany lub haszyszu, czy sądzisz, że napisał(a)byś to w tym kwestionariuszu? Rozkłady odpowiedzi na to pytanie zawarto w tabeli 74.

Uczniowie z młodszej kohorty w wyższym odsetku niż starsi zadeklarowali brak zaufania twierdząc, że nie przyznaliby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby taki fakt miał miejsce. Wśród tych pierwszych 12,3% nie przyznałoby się do używania przetworów konopi, wśród tych drugich – 10,0%.

Tabela 74. Poziom zaufania respondentów – rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używał

Poziom klasy	Już to napisałem w tej ankiecie	Zdecydowanie tak	Chyba tak	Chyba nie	Zdecydowanie nie
III klasy gimnazjum	28,7	33,6	25,4	4,9	7,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	35,4	33,9	20,7	4,0	6,1

Porównanie wartości wskaźnika z obecnego badania z wskaźnikiem uzyskanym w badaniach wykonanych w 2012 r. oraz 2016 r. wskazuje na spadek poziomu zaufania respondentów z trzecich klas gimnazjów w 2016 r. i wzrost w 2019 r. oraz brak zmian w przypadku starszej młodzieży (tabela 72).

Tabela 75. Poziom zaufania respondentów (odpowiedzi: „chyba nie” lub „zdecydowanie nie” na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania substancji, gdyby ich używał)

Poziom klasy		2012	2016	2019
III klasy gimnazjum	Przyznanie się do używanie marihuany lub haszyszu	11,4	15,1	12,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Przyznanie się do używanie marihuany lub haszyszu	9,2	10,7	10,0

Dynamika problemu w Płocku w latach 2012-2016 na tle zmian w kraju w latach 2011-2015

Badania zrealizowane w Płocku w 2019 r. są trzecim badaniem ESPAD przeprowadzonym w mieście. Dzięki temu możemy podjąć próbę porównania dynamiki podstawowych wskaźników używania alkoholu i narkotyków przez młodzież w Płocku ze zmianami na scenie ogólnopolskiej, jakie dokonały się w latach 2011-2019. Wprawdzie porównywane okresy nie są tożsame, ale nie odbiegają znacznie od siebie. Przesunięcie o jeden rok terminów badań w Płocku w 2012 r. oraz 2016 r. w stosunku do terminów badań ogólnopolskich może mieć konsekwencje dla porównywalności, jednak nie wydaje się aby takie porównywanie czyniły bezwartościowym.

Zestawienia, które zostaną zaprezentowane w tym rozdziale opatrzyć trzeba dodatkowym zastrzeżeniem. W 2012 r. i w 2016 r. badania w Płocku zrealizowano na jesieni, stąd badaną populację stanowiła młodzież z młodszego rocznika. Badania ogólnopolskie zawsze prowadzone są na wiosnę. Uczniowie badani w mieście byli zatem o kilka miesięcy młodsi niż kohorty badane na wiosnę. Wprawdzie kilka miesięcy w wieku nie wydaje się zbyt dużą różnicą, to jednak trzeba wziąć pod uwagę, że chodzi o przedział wiekowy, w którym zmiany stylu życia, a w tym zachowania na polu substancji psychoaktywnych, podlegają szczególnie burzliwym zmianom. Badanie w 2019 r. przeprowadzono na wiosnę jednocześnie z badaniami ogólnopolskimi. Analizując zmiany w Płocku na tle zmian w skali kraju trzeba pamiętać o tych wszystkich zastrzeżeniach, które stanowią pewne ograniczenie dla formułowanych wniosków.

Palenie tytoniu

Zestawienie wyników uzyskanych w Płocku w 2012 r., 2016 r. i 2019 r. z wynikami ogólnopolskimi z lat 2011 2015 i 2019 wskazuje na podobne tendencje w grupie gimnazjalistów i odmienne w grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych (tabela 87). Wśród tych pierwszych zarówno w Płocku jak i w całej Polsce obserwujemy tren spadkowy. W drugiej grupie w Płocku w 2016 r. nastąpił spadek wskaźników, a w

2019 r. nie odnotowano zmian. Na poziomie kraju obserwujemy trend wzrostowy pierwszego wskaźnika oraz stabilizację w pierwszym okresie, a następnie spadek w 2019 r. drugiego wskaźnika.

Tabela 76. Palenie tytoniu

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolkwiek w życiu	59,0	55,1	53,0	57,2	56,2	49,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	29,1	26,4	25,7	29,8	26,4	23,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolkwiek w życiu	76,1	65,9	68,7	70,9	71,5	75,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	46,0	34,1	35,1	41,9	41,7	35,5

Picie alkoholu

Zestawienie wyników odnoszących się do picia napojów alkoholowych uzyskanych w Płocku z wynikami na poziomie kraju wskazuje na podobne tendencje jak w przypadku palenia tytoniu (tabela 77). W 2016 r. w młodszej kohorcie, zarówno w Płocku jak i na poziomie kraju odsetki konsumentów spadły, niezależnie od tego jakiego horyzontu czasowego dotyczyło pytanie. W 2019 r. obserwujemy wzrost wskaźników w Płocku i kontynuację spadku na poziomie kraju.

W starszej kohorcie w Płocku po spadku wskaźników w 2016 r. obserwujemy ich wzrost, podczas, gdy w skali kraju nastąpił spadek.

Tabela 77. Picie napojów alkoholowych

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	87,0	82,8	86,1	87,3	83,8	80,0
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	74,7	70,8	77,4	78,3	71,7	67,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	46,6	41,3	53,0	57,6	48,6	46,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	95,8	94,0	95,9	95,2	95,8	92,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	91,8	88,8	92,8	91,6	92,7	89,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	77,9	67,3	79,7	80,4	82,3	76,1

W efekcie tych zmian w 2019 r. w Płocku w młodszej kohorcie notujemy wskaźniki wyższe od ogólnopolskich.

Rozkłady odpowiedzi na pytanie o silne upicie się w Płocku w latach 2012-2019 oraz w całym kraju w latach 2011-2019. zawarto w tabeli 78. Wskaźniki silnego upijania się młodzieży płockiej z trzecich klas szkół gimnazjalnych w latach 2012 – 2016 wykazywały, ogólnie rzecz biorąc, podobne tendencje jak wskaźniki ogólnopolskie (tabela 78). Zarówno na poziomie miasta, jak i całego kraju nastąpił wyraźny spadek odsetków uczniów, którzy upili się chociaż raz kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 12 miesięcy. Odsetki tych, którzy upili się chociaż raz w czasie ostatnich 30 dni nie uległy istotnej zmianie. W 2019 r. w Płocku w młodszej kohorcie obserwujemy wzrost odsetków badanych, którzy upili się kiedykolwiek w życiu oraz tych, którzy wprowadzili się w stan nietrzeźwości w czasie ostatnich 12 miesięcy. Rozpowszechnienie upijanie się w czasie ostatnich 30 dni nie uległo zmianie. W Polsce natomiast odnotować trzeba stała tendencje spadkową wszystkich wskaźników upijania się. W konsekwencji w 2019 r. dwa pierwsze wskaźniki w Płocku są wyższe od ogólnopolskich.

Wśród starszej młodzieży w Płocku obserwujemy tendencję spadkową wszystkich trzech wskaźników, podobną do ogólnopolskiej. W 2019 r. w Płocku odsetki upijających się kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 12 miesięcy są niższe niż średnio w kraju.

Tabela 78. Silne upijanie się

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	41,4	33,3	40,2	44,5	36,9	33,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	31,8	26,9	33,8	33,2	27,6	26,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	12,3	12,0	12,0	14,4	12,5	11,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	66,4	57,1	58,5	65,7	64,4	56,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	47,2	44,8	39,4	47,6	46,9	44,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	21,5	15,4	11,2	21,6	19,7	18,8

Jak już wcześniej wspomniano sięganie po napoje alkoholowe oraz rozmiary picia zależne są, przynajmniej w pewnym stopniu, od postaw i oczekiwań wobec alkoholu. Dlatego warto zobaczyć, z jakimi trendami mamy do czynienia w tej kwestii. Dane z badań w Płocku i w całym kraju zestawiono w tabeli 79.

Tabela 79. Oczekiwania wobec alkoholu (wybór odpowiedzi „bardzo prawdopodobne” na pytanie o spodziewane konsekwencje picia napojów alkoholowych)

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Poczuje się odprężony	17,2	23,8	19,2	21,9	23,8	20,0
	Będę miał kłopoty z policją	12,6	8,2	7,5	8,1	9,9	8,7
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	18,6	11,2	13,4	15,8	13,5	13,7
	Poczuje się szczęśliwy	14,7	17,8	13,4	15,1	15,7	12,9
	Zapomnę o swoich problemach	19,2	18,5	11,2	18,6	17,4	12,8
	Nie będę w stanie przestać pić	7,8	7,6	7,4	6,1	7,6	7,1
	Będę miał kaca	23,0	15,4	14,1	19,9	16,2	13,9
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	19,0	19,8	17,1	19,3	17,7	15,5
	Zrobię coś, czego będę żałował	18,8	12,1	13,4	13,9	13,8	13,4
	Będę się świetnie bawić	23,9	20,1	17,9	25,4	19,9	17,0
	Zrobi mi się niedobrze	17,9	12,4	11,1	13,0	13,0	13,2
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Poczuje się odprężony	28,0	26,8	23,8	28,8	30,8	22,4
	Będę miał kłopoty z policją	7,6	5,2	4,3	5,4	6,4	4,7
	Zaszkodzi to mojemu zdrowiu	10,5	7,4	7,1	9,5	8,1	7,3
	Poczuje się szczęśliwy	19,6	14,7	11,2	15,6	16,6	13,0
	Zapomnę o swoich problemach	23,2	16,1	8,4	17,7	17,0	10,6
	Nie będę w stanie przestać pić	5,1	5,4	3,8	4,4	5,4	4,3
	Będę miał kaca	21,1	13,1	11,3	19,2	14,9	11,5
	Będę bardziej przyjazny i towarzyski	25,9	20,2	17,2	22,8	21,6	18,5
	Zrobię coś, czego będę żałował	11,7	10,1	7,8	10,1	9,8	8,2
	Będę się świetnie bawić	34,8	20,8	19,0	29,2	24,8	20,4
	Zrobi mi się niedobrze	10,1	9,3	7,1	9,2	9,3	8,8

W 2016 r. w młodszej kohorcie wzrosły odsetki uczniów oczekujących takich pozytywnych konsekwencji picia, jak poczucie odprężenia, czy poczucie szczęścia. Spadły natomiast odsetki uczniów oczekujących konsekwencji negatywnych. Z tej ogólnej tendencji wyłamuje się jedynie spadek odsetków badanych, którzy spodziewają się świetnej zabawy po alkoholu. W skali kraju w latach 2011-2015 w większości oczekiwań nie nastąpiły żadne istotne zmiany. Spadły jedynie odsetki spodziewających się kaca oraz świetnej zabawy.

W 2019 r. w Płocku obserwujemy spadek odsetków uczniów formułujących takie oczekiwania pozytywne jak: „poczuję się odprężony”, „poczuję się szczęśliwy”, „zapomnę o swoich problemach”, „będę się świetnie bawić”.

Tendencja ta pojawia się w obu badanych kohortach. W starszej kohorcie te spadki stanowią kontynuację spadków odnotowanych w 2016 r., a więc zaczynają układać się w trend.

W zakresie oczekiwać negatywnych konsekwencji picia w 2019 r. możemy mówić o stabilizacji

Na poziomie kraju obserwujemy podobne tendencje, z tą różnicą, że nie zmienił się odsetek oczekujących poczucia odprężania, natomiast spadł odsetek spodziewających się kaca. Wydaje się zatem, iż dynamika postaw w Płocku jest korzystniejsza niż w skali kraju.

Porównanie płockich wyników z 2019 r. z wynikami na poziomie kraju nie ujawnia większych różnic.

Używanie innych substancji psychoaktywnych

Młodzież Płocka bardziej się odróżnia od młodzieży ogólnopolskiej, jeśli chodzi o zmiany używaniu innych substancji psychoaktywnych. Dane o rozpowszechnieniu używania chociaż raz, kiedykolwiek w życiu, poszczególnych substancji w Płocku w latach 2012-2019 oraz w całym kraju w latach 2011-2019 zawiera tabela 80.

Tabela 80. Używanie substancji psychoaktywnych kiedykolwiek w życiu

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	31,4	20,8	26,0	24,3	25,0	21,4
	Substancje wziewne	11,4	11,8	9,4	8,7	11,2	8,6
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	15,4	13,6	16,4	15,5	17,0	15,1
	Amfetamina	4,9	2,9	4,1	4,6	5,3	4,2
	LSD lub inne halucynogeny	3,9	2,2	3,2	3,3	5,5	3,2
	Crack	2,5	0,5	2,1	2,1	2,6	1,4
	Kokaina	4,5	2,7	4,0	3,3	4,4	2,9
	Heroina	3,2	1,3	2,8	1,3	3,1	1,9
	Ecstasy	4,6	1,5	3,0	3,0	3,9	3,3
	Sterydy anaboliczne	3,0	2,0	3,9	2,7	3,1	2,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	44,7	35,1	39,2	37,3	43,0	37,2
	Substancje wziewne	6,8	7,3	4,5	5,6	7,6	6,9
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	18,9	16,4	16,7	16,8	17,9	18,3
	Amfetamina	8,1	4,7	4,1	8,3	7,1	4,7
	LSD lub inne halucynogeny	4,2	4,0	3,5	3,9	5,2	4,2
	Crack	1,7	1,3	0,9	1,8	1,5	1,1
	Kokaina	4,5	3,9	3,9	3,9	4,3	3,1
	Heroina	2,5	1,4	1,7	1,2	1,8	1,5
	Ecstasy	5,1	3,8	4,2	5,0	4,0	5,1
	Sterydy anaboliczne	3,5	2,6	3,2	3,2	2,3	2,1

Dane z tabeli wskazują na odmienną zmianę w Płocku i w całym kraju. W mieście w 2016 r. bardzo silnie spadły odsetki sięgających po przetworów konopi, zarówno wśród gimnazjalistów, jak i wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych. W skali kraju obserwowaliśmy stabilizację rozpowszechnienia w młodszej kohorcie oraz wzrost w

starszej. W 2019 r. w Płocku notujemy wzrost w obu kohortach, zaś w skali kraju – spadek.

Rozpowszechnienie doświadczeń z większością substancjami w 2016 r. nieznacznie spadło w Płocku i wykazało w skali kraju niewielki wzrost w młodszej kohorcie i stabilizację w starszej kohorcie. W 2019 r. zauważamy niewielkie wzrosty w Płocku oraz spadki w skali kraju. Wprawdzie te różnice są zbyt małe, aby osiągnąć istotność statystyczną, to jednak wszystkie wykazują ten sam kierunek.

W konsekwencji tych zmian w 2019 r. odsetki eksperymentujących z poszczególnymi substancjami w Płocku nie odbiegają od ogólnopolskich. Jedynie w przypadku przetworów konopi w młodszej kohorcie są one wyższe niż w skali kraju.

Jak przekonują dane zestawione w tabeli 81 w Płocku w 2019 r. wzrosły nie tylko odsetki uczniów używających marihuany lub haszyszu chociaż raz kiedykolwiek w życiu, ale także odsetki tych, którzy używali tych substancji chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy.

Tabela 81. Używanie przetworów konopi

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	31,4	20,8	26,0	24,3	25,0	21,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	26,0	17,1	20,4	20,1	19,2	16,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	14,0	8,8	10,5	10,5	10,3	9,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	44,7	35,1	39,2	37,3	43,0	37,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	35,2	25,5	28,8	28,5	31,5	29,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	18,8	10,8	12,5	15,0	15,4	15,1

Rozpowszechnienie używania chociaż raz w czasie ostatnich 30 dni nie uległo zmianie.

Na poziomie kraju natomiast odsetki używających przetworów konopi w czasie ostatnich 12 miesięcy spadły.

W 2019 r. młodzież Płocka nie odbiega od ogólnopolskiej pod względem rozpowszechnienia używania przetworów konopi od swoich rówieśników z próby ogólnopolskiej, za wyjątkiem tych substancji przez gimnazjalistów w czasie ostatnich 12 miesięcy. Ten wskaźnik jest w Płocku nieznacznie niższy. Dane z tabeli 82 sugerują, iż rozpowszechnienie używania dopalaczy kiedykolwiek w życiu w Płocku w obu kohortach znacząco spadło w 2016 r. w stosunku do 2012 r. Na poziomie kraju natomiast nie uległo większym zmianom w porównywanym okresie. Trzeba dodać, iż dane ogólnopolskie wskazują na lekki spadek używania dopalaczy w czasie ostatnich 12 miesięcy przez uczniów ze starszej kohorty, który nie znalazł odzwierciedlenia w danych z Płocka.

Tabela 82. Używanie dopalaczy

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	7,4	4,0	5,5	10,5	10,3	5,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	4,3	2,6	4,4	7,1	6,9	3,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,5	1,4	3,3	2,5	4,3	2,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	16,4	9,3	4,1	15,8	12,6	5,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	3,8	5,3	1,8	9,0	6,0	3,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,0	2,8	0,9	2,2	3,0	2,2

W 2019 r. w Płocku w młodszej kohorcie obserwujemy stabilizację, zaś w starszej spadek odsetków sięgających po dopalacze kiedykolwiek w życiu oraz w czasie ostatnich 12 miesięcy. Na poziomie kraju nastąpił spadek tych wskaźników w obu kohortach.

W rezultacie tych zmian w 2019 r. wyniki w Płocku nie odbiegają od wyników w skali kraju.

Dostępność substancji psychoaktywnych

Dane zawarte w tabeli 83. pozwalają na prześledzenie zmian ocen młodzieży w kwestii dostępności poszczególnych substancji, jakie dokonały się w czasie ostatnich siedmiu lat w Płocku na tle zmian w całej Polsce w latach 2011-2019.

W Płocku w latach 2012-2016 nie nastąpiły większe zmiany w ocenach dostępności poszczególnych substancji. Zauważyć można było, co najwyżej, niewielki wzrost dostępności wódki dla gimnazjalistów oraz piwa i leków uspokajających i nasennych dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

W 2019 r. w Płocku obserwujemy wzrost wskaźników dostępności wszystkich napojów alkoholowych oraz papierosów, zarówno wedle ocen gimnazjalistów, jak i uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Na poziomie kraju natomiast obserwujemy stabilizację lub lekkie spadki.

W młodszej kohorcie wzrósł także odsetek uczniów uważających ecstasy za bardzo łatwe do zdobycia. Ta zmiana nie znajduje odzwierciedlenia w danych ogólnopolskich.

Wedle ocen uczniów ze starszej kohorty w Płocku zauważyć trzeba spadek dostępności dopalaczy oraz leków uspokajających lub nasennych przyjmowanych bez przepisu lekarza. Podobne zmiany obserwujemy na poziomie kraju.

W 2019 r. płoccy gimnazjaliści, na tle danych krajowych, mają łatwiejszy dostęp do papierosów, piwa, wódki oraz przetworów konopi, zaś starsi uczniowie do: papierosów i wszystkich napojów alkoholowych.

Tabela 83. Ocena dostępności poszczególnych substancji jako bardzo znacznej (substancje bardzo łatwe do zdobycia)

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Papierosy	41,6	42,6	46,9	48,1	43,1	41,1
	Piwo	42,3	44,0	50,1	49,3	47,6	45,8
	Wino	31,0	33,1	38,6	39,5	36,6	36,5
	Wódka	28,4	31,8	38,3	33,4	34,2	33,2
	Marihuana lub haszysz	18,3	17,8	18,7	15,7	15,2	13,7
	Amfetamina	5,9	5,1	6,9	5,0	6,3	5,5
	Leki uspokajające lub nasenne	19,9	22,0	23,4	18,6	25,1	20,5
	Ecstasy	6,3	4,3	7,2	5,5	6,6	5,9
	Dopalacze	11,5	11,6	10,9	14,0	16,0	9,3
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Papierosy	59,8	56,9	71,3	67,5	69,4	64,9
	Piwo	60,4	65,6	78,9	73,1	76,2	72,2
	Wino	53,1	54,6	73,0	67,8	69,7	67,3
	Wódka	48,7	48,5	69,7	62,1	67,5	64,2
	Marihuana lub haszysz	22,3	18,5	21,1	20,5	21,2	18,6
	Amfetamina	7,1	5,4	4,4	7,5	6,8	6,2
	Leki uspokajające lub nasenne	19,8	24,1	21,5	20,0	26,2	22,7
	Ecstasy	8,1	5,8	7,1	7,4	6,6	8,3
	Dopalacze	13,7	13,2	9,3	15,4	18,4	10,5

Drugim wskaźnikiem dostępności substancji jest, jak pamiętamy, jest ekspozycja na oferty substancji. Dane na ten temat zawiera tabela 84.

Ekspozycja uczniów badanych w 2016 r. w Płocku na propozycje poszczególnych substancji była zbliżona do tej obserwowanej w badaniu z 2012 r., choć pojawiły się istotne różnice.

Tabela 84. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Piwo	74,2	61,1	70,5	80,1	68,7	66,3
	Wino	39,2	33,8	44,2	45,8	35,3	37,9
	Wódka	55,3	46,0	55,5	61,7	51,5	51,2
	Marihuana lub haszysz	33,1	23,3	26,7	27,8	24,7	23,2
	LSD	4,1	2,3	6,2	3,0	5,5	4,0
	Amfetamina	6,0	4,4	7,1	5,9	6,3	5,1
	Leki uspokajające lub nasenne	6,7	5,1	9,1	6,2	7,5	8,4
	Crack	3,5	1,8	4,0	2,7	3,7	2,2
	Kokaina	5,7	4,0	7,3	4,3	5,1	3,8
	Ecstasy	4,4	2,3	5,3	3,4	4,6	4,1
	Heroina	4,4	2,2	4,9	3,5	3,8	3,5
	Sterydy	3,6	2,3	4,2	3,6	3,6	2,8
	anaboliczne						
	Polska heroina (kompot)	4,2	2,5	5,0	3,3	3,8	3,5
	Bimber	17,9	17,0	19,4	19,8	16,7	15,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	89,0	83,7	87,9	92,2	89,1	85,3
	Wino	53,4	55,3	60,4	58,3	54,5	61,0
	Wódka	78,7	70,0	80,5	82,1	79,9	75,6
	Marihuana lub haszysz	38,0	30,3	32,2	34,8	34,3	34,6
	LSD	4,0	4,5	4,7	3,2	4,1	4,1
	Amfetamina	5,9	6,2	3,7	7,6	6,6	5,6
	Leki uspokajające lub nasenne	6,0	4,7	3,8	5,0	5,6	7,4
	Crack	2,3	2,6	0,6	2,1	2,5	1,8
	Kokaina	5,1	4,2	3,5	4,3	4,5	3,7
	Ecstasy	5,1	4,2	4,1	4,4	4,1	5,8
	Heroina	3,1	2,2	1,5	2,7	2,8	2,3
	Sterydy	3,9	3,0	3,3	4,6	3,3	2,3
	anaboliczne						
	Polska heroina (kompot)	3,0	2,9	1,5	2,6	2,7	2,3
	Bimber	32,3	35,3	34,6	28,0	29,3	28,2

W 2016 r. w obu płockich kohortach notowano niższe odsetki badanych spotykających się z ofertami marihuany lub haszyszu niż miało to miejsce w 2012 r.

Także ekspozycja na propozycje każdego z napojów alkoholowych spadła, z wyjątkiem wina w starszej kohorcie.

W badaniach ogólnopolskich w 2015 r. w młodszej kohorcie obserwowano spadek odsetków uczniów, którym proponowano napoje alkoholowe, w tym nielegalnych produkowanych domowym sposobem oraz odsetków uczniów, którzy spotkali się z ofertami przetworów konopi. W starszej kohorcie zmniejszył się jedynie odsetek badanych, którym proponowano wino.

W 2019 r. w Płocku wzrosły te wszystkie wskaźniki, które spadły w 2016 r., poza propozycjami marihuany lub haszyszu adresowanymi do uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych, w przypadku których odnotowano brak zmian.

W tabeli 85 zestawiono odsetki uczniów, którzy dokonywali zakupów poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 85. Odsetki uczniów, którzy dokonywali zakupów napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Piwo	26,7	20,4	28,8	35,4	28,2	24,2
	Wino	7,0	7,5	10,2	7,9	8,1	9,6
	Wódka	14,7	16,3	19,0	16,1	15,4	14,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	57,2	42,4	54,8	60,1	59,9	52,3
	Wino	12,6	15,6	16,3	13,0	17,8	20,7
	Wódka	35,7	29,1	30,2	31,8	35,3	31,1

Zestawienia te sugerują, że w Płocku w 2016 r. spadło rozpowszechnienie zakupów piwa przez gimnazjalistów. Stało się tak nie tylko w Płocku, ale również w skali całego kraju. W kohorcie uczniów szkół ponadgimnazjalnych z Płocka odnotowano

także spadek odsetków uczniów, którzy kupowali piwa, a ponadto tych, którzy kupowali wódkę. W skali kraju analogiczne odsetki nie uległy zmianie.

W 2019 r. w Płocku wśród gimnazjalistów zwiększyły się odsetki uczniów kupujących każdy z napojów alkoholowych, przy czym największy wzrost dotyczy piwa. W starszej kohorcie zwiększyły się tylko odsetki dokonujących zakupu wódki.

Na poziomie kraju w młodszej kohorcie spadł jedynie odsetek kupujących piwo, zaś w starszej – kupujących piwo i wódkę.

W 2019 r. w Płocku gimnazjaliści częściej niż ich rówieśnicy z próby ogólnopolskiej deklarowali zakupy piwa i wódki, zaś uczniowie szkół ponadgimnazjalnych w mniejszym odsetku kupowali wino.

Niepokojące tendencje odkrywają odpowiedzi na pytanie o przyzwolenie rodziców na picie napojów alkoholowych przez respondentów (tabela 86).

Tabela 86. Brak pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych

Poziom klasy		Płock		Polska	
		2016	2019	2015	2019
III klasy gimnazjum	Ojciec	48,2	37,3	55,2	49,5
	Matka	51,6	39,8	58,1	53,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	22,4	9,8	20,4	19,1
	Matka	25,5	11,4	21,6	19,6

Jeszcze w 2016 r. w Płocku i w 2015 średnio w Polsce około połowy rodziców nie dawało gimnazjalistom przyzwolenia na picie napojów alkoholowych. W 2019 roku obserwuje dramatyczny spadek odsetka

rodziców nie godzących się na picie przez ich dzieci, zarówno w mieście jak i na poziomie kraju. W Płocku spadek ten był trochę większy. Już w 2016 r. można było zauważyć większy liberalizm płockich rodziców, w 2019 r. różnica w stosunku do średniej krajowej wzrosła. Obecnie w Płocku tylko 37,3% gimnazjalistów raportuje brak zgody ojca i 39,8% brak zgody matki na picie alkoholu. Analogiczne odsetki w próbie ogólnopolskiej wynoszą 49,5% oraz 53,6%.

W starszej kohorcie w Płocku również obserwujemy spadek odsetków rodziców niedających przyzwolenia na picie alkoholu przez swoje dzieci. W próbie ogólnopolskiej natomiast nie notujemy żadnych zmian. W efekcie w Płocku frakcja rodziców nie godzących się na picie alkoholu przez respondentów jest obecnie blisko dwukrotnie mniejsza (ok. 10-11%), niż na poziomie kraju (ok. 19-20%).

Uzupełniającym wskaźnikiem dostępności substancji nielegalnych było pytanie o znajomość miejsca, gdzie można łatwo kupić marihuanę i haszysz. Rozkłady odpowiedzi uzyskane w Płocku i w całym kraju zawarto w tabeli 97.

W 2016 r. w Płocku odnotowano nieznacznie mniejszą proporcję gimnazjalistów zorientowanych gdzie łatwo można kupić marihuanę lub haszysz, niż miało to miejsce w 2012 r. W 2019 r. odsetek zorientowanych zwiększył się do poziomu zbliżonego do 2012 r. Na poziomie kraju w latach 2011 – 2015 nie zaobserwowano zmian w tym względzie, zaś w 2019 r. odnotowuje się spadek tego odsetka.

W kwestii znajomości poszczególnych miejsc ewentualnego zakupu w Płocku warto zwrócić uwagę na wzrost odsetka gimnazjalistów, którzy wskazują szkołę jako miejsce, gdzie można łatwo nabyć przetwory konopi. W badaniach ogólnopolskich nie zaobserwowano tego zjawiska.

W 2019 r. gimnazjaliści z Płocka w większym odsetku niż ich rówieśnicy z próby ogólnopolskiej wiedzieli gdzie łatwo kupić przetwory konopi oraz częściej wskazywali na szkołę jako potencjalne miejsce łatwego zakupu. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych z Płocka nie różnili się pod tym względem od uczniów z próby ogólnopolskiej.

Tabela 87. Miejsca gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Nie znam	56,2	59,7	53,7	59,1	57,3	62,2
	takich miejsc						
	Ulica, park	18,2	19,5	23,8	18,2	21,6	20,9
	Szkoła	10,8	13,9	16,1	12,2	14,5	11,6
	Dyskoteka,	13,0	9,8	13,1	14,3	14,3	10,4
	bar						
	Mieszkanie	20,3	17,3	16,3	15,8	17,2	11,7
	dilera						
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Internet	9,9	12,4	12,0	9,9	12,5	10,2
	Inne miejsce	8,1	6,1	9,4	6,7	5,9	6,4
	Nie znam	53,8	53,2	53,3	53,1	52,8	54,5
	takich miejsc						
	Ulica, park	20,8	24,5	24,5	21,1	22,1	24,8
	Szkoła	13,9	15,7	15,3	15,0	17,6	14,7
	Dyskoteka,	20,5	17,0	19,1	20,2	17,2	16,7
	bar						
	Mieszkanie	18,7	20,6	18,6	17,9	18,6	16,4
	dilera						
	Internet	5,9	11,5	9,0	8,7	9,9	11,0
	Inne miejsce	7,2	6,5	6,6	7,6	6,9	6,2

Ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych w opiniach badanych

Prześledzenie zmian, jakie dokonały się w Płocku na tle zmian w kraju, co do oceny ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji umożliwiają dane zestawione w tabeli 88. Pokazują one odsetki uczniów, którzy wybrali odpowiedź „duże ryzyko” w badaniach z lat 2012-2019 w Płocku oraz w ogólnopolskich z lat 2011-2019.

W Płocku w 2016 r. w grupie gimnazjalistów wzrosły odsetki badanych przypisujących duże ryzyko regularnego używaniu przetworów konopi, ecstasy, amfetaminy oraz dopalaczy. Ponadto zwiększyły się odsetki uznających za bardzo ryzykowne częste i w dużych ilościach picie alkoholu oraz próby z dopalaczami. Spadły natomiast odsetki badanych dla których duże ryzyko wiąże się z piciem 1-2 drinków prawie codziennie. W 2019 r. odnotować trzeba wzrost odsetków badanych, którzy przypisują duże ryzyko próbom z ecstasy, amfetamina oraz dopalaczami”. Zwiększyły się także frakcje badanych uważających za ryzykowne regularne palenie tytoniu oraz każdy ze stylów picia napojów alkoholowych.

W badaniach ogólnopolskich w 2015 r. wśród gimnazjalistów odnotowano podobne zmiany, jak w Płocku, z tą różnicą, że nie dotyczyły one dopalaczy. Warto też zauważyć, że w badaniach ogólnopolskich nie zmieniły się odsetki wypijających 1 lub 2 drinki prawie codziennie, natomiast wzrosły odsetki obarczających dużym ryzykiem wypalanie co najmniej paczki papierosów dziennie. W 2019 r. natomiast podobnie jak w Płocku wzrosły odsetki badanych traktujących jako bardzo ryzykowne picie alkoholu oraz próbowanie „dopalaczy”. Inaczej niż w Płocku uległy zmniejszeniu wskaźniki każdego ze wzorów używania przetworów konopi.

W Płocku, w grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych w 2016 r. wzrosły odsetki badanych traktujących używanie substancji jako bardzo ryzykowne. Jedynie w przypadku palenia papierosów od czasu do czasu, częstego picia niedużych ilości alkoholu, próbowania marihuany lub haszyszu oraz próbowania ecstasy nie nastąpiły żadne zmiany. W 2019 r. Wzrosły odsetki przypisujących duże ryzyko próbom z ecstasy, amfetaminą, „dopalaczami”, regularnemu paleniu tytoniu oraz picciu napojów alkoholowych, niezależnie od wzoru picia.

Tabela 88. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji - odsetki badanych wybierających odpowiedź „duże ryzyko”

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Palą papierosy od czasu do czasu	12,3	9,9	12,7	12,9	13,0	11,7

Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	70,7	68,6	75,1	70,1	73,3	73,4
Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	29,4	22,8	37,8	27,8	27,6	33,6
Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	59,8	63,6	71,8	61,3	65,2	70,7
Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	41,6	41,0	57,5	42,5	45,4	55,8
Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	25,4	23,6	22,7	29,6	28,8	24,9
Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	27,3	29,7	27,8	32,7	31,3	28,1
Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	60,6	68,8	62,6	65,8	68,6	60,7
Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	31,4	32,3	37,1	34,8	33,7	36,0
Biorą ecstasy regularnie	62,6	72,1	73,2	67,8	72,6	68,6
Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	38,8	38,0	46,5	42,8	42,3	43,3
Biorą amfetaminę regularnie	71,8	81,7	81,6	75,8	82,3	77,7
Próbują 1 raz lub 2 razy dopalacze	18,9	31,9	42,7	23,2	24,7	43,0
Biorą dopalacze regularnie	75,6	83,3	84,7	78,4	80,3	82,7

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Pałą papierosy od czasu do czasu	11,3	7,7	10,1	12,7	10,9	12,5
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	62,6	73,7	80,0	70,5	73,2	77,4
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	29,0	29,1	42,5	29,3	28,1	36,4
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	58,4	66,3	79,1	60,6	66,1	73,7
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	30,5	39,4	50,6	35,6	37,7	51,4
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	21,3	22,4	20,6	26,6	21,6	19,0
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	23,2	27,6	25,7	30,5	25,8	23,2
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	57,4	66,4	64,7	64,1	63,6	57,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	32,2	33,6	38,4	37,7	34,9	36,4
	Biorą ecstasy regularnie	63,1	77,0	77,1	70,3	74,6	73,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	40,8	44,5	53,3	44,5	47,0	49,1
	Biorą amfetaminę regularnie	71,1	84,2	85,7	76,9	83,9	82,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalacze	18,7	33,5	49,5	22,6	25,0	48,3
	Biorą dopalacze regularnie	72,3	82,9	88,8	78,2	82,0	86,6

W skali kraju w latach 2011-2015 w starszej kohorcie odnotowano mniej zmian. Wzrosty odsetków badanych ograniczyły się do ocen regularnego używania ekstazy, amfetaminy oraz dopalaczy, a także codziennego palenia tytoniu (co najmniej paczka dziennie) oraz wypijania 4-5 drinków prawie codziennie. Spadły natomiast odsetki badanych traktujących jako bardzo ryzykowne podejmowanie prób palenia marihuany lub haszyszu oraz używania tych substancji od czasu do czasu. W 2019 r. obserwujemy kontynuację wzrostu odsetków przypisujących duże ryzyko codziennemu paleniu tytoniu oraz picciu wypijaniu 4-5 drinków prawie codziennie. Ponadto wzrosły frakcje badanych uważający za bardzo ryzykowne dwa pozostałe wzory picie oraz zarówno podejmowanie prób z dopalaczami, jak i ich regularne używanie. Zmniejszył się natomiast analogiczne frakcje w odniesieniu do regularnego palenia marihuany lub haszyszu.

Porównanie wyników uzyskanych w 2019 r. w Płocku oraz w skali kraju ujawnia brak różnic lub korzystniejsze wyniki w Płocku.

W młodszej kohorcie zaznacza się przewaga płockiej młodzieży w przypadku: wypijanie 1-2 drinków prawie codziennie, regularnego brania ekstazy, amfetaminy lub 'dopalaczy'.

W starszej kohorcie natomiast w wyższych odsetkach niż w całej Polsce za bardzo ryzykowne uznawano: wypijanie 4 lub 5 drinków prawie codziennie, regularne używanie przetworów konopi bądź ekstazy, a także używanie amfetaminy, niezależnie od tego, czy na poziomie eksperymentowania, czy regularnego używania.

Porównanie wyników z Płocka z wynikami ogólnopolskim zdaje się sugerować, że w zakresie przekonywanie młodych ludzi, co do szkodliwości używania substancji psychoaktywnych, w tym zwłaszcza dopalaczy, udało się w mieście osiągnąć więcej

Używanie substancji psychoaktywnych w otoczeniu badanych

W Płocku w 2016 r., w przypadku większości środków, odnotowano spadek odsetków badanych, którzy potwierdzali posiadanie wśród przyjaciół osób używających substancji (tabela 89). Brak zmian dotyczył tylko substancji wziewnych w starszej kohorcie oraz ekstazy i substancji wziewnych w młodszej kohorcie. W 2019 r. wzrosły odsetki gimnazjalistów, którzy potwierdzali posiadanie wśród przyjaciół palących marihuanę lub haszysz, a także używających ekstazy i tych którzy sięgają po leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza. W starszej kohorcie wrósł jedynie odsetek przyjaźniących się z użytkownikami przetworów konopi.

Tabela 89. Odsetki badanych, którzy mają wśród swoich przyjaciół osoby używające poszczególnych substancji

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	palą papierosy	92,4	87,9	86,7	93,4	88,2	85,4
	pije napoje alkoholowe	93,3	88,7	90,8	95,9	90,5	87,6
	pali marihuanę lub haszysz	60,7	49,9	54,6	61,7	54,3	49,7
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	19,0	16,7	22,0	22,7	20,2	20,1
	bierze ekstazy	13,0	12,2	16,5	16,2	15,0	14,2
	używa środków wziewnych	17,3	16,3	14,2	17,5	15,9	13,9
II klasy szkół ponad- gimnazjal- nych	palą papierosy	96,2	89,7	92,6	96,6	94,7	92,8
	pije napoje alkoholowe	97,3	93,5	96,8	98,7	97,4	96,5
	pali marihuanę lub haszysz	72,9	60,7	64,6	70,1	69,9	65,3
	bierze środki uspokajające lub nasenne (bez przepisu lekarza)	23,3	17,8	16,9	22,7	18,8	20,7
	bierze ekstazy	18,5	14,2	12,8	18,9	16,0	16,8

	używa środków wziewnych	11,1	11,9	4,4	13,9	10,8	8,7
--	----------------------------	------	------	-----	------	------	-----

W badaniach ogólnopolskich z 2011 r. i 2015 r. można było zauważyć podobną tendencję jak w Płocku, chociaż o nieco mniejszym zasięgu, zwłaszcza w starszej kohorcie. Wśród gimnazjalistów zmianie nie uległy nie tylko odsetki badanych, którzy mają wśród przyjaciół osoby używające ecstasy bądź substancji wziewnych, ale także leków uspokajających i nasennych.

W 2019 r. w próbie ogólnopolskiej obserwujemy odmienne tendencje niż w Płocku. W każdej z kohort znalazł kontynuację spadek odsetka uczniów przyjaźniących się z użytkownikami marihuany lub haszyszu. Inne wskaźniki nie uległy większym zmianom.

Porównując wyniki z 2019 r. uzyskane w Płocku i w całym kraju wskazać trzeba na brak większych różnic w większości wskaźników w młodszej kohorcie. jedynie odsetek posiadający wśród przyjaciół palących marihuanę lub haszysz jest większy w Płocku niż w skali kraju. W starszej kohorcie w Płocku mniejsza niż w skali kraju frakcja uczniów przyjaźni się z osobami, które używają: ecstasy, substancji wziewnych, a także leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza.

Gry hazardowe

Porównanie wyników uzyskanych w Płocku w 2016 r. z wynikami z 2012 r. wskazuje na spadek odsetków badanych, którzy kiedykolwiek w życiu brali udział w grach hazardowych. Ten spadek nastąpił w obu kohortach, przy czym w starszej kohorcie spadek był silniejszy. Pozostałe dwa wskaźniki grania w gry hazardowe nie uległy zmianie. W 2019 r. w młodszej kohorcie spadek odsetka badanych, którzy kiedykolwiek w życiu brali udział w grach hazardowych znalazł swoją kontynuację. W starszej kohorcie natomiast nastąpił wzrost, chociaż do poziomu niższego, niż notowany w 2012 r. Podobne zmiany nastąpiły w odsetkach uczniów deklarujących granie w gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy, tzn. wśród gimnazjalistów spadek, zaś w starszej kohorcie – lekki wzrost.

W badaniach ogólnopolskich w latach 2011-2015 w obu kohortach również nastąpił spadek odsetków badanych, którzy kiedykolwiek w życiu brali udział w grach hazardowych. Ponadto w młodszej kohorcie zmniejszyła się także proporcja badanych, którzy grali w gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy. W 2019 r. w obu kohortach, zakresie wszystkich wskaźników obserwujemy spadek, za wyjątkiem grania w gry hazardowe przez gimnazjalistów w czasie ostatnich 12 miesięcy.

Wyniki uzyskane 2019 r. w Płocku, nie odbiegają od wyników ogólnopolskich w młodszej kohorcie. W starszej natomiast, odnotować trzeba wyższe w Płocku niż w skali kraju odsetki uczniów, którzy grali w gry hazardowe w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem oraz w czasie 30 dni.

Tabela 90. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	30,4	24,8	20,6	32,9	20,3	18,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	15,3	16,7	11,9	16,2	12,3	10,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	6,8	8,2	7,9	8,9	8,5	5,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	30,0	20,4	25,0	37,4	26,6	21,4
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	15,1	12,5	15,8	19,8	17,4	12,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,8	6,9	8,9	10,0	10,8	7,9

W konsekwencji tych zmian w 2019 r. wyniki w Płocku nie różnią się znacząco od wyników na poziomie kraju.

Wiarygodność wyników

Jak pamiętamy w badaniu zastosowano dwa mechanizmy sprawdzające wiarygodność uzyskanych wyników. Pierwszy, to pytanie o używanie nieistniejącego narkotyku nazwanego relevin. Zarówno w Płocku, jak w całym kraju, odsetek badanych przyznających się do używania relevinu nie uległ istotnej zmianie, lokując się w poszczególnych latach i poszczególnych kohortach na poziomie 1-2%.

Próba oszacowania skali możliwego zatajania swoich doświadczeń z narkotykami w odpowiedziach na pytania ankiety było pytanie o gotowość do przyznania się do używania przetworów konopi, gdyby rzeczywiście się ich używało. Odsetki odpowiedzi wskazujących na hipotetyczne zatajanie swoich doświadczeń z przetworami konopi zawarto w tabeli 91.

Tabela 91. Poziom zaufania respondentów (odpowiedzi: „chyba nie” lub „zdecydowanie nie” na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania substancji, gdyby ich używał)

Poziom klasy		Płock			Polska		
		2012	2016	2019	2011	2015	2019
III klasy gimnazjum	Przyznanie się do używanie marihuany lub haszyszu	11,4	15,1	12,3	8,9	12,3	15,1
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Przyznanie się do używanie marihuany lub haszyszu	9,2	10,7	10,0	6,5	8,5	10,5

W pierwszym okresie, w młodszej kohorcie, zarówno w skali kraju, jak i w Płocku zwiększyły się odsetki badanych skłonnych do zatajania swoich doświadczeń z marihuaną. W starszej kohorcie natomiast, nie nastąpiły zmiany istotne statystycznie. W 2019 r. w grupie gimnazjalistów notujemy spadek odsetka „nieufnych”, zarówno w Płocku, jak i w skali kraju, zaś w starszej kohorcie – brak zmian.

W 2019 r. odsetek gimnazjalistów skłonnych zataić swoje doświadczenia z marihuana lub haszyszem jest w Płocku niższy od ogólnopolskiego, zaś w starszej grupie taki sam.

Generalnie skala zmienności w czasie analizowanego wskaźnika nie jest duża i skłania do potraktowania wyników wszystkich pomiarów, jako obarczonych podobnym skrzywieniem.

Płock na tle innych miast

W 2019 r. do badania ESPAD na wiosnę dołączyły cztery miasta. Poza Płockiem były to Sopot, Kalisz i Szczecinek. We wszystkich tych miastach badanie zrealizowano jednocześnie w ramach badania ogólnopolskiego. Dzięki temu możemy założyć pełną porównywalność wyników z tych miast nie tylko z wynikami ogólnopolskimi, ale także pomiędzy miastami. Potrzebę dokonania takich porównań, obok porównań z całym krajem, uzasadnić można specyfiką terenów zurbanizowanych. Problem narkotyków zaczął się rozwijać w miastach, dopiero po pewnym czasie obserwować można było dyfuzję na tereny niezurbanizowane. W miastach oczekiwać można także odmiennych postaw wobec substancji psychoaktywnych. Zróżnicowania wedle stopnia urbanizacji nakładają się na różnice regionalne, stąd porównania między miastami wydają się zasadne.

Porównania owe zacznijmy od kwestii palenia tytoniu (tabela 92). Rozpowszechnienie palenia tytoniu w badanych miastach jest zróżnicowane. W grupie gimnazjalistów młodzież Płocka znajduje się na trzecim miejscu po młodzieży Sopotu i Szczecinka pod względem rozpowszechnienia palenia kiedykolwiek w życiu oraz na drugim miejscu także po sopockiej młodzieży jeśli chodzi o aktualne palenie. W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych natomiast zajmuje ostatnie miejsce niezależnie od analizowanego wskaźnika.

Tabela 92. Palenie tytoniu

Poziom Klasy	Wyszczególnienie	Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Kiedykółwiek w życiu	53,0	57,7	46,2	55,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	25,7	30,8	20,1	21,1
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Kiedykółwiek w życiu	68,7	78,6	70,9	74,7
	W czasie 30 dni przed badaniem	35,1	50,6	41,9	41,2

Rozpowszechnienie picia napojów alkoholowych w Płocku w młodszej kohorcie jest nieco większe niż w innych badanych miastach. Pod względem pierwszych dwóch wskaźników picia płocky gimnazjaliści znajdują się na pierwszym miejscu, zaś pod względem picia w czasie ostatnich 30 dni ustępują jedynie młodzieży sopockiej.

W starszej kohorcie najwyższe wyniki obserwujemy w Kaliszu, w Płocku zaś najniższy jest odsetek pijących w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem.

Tabela 93. Picie napojów alkoholowych

Poziom Klasy	Wyszczególnienie	Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Kiedykółwiek w życiu	86,1	84,0	85,3	84,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	77,4	75,0	74,9	75,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	53,0	54,9	48,3	50,0
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Kiedykółwiek w życiu	95,9	92,4	97,3	94,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	92,8	89,3	95,2	90,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	79,7	83,9	87,2	82,5

Ranking popularności poszczególnych napojów alkoholowych w badanych miastach jest identyczny (tabela 94). Różnice ujawniają się, gdy analizujemy odsetki uczniów, którzy pili poszczególne napoje w czasie ostatnich 30 dni.

W Płocku pod względem popularności wina i wódki gimnazjaliści znaleźli się na trzecim miejscu po uczniach z Sopotu i Kalisza. Picie piwa i cydru najczęściej spotykamy w odpowiedziach gimnazjalistów z Sopotu, a picie alcopopu – Szczecinka.

W Płocku zwraca uwagę najniższy odsetek uczniów szkół ponadgimnazjalnych sięgających po wino. Pod względem rozpowszechniania picia: piwa, alcopopu i wódki płocka młodzież z znajduje się na trzecim miejsce, a pod względem picia cydru – na drugim.

Tabela 94. Picie poszczególnych napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom Klasy	Wyszczególnienie	Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Piwo	51,3	54,9	46,7	45,3
	Cydr	9,9	12,9	5,6	8,9
	Alcopop	8,2	2,0	4,4	12,2
	Wino	26,2	30,4	28,4	26,4
	Wódka	35,6	39,6	38,1	33,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	74,5	78,4	74,8	81,4
	Cydr	12,1	25,2	10,8	9,5
	Alcopop	10,1	13,8	5,7	18,8
	Wino	40,8	53,8	52,6	41,2
	Wódka	63,7	64,2	78,1	61,5

Pod względem rozpowszechnienia upijania się w czasie ostatnich 12 miesięcy przed badaniem płocky gimnazjaliści lokują się w środku rankingu badanych miast (tabela 95). Na wymiarze upicia się kiedykolwiek w życiu w Płocku obserwujemy najwyższy odsetek, za to jeśli chodzi o upicie się chociaż raz w czasie ostatnich 30 dni odsetek w Płocku jest najniższy.

Natomiast w starszej kohorcie rozpowszechnienie upijania się lokuje Płock na ostatnim miejscu na wymiarze każdego z analizowanych wskaźników.

Tabela 95. Silne upicie się tzn. wypicie tyle, żeby np. zataczać się, bełkotać, nie pamiętać co się działo

Poziom Klasy	Wyszczególnienie	Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Kiedykolewiek w życiu	37,4	35,3	32,9	33,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	30,4	31,3	26,5	24,4
	W czasie 30 dni przed badaniem	12,3	13,3	12,6	13,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolewiek w życiu	65,0	69,1	65,5	68,6
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	46,2	58,6	52,2	47,9
	W czasie 30 dni przed badaniem	16,7	27,7	22,9	20,4

Rozpowszechnienie używania przetworów konopi kiedykolewiek w życiu jest w badanych miastach silniej zróżnicowane niż picie alkoholu (tabela 96). Największe różnice występują w przypadku marihuany i haszyszu. Pod tym względem płocka młodzież lokuje w środku rankingu. W obu kohortach na pierwszym miejscu jest Sopot, a na ostatnim Kalisz.

Inne substancje, których używanie jest bardziej rozpowszechnione, to leki uspokajające i nasenne przyjmowane bez przepisu lekarza, leki przeciwbólowe w celu odurzania się oraz substancje wziewne. Rozpowszechnienie używanie tych substancji kiedykolewiek w życiu w Płocku w grupie gimnazjalistów mieści się w środku rankingu, na drugim lub trzecim miejscu. Pierwsze miejsce należy do Sopotu.

Tabela 96. Używanie substancji kiedykolwiek w życiu

poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	26,0	33,0	13,5	21,0
	Substancje wziewne	9,4	20,4	6,4	13,7
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	16,4	17,3	15,6	14,5
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	6,8	12,5	5,5	7,9
	Amfetamina	4,1	4,8	1,8	6,1
	Metamfetamina	3,3	2,9	1,0	2,8
	LSD lub inne halucynogeny	3,2	2,9	1,5	4,7
	Crack	2,1	1,0	1,0	1,9
	Kokaina	4,0	2,9	1,7	3,3
	Relevin	1,3	1,0	0,8	1,4
	Heroína	2,8	2,0	1,5	2,8
	Ecstasy	3,0	1,0	2,2	4,7
	Grzyby halucynogenne	2,8	1,0	2,1	2,8
	GHB	1,4	1,0	1,2	2,3
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	3,9	3,9	1,5	3,3
	Alkohol razem z tabletkami	7,1	6,7	5,2	5,1
	Sterydy anaboliczne	3,9	3,8	2,2	2,8
	Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	14,5	23,1	6,3	11,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	39,2	59,6	34,9	44,0
	Substancje wziewne	4,5	12,3	3,5	5,8
	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	16,7	33,8	22,4	20,2
	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	4,4	10,4	5,1	6,8
	Amfetamina	4,1	10,0	5,5	11,3
	Metamfetamina	2,7	3,7	2,0	5,1
	LSD lub inne halucynogeny	3,5	7,8	3,7	5,8
	Crack	0,9	0,7	0,9	1,0
	Kokaina	3,9	6,7	3,1	4,1
	Relevin	0,3	1,5	0,5	2,4
	Heroína	1,7	1,5	0,9	1,0
	Ecstasy	4,2	12,6	5,9	7,9
	Grzyby halucynogenne	1,5	4,8	2,4	2,4
	GHB	0,5	1,5	0,5	2,4
	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,0	2,6	1,7	3,8
	Alkohol razem z tabletkami	5,7	14,9	7,2	7,2
	Sterydy anaboliczne	3,2	2,2	2,2	2,7
	Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	22,7	41,6	22,8	26,7

W grupie uczniów szkół ponadgimnazjalnych młodzież z Płocka rzadziej deklaruje ich używanie niż młodzież z innych miast. Pod względem eksperymentowania z lekami uspokajającymi i nasennymi przyjmowanymi bez przepisu lekarza oraz lekami przeciwbólowymi w celu odurzania się Płock znajduje się na ostatnim miejscu, zaś pod względem substancji wziewnych – na przedostatnim.

Wprawdzie używanie innych substancji spotykamy znacznie rzadziej, zatem przestrzeń do zróżnicowania jest znacznie mniejsza, to jednak warto zauważyć, że płocky gimnazjalista zajmuje pierwsze miejsce jeśli chodzi o eksperymentowanie z metamfetaminą, LSD lub innymi halucynogenami oraz kokainą.

Rozpowszechnienie używania dopalaczy nie jest silnie zróżnicowane ze względu na miasto (tabela 97). Co najwyżej można wskazać na wyróżniający się odsetek gimnazjalistów ze Szczecinka, którzy używali „dopalaczy” kiedykolwiek w życiu.

Tabela 97. Używanie dopalaczy

poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	5,5	4,8	3,0	7,1
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	4,4	3,9	1,7	4,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,3	1,0	1,3	2,9
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	4,1	6,9	2,7	5,9
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	1,8	6,2	2,0	2,8
	W czasie 30 dni przed badaniem	0,9	5,0	1,6	2,1

Bardzo łatwy dostęp do większości substancji deklarowały podobne odsetki badanych we wszystkich analizowanych miastach (tabela 98). Do specyfiki Płocka zaliczyć można najwyższy odsetek gimnazjalistów z bardzo łatwym dostępem do papierosów oraz do marihuany lub haszyszu. W starszej grupie młodzież z Płocka ocenia swój dostęp do substancji raczej niżej niż młodzież z innych miast objętych badaniem. W Płocku, w porównaniu z innymi miastami najniższe odsetki deklarujących bardzo łatwy dostęp obserwujemy przy ocenie dostępu do wina, leków uspokajających i nasennych przyjmowanych bez przepisu lekarza, ecstasy oraz dopalaczy.

Tabela 98. Ocena dostępu do poszczególnych substancji jako bardzo łatwy

Poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Papierosy	46,9	42,3	39,8	44,6
	Piwo	50,1	45,2	47,5	52,8
	Cydr	28,8	26,0	25,4	31,3
	Alcopops	22,7	19,6	16,5	29,9
	Wino	38,6	34,6	39,3	45,3
	Wódka	38,3	36,5	36,3	40,7
	Marihuana lub haszysz	18,7	11,7	10,3	14,0
	Amfetamina	6,9	2,9	3,8	11,3
	Metamfetamina	6,3	2,0	3,9	7,5
	Leki uspokajające lub nasenne	23,4	26,7	20,4	30,3
	Ecstasy	7,2	5,9	4,6	10,4
	Kokaina	7,8	2,0	5,3	8,1
	Crack	6,1	2,0	3,6	6,1
	Heroina	6,3	2,9	4,9	6,6
	Dopalacze	10,9	6,9	9,9	13,7

Poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Papierosy	71,3	74,2	68,5	75,8
	Piwo	78,9	78,5	80,4	79,5
	Cydr	62,7	71,6	58,0	54,9
	Alcopops	45,8	52,7	32,2	46,7
	Wino	73,0	73,3	77,2	76,1
	Wódka	69,7	67,8	73,1	73,7
	Marihuana lub haszysz	21,1	29,7	15,6	23,6
	Amfetamina	4,4	12,6	5,1	10,2
	Metamfetamina	4,7	9,0	3,2	7,6
	Leki uspokajające lub nasenne	21,5	33,1	21,8	27,3
	Ecstasy	7,1	19,9	8,5	9,0
	Kokaina	5,7	10,4	4,5	6,6
	Crack	4,2	4,9	2,8	4,8
	Heroina	4,4	4,5	2,9	6,8
	Dopalacze	9,3	11,2	10,8	11,0

Porównanie ekspozycji na propozycje poszczególnych substancji psychoaktywnych zawiera tabela 99. Zestawienie odsetków uczniów, którzy spotkali się z ofertami poszczególnych substancji nie potwierdza większej w Płocku, niż w innych miastach, dostępność marihuany lub haszyszu. Zarówno wśród piętnasto-szesnastolatków, jak i w grupie siedemnasto-osiemnastolatków odsetki płockich uczniów, którym proponowano przetwory konopi, mieszczą się w środku rankingu miast.

Pod względem odsetka narażonych na oferty napojów alkoholowych płocky gimnazjaliści mieszczą się w dole tabeli. Odsetek, uczniów którym proponowano piwo jest najniższy z badanych miast, zaś wino i wódkę - przedostatni. Gorzej jest, gdy w grę wchodzi dwie nielegalne substancje – amfetamina oraz "polska heroina". Otrzymywanie propozycji tej pierwszej było częściej deklarowane tylko w Szczecinku, zaś tej drugiej – w Płocku zdarzało się najczęściej.

Tabela 99. Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji

poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Piwo	70,5	71,6	71,5	75,8
	Wino	44,2	43,1	49,8	47,9
	Wódka	55,5	51,0	60,0	56,6
	Marihuana lub haszysz	26,7	30,4	17,7	24,6
	LSD	6,2	1,0	2,5	2,8
	Amfetamina	7,1	1,0	2,8	7,6
	Leki uspokajające lub nasenne	9,1	6,9	7,6	7,6
	Crack	4,0	1,0	1,6	2,4
	Kokaina	7,3	2,0	3,1	3,8
	Ecstasy	5,3	2,9	2,7	5,7
	Heroina	4,9	2,0	2,5	3,3
	Sterydy anaboliczne	4,2	2,9	2,1	3,8
	Polska heroina (kompot)	5,0	1,0	3,7	3,3
	Bimber	19,4	9,8	22,3	21,8
II klasy szkół ponad- gimnazjalnych	Piwo	87,9	89,1	86,2	92,9
	Wino	60,4	74,7	65,2	61,7
	Wódka	80,5	78,9	88,2	81,2
	Marihuana lub haszysz	32,2	55,1	30,9	34,4
	LSD	4,7	12,5	4,1	4,3
	Amfetamina	3,7	10,9	6,0	9,9
	Leki uspokajające lub nasenne	3,8	18,2	6,9	5,3
	Crack	,6	1,5	1,1	2,8
	Kokaina	3,5	6,4	3,2	4,6
	Ecstasy	4,1	15,8	6,3	7,4
	Heroina	1,5	2,3	1,3	2,5
	Sterydy anaboliczne	3,3	2,3	1,1	3,5
	Polska heroina (kompot)	1,5	2,7	1,9	4,6
	Bimber	34,6	27,0	43,0	34,8

Ekspozycja siedemnasto-osiemnastolatków na propozycje substancji psychoaktywnych lokuje płocką młodzież na średnim poziomie na tle analizowanych miast.

Dane na temat zakupów napojów alkoholowych w badanych miastach zestawiono w tabeli 100.

Odsetki gimnazjalistów kupujących wino są we wszystkich badanych miastach niemal identyczne. Zróżnicowanie dotyczy zakupów piwa i wódki. Ich zakupy były najbardziej rozpowszechnione w Sopocie. Płock znalazł się na drugim miejscu pod tym względem.

Płoccy uczniowie ze starszej kohorty w mniejszych odsetkach niż ich rówieśnicy ze wszystkich pozostałych miast dokonywali zakupów wina i wódki. Pod względem zakupów piwa niewiele niższy odsetek znajdujemy tylko w Kaliszu. W pozostałych miastach odsetek ten jest wyższy.

Tabela 100. Zakupy napojów alkoholowych w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem

Poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Piwo	28,8	37,9	23,2	21,2
	Wino	10,2	10,8	10,1	10,9
	Wódka	19,0	26,2	16,2	16,0
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Piwo	54,8	63,2	53,0	61,4
	Wino	16,3	34,2	23,1	26,7
	Wódka	30,2	39,6	37,0	35,3

Na wymiarze znajomości miejsc gdzie łatwo kupić marihuanę lub haszysz płoccy gimnazjaliści wraz z uczniami z Sopotu należą do lepiej poinformowanych (tabela 101). W obu tych miastach młodsi uczniowie w większym odsetku niż w pozostałych miastach znali miejsca gdzie łatwo zaopatrzyć się w marihuanę lub haszysz. Trzeba dodać, iż w Płocku częściej niż w innych miastach wskazywano na szkołę, jako miejsce, gdzie łatwo kupić przetwory konopi.

W starszej kohorcie tylko uczniowie z Sopotu są lepiej poinformowani, niż uczniowie z innych miast.

Tabela 101. Miejsca gdzie można łatwo kupić marihuanę lub haszysz

Poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Nie znam takich miejsc	53,7	54,4	66,7	58,0
	Ulica, park	23,8	26,2	18,5	19,3
	Szkoła	16,1	12,6	8,3	12,3
	Dyskoteka, bar	13,1	10,7	11,2	8,0
	Mieszkanie dealera	16,3	14,6	12,9	16,5
	Internet	12,0	13,6	10,7	12,3
	Inne miejsce	9,4	10,8	7,1	5,7
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Nie znam takich miejsc	53,3	35,5	54,2	52,2
	Ulica, park	24,5	30,8	22,8	26,3
	Szkoła	15,3	19,5	13,8	13,8
	Dyskoteka, bar	19,1	24,4	20,6	17,6
	Mieszkanie dealera	18,6	27,1	15,8	20,4
	Internet	9,0	16,2	9,3	9,7
	Inne miejsce	6,6	14,8	6,0	9,0

W zakresie oceny ryzyka związanego z używaniem substancji psychoaktywnych płockich gimnazjalistów wyróżnia najwyższy odsetek oceniających jako bardzo ryzykowne picie 1 lub 2 drinków prawie codziennie (tabela 102). Także w najwyższym odsetku, ale wraz z uczniami z Kalisza, płoccy gimnazjaliści uznają za bardzo ryzykowne regularne palenie marihuany lub haszyszu.

Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych z Płocka w porównaniu z uczniami z innych analizowanych miast w najwyższych odsetkach potwierdzają duże

ryzyko związane z regularnym używaniem oraz próbowaniem takich substancji, jak ecstasy, amfetamina i przetwory konopi. Także palenie marihuany lub haszyszu od czasu do czasu lokuje ich na pierwszym miejscu w ocenie ryzyka.

Tabela 102. Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji jako bardzo duże

Poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Palą papierosy od czasu do czasu	12,7	12,6	11,6	11,7
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	75,1	79,6	76,7	77,9
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	37,8	32,4	35,4	27,2
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	71,8	68,0	75,3	70,8
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	57,5	54,4	57,5	52,6
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	22,7	24,0	27,5	19,2
	Palą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	27,8	23,1	32,5	24,4
	Palą marihuanę lub haszysz regularnie	62,6	56,7	62,9	57,5
	Próbują 1 raz lub 2 razy ecstasy	37,1	37,9	35,6	29,1
	Biorą ecstasy regularnie	73,2	76,7	72,0	74,2
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	46,5	54,8	44,4	46,0
	Biorą amfetaminę regularnie	81,6	86,5	78,6	84,9
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	42,7	39,4	45,2	46,2
	Biorą dopalacze regularnie	84,7	87,5	88,2	84,9

Poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Pałą papierosy od czasu do czasu	10,1	12,6	12,0	10,6
	Wypalają co najmniej paczkę papierosów dziennie	80,0	81,3	77,7	70,8
	Wypijają 1 lub 2 drinki prawie codziennie	42,5	41,9	38,1	26,4
	Wypijają 4 lub 5 drinków prawie codziennie	79,1	78,4	76,7	67,2
	Wypijają 5 drinków lub więcej w czasie weekendu	50,6	38,1	50,5	51,0
	Próbują 1 raz lub 2 razy marihuany lub haszyszu	20,6	11,1	21,9	19,2
	Pałą marihuanę lub haszysz od czasu do czasu	25,7	14,5	25,7	21,8
	Pałą marihuanę lub haszysz regularnie	64,7	45,2	60,0	50,3
	Próbują 1 raz lub 2 razy escstasy	38,4	28,1	37,8	38,0
	Biorą escstasy regularnie	77,1	68,8	76,4	75,8
	Próbują 1 raz lub 2 razy amfetaminę	53,3	45,9	49,1	47,6
	Biorą amfetaminę regularnie	85,7	80,9	84,8	82,7
	Próbują 1 raz lub 2 razy dopalaczy	49,5	46,9	56,0	53,1
	Biorą dopalacze regularnie	88,8	86,3	88,4	84,6

Płoccy uczniowie przodują też, jeśli chodzi o ocenę ryzyka regularnego używanie dopalaczy oraz dwóch stylów picia napojów alkoholowych – częstego picia 1 lub 2 drinków oraz częstego picia 4 lub 5 pięciu drinków.

W sumie wydaje się w Płocku uczniowie szkół ponadgimnazjalnych wyżej oceniają ryzyko związane z używaniem substancji psychoaktywnych, niż uczniowie trzech innych miast, gdzie zrealizowano badanie.

Płoccy gimnazjaliści podobnie jak ich rówieśnicy z Kalisza częściej niż gimnazjaliści z dwóch pozostałych miast spotykali się ze zgodą rodziców na picie napojów alkoholowych (tabela 103).

W starszej kohorcie obserwujemy trochę inną prawidłowość – w Sopocie notujemy najwyższe odsetki tych, którym rodzice pozwalają na picie.

Najniższe odsetki natomiast występują w Szczecinku. Uczniowie z Płocka i Kalisza lokują się pomiędzy tymi miastami, z wynikami zbliżonymi do siebie.

Tabela 103. Pozwolenie ze strony rodziców na picie napojów alkoholowych

Poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Ojciec	38,0	29,8	39,3	34,0
	Matka	42,4	31,1	41,2	35,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Ojciec	61,1	67,6	60,8	52,8
	Matka	63,5	70,0	64,9	59,1

Granie kiedykolwiek w życiu w gry hazardowe deklarowane było przez gimnazjalistów z Płocka i Kalisza częściej niż przez ich rówieśników z Sopotu i Szczecinka (tabela 104).

Tabela 104. Granie w gry hazardowe, tj. takie gdzie stawia się pieniądze i można je wygrać

poziom klasy		Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	20,6	15,5	20,6	16,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	11,9	5,9	10,7	10,0
	W czasie 30 dni przed badaniem	7,9	3,0	6,0	7,6
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	25,0	23,5	19,6	16,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	15,8	18,0	11,2	9,2
	W czasie 30 dni przed badaniem	8,9	8,2	6,0	6,8

Granie w czasie ostatnich 30 dni natomiast spotykamy rzadziej w Spocie. W trzech pozostałych miastach rozpowszechnienie jest zbliżone.

Wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych notujemy trochę większe rozpowszechnianie w Płocku i Sopocie, niż w Kaliszu i Szczecinku.

Dane o poziomie braku zaufania respondentów mierzonym odsetkiem badanych, którzy nie przyznaliby się do używania marihuany lub haszyszu, gdyby ich używali zestawiono w tabeli 105.

Tabela 105. Poziom zaufania respondentów (odpowiedzi: „chyba nie” lub „zdecydowanie nie” na pytanie o to, czy badany odpowiadając na ankietę przyznałby się do używania substancji, gdyby ich używał)

Poziom klasy	Płock	Sopot	Kalisz	Szczecinek
III klasy gimnazjum	12,3	10,9	15,4	12,4
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	10,0	4,9	6,5	9,1

Płoccy gimnazjaliści nie odróżniają się poziomem nieufności od gimnazjalistów z Sopotu i Szczecinka. W Kaliszu odsetek „nieufnych” był trochę większy niż w pozostałych miastach.

W starszej kohorcie płoccy uczniowie w porównaniu z uczniami z innych badanych miast w nieznacznie wyższym odsetku zadeklarowali niechęć do przyznania się do używania przetworów konopi, można powiedzieć, że ulokowali się na pierwszej pozycji w rankingu braku zaufania. Tuz za nimi sytuuje się starsza młodzież ze Szczecinka.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wyniki badania w Płocku w 2019 r. na tle wyników uzyskanych w 2012 r. i 2016 r. skłaniają do sformułowania kilku wniosków, a w ślad za nimi kilku rekomendacji.

Młodzież Płocka wedle wyników badania zrealizowanego w 2019 r. jawi się nadal jako silnie zagrożona przez legalne substancje psychoaktywne. Większość wskaźników dotyczących substancji nielegalnych także jest dość wysoka, chociaż niższa niż w przypadku substancji legalnych.

W zakresie rozpowszechniania palenia tytoniu w młodszej grupie rysuje się trend spadkowy. W starszej grupie po spadku w 2016 r. obserwujemy stabilizację. Jednocześnie młodzież deklaruje wzrost dostępności papierosów. Może to oznaczać sukces działań z zakresu ograniczania popytu. Wydaje się, że warto jednak wesprzeć go działaniami z zakresu ograniczania podaży wyrobów tytoniowych.

Rozmiary problemu picie alkoholu oraz upijania się w obu kohortach wzrosły po spadku w 2016 r. Towarzyszy temu wzrost dostępności napojów alkoholowych, ekspozycji na propozycje oraz wzrost zakupów napojów alkoholowych. Ten spójny obraz sugeruje potrzebę intensyfikacji działań profilaktycznych zarówno naceLOWANYCH na ograniczanie popytu na napoje alkoholowe, jak i ich podaży. Rosnący poziom dostępności napojów alkoholowych w opiniach uczniów, skłania do zwrócenia bacznej uwagi na kwestie sprzedaży alkoholu niepełnoletnim.

Ważnym czynnikiem chroniącym młodzież przed piciem napojów alkoholowych są prawidłowe postawy rodzicielskie, a w szczególności brak przyzwolenie na picie napojów alkoholowych, przynajmniej do czasu osiągnięcia pełnoletności. Odnotowany w badaniu z 2019 r. spadek odsetka respondentów, który rodzice zabraniają picia alkoholu stanowi kolejne wyzwanie dla profilaktyki. Otwartym pozostaje pytanie, czy uda się zatrzymać rysujący się trend liberalnego podejścia rodziców do picia alkoholu przez ich pociechy.

Rozpowszechnienie używania marihuany lub haszyszu w 2019 r. w obu badanych kohortach wzrosło po spadku w 2016 r. Jednocześnie, przynajmniej w starszej

kohorcie, obserwujemy trend spadkowy używanie dopalaczy oraz spadek ich dostępności. Rosną także odsetki młodzieży przekonanej o dużym ryzyku związanym z używaniem „dopalaczy”, nawet na poziomie eksperymentowania. Na tym tle rodzi się pytanie, czy może mamy do czynienia ze zjawiskiem przekierowania potencjalnego popytu na substancje psychoaktywne z dopalaczy z powrotem na przetwory konopi.

Istotnym czynnikiem sprzyjającym używaniu substancji psychoaktywnych są pozytywne oczekiwania wobec tych substancji. Płoccy uczniowie, podobnie jak ich rówieśnicy w całym kraju spodziewają się raczej konsekwencji pozytywnych picia alkoholu i palenia marihuany niż skutków negatywnych. Takie wzory antycypacji sprzyjają sięganiu po substancje psychoaktywne, wskazując jednocześnie pole interwencji profilaktycznych. W 2019 r. odnotowano spadek oczekiwań pozytywnych wobec alkoholu, chociaż nadal te pozytywne przeważają. Programy skierowane na zmianę tych oczekiwań mogą przyczynić się do zmniejszenia rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych przez młodzież.

Porównanie wyników badań w Płocku zdaje się sugerować, że w zakresie przekonywania młodych ludzi, co do szkodliwości używania substancji psychoaktywnych, w tym zwłaszcza dopalaczy oraz narkotyków innych niż przetwory konopi, udało się w mieście osiągnąć znaczny sukces.

Szczególnym wyzwaniem dla profilaktyki jest znaczne rozpowszechnienie palenia tytoniu i picia alkoholu przez dziewczęta. Wyniki uzyskane w Płocku w 2019 r. potwierdziły narastającą skalę potrzeb w zakresie profilaktyki alkoholowej oraz tytoniowej adresowanej do dziewcząt. W mieście, inaczej niż na poziomie kraju, wskaźniki picia alkoholu i palenia tytoniu dla dziewcząt są już wyższe niż dla chłopców i nadal rosną. Oznacza to potrzebę otoczenia dziewcząt opieką profilaktyczną uwzględniającą specyfikę dziewcząt jako adresatów.

Względnie nowym problemem ujawnionym przez badanie ESPAD są gry hazardowe. Spadek rozmiarów tego zjawiska w młodszej kohorcie oraz stabilizacja w starszej może napawać optymizmem.

PRZYPISY

1. Beck F, & Legleye S. (2003). Drogues et adolescents. Usages de drogues et contextes d'usage entre 17 et 19 ans, évolutions récentes, ESCAPAD (2002). Paris: OFDT.
2. Kafetzopoulos E. (2006) Risk and protective factors in adolescent and youth drug use. W: Young people and Drugs. Care and Treatment. Strasbourg. Pompidou Group, Council of Europe.
3. Okulicz-Kozaryn K., Sieroślawski J. (2007) Validation of the „problematic use of narcotics” (PUN) screening test for drug using adolescents. *Addictive Behaviors* 32 (2007), 640-646.
4. Steiner S., Baumeister S. E. & Kraus L. (2008) Severity of Dependence Scale: Establishing a cut-off point for cannabis dependence in the German adult population. „Sucht”, 54, 557–563.